

Beter met bronnen

Docentengids voor profielwerkstukbegeleiding

TALK-SING thru your own radio
with
RADIO MICROPHONE

Be the life of the party. Put on your own broadcasts at home. Talk-Sing, make announcements from any room. Wonderful voice practice. Microphone easily attached to any radio. Follow enclosed instructions. **SEND NO MONEY**—pay Postman \$2.25 plus postage. Send Money Order or check and save postage.

EMPIRE RADIO & TELEVISION CO. (Dept. S. I.) 1521 Bedford Ave.,
Brooklyn 16, N. Y.

Liebster Vater, Seltsam 1

Du hast mich letzthin einmal
gefragt, warum ich behaupte, ich hätte
Furcht vor dir. Ich wusste dir, wie gewöhnlich
nichtig zu antworten, zum Teil eben aus der
Furcht die ich vor dir habe, zum Teil de
T

Een handleiding door Manon Schouten • @AlomHistorisch
Educatief Ontwerpen - Interfacultaire Lerarenopleiding
Universiteit van Amsterdam (2023)

Begeleidende vakdidactici:
Geerte Savenije
Carla van Boxtel

Inhoud

<u>Leeswijzer</u>	4
<u>Instructie voor de docent</u>	5
<u>Hoofdstuk 1: Over historische bronnen en archieven</u>	9
Over historische bronnen	9
Over archieven	12
<u>Hoofdstuk 2: Over bronnenkritiek en bronvermelding</u>	15
Over bronnenkritiek	15
Over bronvermelding	17
<u>Hoofdstuk 3: Zoeken naar bronnen in online archieven</u>	20
Alle Amsterdamse Akten	21
Collectie Overijssel	26
Delpher	36
Nationaal Archief	47
Regionaal Archief Alkmaar	57
<u>Hoofdstuk 4: Zoeken naar bronnen in fysieke archieven</u>	64
Algemene aandachtspunten	64
Lijst met archieven in Nederland	67
<u>Hoofdstuk 5: Tips & tricks</u>	73
Algemene tips	73
Tricks voor zoekmachines	74
Handige websites	75
<u>Verantwoording en bronvermelding</u>	76
<u>Alfabetische woordenlijst</u>	77
<u>Bijlagen: Printbaar lesmateriaal</u>	79
I. Antwoorden oefenopdrachten	80
II. Leeg stappenplan primaire bron - secundaire bron	81
III. Ingevuld stappenplan primaire bron - secundaire bron	82
IV. Lege MDA-lesplannen	83
V. Ingepulde MDA-lesplannen (ter inspiratie)	89

Hoe gebruik je deze gids?

Achtergrondinformatie

*Lees dit om je geheugen op te frissen
over archieven en historische bronnen*

HOOFDSTUK 1

HOOFDSTUK 2

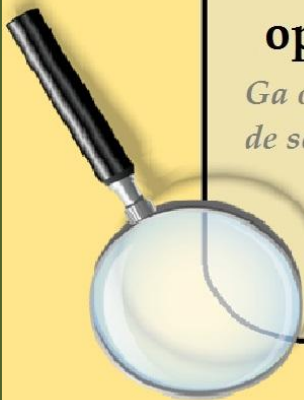
HOOFDSTUK 4

Stappenplannen met opdrachten om te oefenen

*Ga op zoek naar historische bronnen door
de screenshots en aanwijzingen te volgen*

HOOFDSTUK 3

Handige tips & tricks

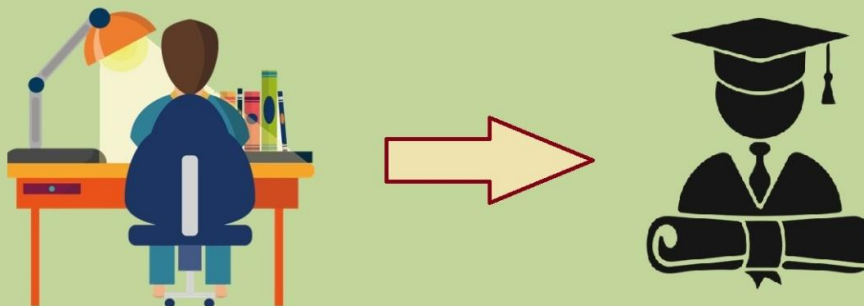
*Lees deze door voordat je op zoek gaat naar
bronmateriaal voor jouw profielwerkstuk
en houd ze tijdens het onderzoek bij de hand*

HOOFDSTUK 5

Instructie voor de docent

Welkom bij de module 'Beter met bronnen'. Deze *docentengids voor profielwerkstukbegeleiding* is een aanvulling op de *leerlingengids voor het profielwerkstuk*. De gidsen zijn bedoeld om leerlingen handvatten te bieden bij het zoeken naar historisch bronmateriaal in online archieven. Door de duidelijke stappenplannen, draagt de module bij aan het verhogen van de self-efficacy van leerlingen bij het uitvoeren van bronnenonderzoek voor het profielwerkstuk (PWS). Idealiter wordt gaandeweg ook hun plezier daarbij verhoogd. Maar daarbij is ook een taak weggelegd voor de docent!

U zorgt als docent namelijk voor de uitleg en instructie die bij de gids hoort, zodat de leerlingen de gids uiteindelijk efficiënt kunnen raadplegen bij het schrijven van hun PWS. En nog belangrijker: zodat de leerlingen geïnspireerd en gemotiveerd worden om zelfstandig online naar historische bronnen te zoeken. Eigenlijk zou deze vaardigheid doorlopend in het curriculum aangepakt moeten worden. Van de leerlingen wordt tijdens hun vervolgstudies immers verwacht dat zij (kleinschalig) onderzoek kunnen uitvoeren. Het kunnen vinden van bronnen (ter bewijsvoering en ter nuancering) valt daar ook onder. Het verdient daarom aanbeveling om leerlingen die geïnteresseerd zijn in vervolgstudies in de richting van de alfa- en gammavakken, aan te moedigen om authentiek en verrassend bronmateriaal alvast in hun PWS te gebruiken. Zo is de stap tussen het voortgezet onderwijs en het hoger beroepsonderwijs of wetenschappelijk onderwijs voor hen minder groot.

De leerlingengids en de docentengids komen in grote mate overeen. Het enige verschil is dat de docentenversie deze instructiepagina, de antwoorden van de oefenopdrachten en een aantal bijlagen met printbaar lesmateriaal bevat. Dit is bewust zo gedaan zodat u als docent samen met de leerlingen door de gids heen kunt werken. De doelgroep wordt gevormd door vwo-bovenbouwleerlingen die hun profielwerkstuk schrijven voor het vak geschiedenis. Maar hoewel de focus van de stappenplannen op historische bronnen en archieven ligt, is de gids vanwege de algemene tips en aanwijzingen ook bruikbaar voor andere schoolvakken of educatieve projecten.

Bij deze module horen drie afzonderlijke lessen. Ingevulde MDA-lesplannen ter inspiratie vindt u achterin deze docentengids. Ook vindt u daar lege lesplannen om naar eigen inzicht in te vullen. Er is gekozen voor een bijbehorende lessenreeks van drie lessen, omdat het doelgericht online zoeken naar (historisch) bronmateriaal een vaardigheid is die niet in één lesuur tot ontwikkeling kan komen. Ook zou een duidelijke opbouw in hogere orde denkvaardigheden missen. De les zou simpelweg teveel verschillende elementen bevatten. Zodoende is er een onderscheid gemaakt tussen een prikkelende introductieles (les 1), een les die in het teken staat van modeling en scaffolding (les 2) en een les waarbij de leerlingen voor hun eigen onderzoek aan de slag gaan met voor hen relevante archieven en bronnen (les 3). Op de volgende pagina's wordt elke les nader toegelicht en wordt uitgelegd wat er van u als docent verwacht wordt bij het uitvoeren ervan. In samenspraak met de profielwerkstukbegeleider(s) en/of de leerlingen, kunt u ervoor kiezen om de laatste les op een later moment in het onderzoekstraject nogmaals te faciliteren.

Les 1 – Prikkelen en informeren → HINK

Aanbevolen duur	90 minuten
Kern	<ul style="list-style-type: none"> • Kennismaking met historische bronnen en archieven • Gastles van archiefmedewerker
Voorbereiding	<ul style="list-style-type: none"> • Contact opnemen met archief in de buurt • Gastles aanvragen, faciliteren en afstemmen op ieders behoeften • Docentengids doorlezen
Beschrijving	<p>De leerlingen moeten al een onderwerp en begeleider voor hun profielwerkstuk gekozen hebben. Er moeten al (voorlopige) hoofdvragen en deelvragen op papier staan. U als docent opent de les en legt aan de leerlingen uit wat historische bronnen zijn, welke soorten bronmateriaal er zijn, wat een archief is en waarom archieven bestaan. U kunt hiervoor de bijbehorende PowerPoint gebruiken (en aanpassen naar eigen inzicht). Aansluitend deelt u de leerlingengidsen uit en vertelt u hoe en waarvoor historische bronnen gebruikt worden.</p> <p>Vervolgens neemt de archiefmedewerker het woord over. Er wordt verteld over het eigen archief en er wordt een lespakket of opdracht uitgedeeld. Het is raadzaam om in de gastles alvast aandacht te besteden aan de online database van het archief en het online zoeken naar bronnen. Voor de volledigheid en om de leerlingen te prikkelen, heeft de archiefmedewerker echter ook bijzondere fysieke bronnen meegebracht.</p> <p>De les wordt gezamenlijk afgesloten. De leerlingen worden aangespoord om na te denken over relevant bronmateriaal voor hun eigen onderzoek en krijgen de gelegenheid om vragen te stellen aan de archiefmedewerker.</p>
Differentiatie	Mogelijk middels groepsindeling, duo's of zelfstandig werken.
Aandachtspunten	<p>Wijs de leerlingen voldoende op de relevantie van (het gebruiken van) historische bronnen. Gebruik hedendaagse en persoonlijke voorbeelden die voor de leerlingen herkenbaar zijn.</p> <p>Overleg van tevoren goed met de archiefmedewerker over de inhoud van de gastles. Kies samen opdrachten en bronnen die bij het niveau van de leerlingen passen en die hen zullen enthousiasmeren.</p> <p>Deze eerste les kan zowel op school als in het archief plaatsvinden, mits het archief een geschikte ruimte heeft om het eerste deel van de les uit te voeren (mogelijkheid tot het tonen van een PowerPoint en genoeg zitplaatsen voor de leerlingen). Het is wellicht een logistieke uitdaging om het archief met de leerlingen te bezoeken, maar het draagt zeker bij aan de ervaring. Voor lessen en activiteiten buiten school kunnen leerlingen over het algemeen meer motivatie en enthousiasme opbrengen.</p>

Les 2 – Modeling, scaffolding en oefening → STAP

Aanbevolen duur	60 minuten
Kern	<ul style="list-style-type: none"> • Navigeren door online archieven • Samen stappenplannen doorlopen, daarna zelf oefenen
Vorbereiding	<ul style="list-style-type: none"> • Docentengids doorlezen • Contact onderhouden met leerlingen: welke onderwerpen? • Twee voorbeeldarchieven kiezen om klassikaal te behandelen • Eventueel zelf de stappenplannen alvast doorlopen
Beschrijving	<p>U laat de leerlingen zien hoe je online naar bronmateriaal kunt (moet) zoeken, dus hoe de zoekmachines van online archieven precies werken. Op het bord navigeert u klassikaal (stap voor stap) door twee voorbeeldarchieven (<i>modeling</i>). De stappenplannen uit de gids vormen hiervoor de basis. De leerlingen volgen de stappen die u op het bord toont op hun eigen laptops en houden de leerlingengids bij de hand.</p> <p>Aansluitend maken de leerlingen oefenopdrachten om te checken of ze zelf ook de juiste stappen nemen bij het zoeken. Hierbij helpt u hen door hen (indien nodig) aanwijzingen te geven die relevant zijn voor de betreffende oefenopdracht of de specifieke hindernis waar de leerling tegenaan loopt (<i>scaffolding</i>).</p> <p>Als klassikale afsluiting worden de antwoorden van de oefenopdrachten besproken. Deze vindt u in de bijlagen. U kunt de leerlingen daarbij elkaars werk laten nakijken. Met een rondvraag inventariseert u de ervaringen van de leerlingen. U reageert hier bemoedigend op. Ten slotte geeft u hen een huiswerkopdracht mee: de leerlingen moeten opschrijven welk bronmateriaal en welke archieven relevant (kunnen) zijn voor hun eigen onderzoeken.</p>
Differentiatie	Mogelijk door leerlingen die (snel) klaar zijn met de gekozen oefenopdrachten zelfstandig het stappenplan van een derde of vierde voorbeeldarchief te laten doorlopen (inclusief oefenopdracht).
Aandachtspunten	<p>Hoe relevanter de gekozen voorbeeldarchieven zijn voor de profielwerkstukken van de leerlingen, hoe langer de oefening hun aandacht zal vasthouden en hoe hoger de leeropbrengst zal zijn. Laat de leerlingen tijdig inzien dat de voorbeelden en de geleide navigatie hen later (in de volgende les en bij het uitvoeren van hun onderzoeken) van pas gaat komen.</p> <p>Het maken van de oefenopdrachten kan gepaard gaan met vallen en opstaan. Reageer bemoedigend wanneer een leerling gefrustreerd raakt met de zoeksystemen of met haperende technologie. Richt de aandacht op de opbrengsten en blijf zelf uw enthousiasme voor authentieke bronnen tonen.</p>

Les 3 – Zelf online zoeken naar bronnen → SPRONG

Aanbevolen duur	90 minuten
Kern	<ul style="list-style-type: none"> • Zoeken naar historische bronnen in online archieven
Vorbereiding	<ul style="list-style-type: none"> • Docentengids doorlezen • Lijst met archieven bekijken om leerlingen gericht te kunnen helpen • Bedenken welk materiaal/welk archief relevant is voor de leerlingen
Beschrijving	<p>De geleide oefening uit de vorige les omvatte waarschijnlijk onderwerpen en vragen die niet direct met het onderwerp van de profielwerkstukken van de leerlingen te maken hadden. Het ging immers om de vaardigheid (zoeken naar bronmateriaal in online archieven). In deze les gaan de leerlingen daarom aan de slag met hun eigen onderzoeken.</p> <p>De leerlingen hebben thuis nagedacht over welk bronmateriaal en welke archieven relevant (kunnen) zijn voor hun eigen onderzoeken. Ze delen deze ideeën met de klas en u reageert hierop. Zo kan er van elkaar geleerd worden, ook al lijken de onderwerpen van de profielstukken aanvankelijk misschien zeer van elkaar te verschillen. Het is hierbij raadzaam om hardop te brainstormen met de leerlingen.</p> <p>Na het klassengesprek gaan de leerlingen zelfstandig zoeken naar bronnen in archieven die voor hen relevant zijn. Ze houden de leerlingengids bij de hand als naslagwerk en gebruiken de algemene tips en tricks. U zorgt voor een ontspannen werksfeer waarin de leerlingen aangemoedigd worden om elkaar te helpen en tips uit te wisselen. U als docent loopt rond en ondersteunt waar nodig. Het is stimulerend om mooie vondsten van de leerlingen klassikaal te bespreken. Hetzelfde geldt voor aanwijzingen die voor de hele groep nuttig kunnen zijn. Als lesafsluiting vraagt u naar de ervaringen van de leerlingen en moedigt u hen aan om het raadplegen van online archieven voor het profielwerkstuk thuis voort te zetten.</p>
Differentiatie	Logischerwijze mogelijk doordat de leerlingen in hun eigen tempo met hun eigen onderzoeken bezig zijn.
Aandachtspunten	Het kan gebeuren dat de leerlingen tijdens deze les (nog) geen vondsten doen. Als u zelf ideeën hebt over geschikte bronnen voor hun onderzoeken, dan kunt u deze best 'voorzeggen' of alvast aanreiken. Vervolgens kunt u deze leerlingen stimuleren om in een bepaalde richting verder te zoeken. Deze activiteit is voor de meeste leerlingen compleet nieuw. Laat de leerlingen exploreren, maar niet spartelen.

Hoofdstuk 1: Over historische bronnen en archieven

Over historische bronnen

Voordat je historische bronnen kunt gebruiken voor je **profielwerkstuk**, moet je eerst weten wat een **historische bron** precies is. Bronnen zijn eigenlijk 'plekken van informatie'. Een bron kun je dus raadplegen als je iets wilt onderzoeken of als je ergens een specifieke vraag over hebt.

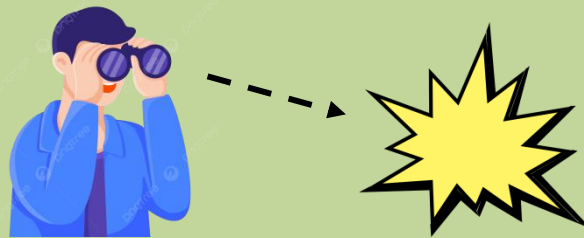
Bronmateriaal kan heel veel verschillende **fysieke** vormen aannemen (zoals papieren documenten, brieven of boeken) maar kan ook uitsluitend in **digitale** vorm bestaan (zoals interviews die als MP3- of MP4-bestanden zijn opgeslagen). Een voorwerp kan ook een bron zijn. Als je meer wilt weten over de Amerikaanse Burgeroorlog, kun je bijvoorbeeld kijken naar de wapens die er toen gebruikt werden. Zo'n historisch wapen is dan een bron omdat het wapen jou iets vertelt over het onderwerp.

En zelfs een levend persoon kan een bron zijn. Als je onderzoek doet naar een gebeurtenis die deze persoon van dichtbij meegemaakt heeft, ook al is dat een hele tijd geleden gebeurd, kun je via een interview namelijk meer te weten komen. Als deze persoon jouw vragen wil en kan beantwoorden, dan vormt hij of zij de bron van jouw informatie over de gebeurtenis. Als de persoon er zelf bij was, dan spreken we van **directe betrokkenheid**. Als de persoon er niet zelf bij was, maar wel in dezelfde tijd leefde en op ongeveer dezelfde plek, dan spreken we van **indirecte betrokkenheid**.

Een man die vijf jaar geleden zijn baan kwijtraakte omdat het bedrijf waar hij werkte failliet ging, was direct bij deze gebeurtenis betrokken. Deze man kan jou vertellen wat er toen allemaal gebeurd is. Hij zal nog goed weten op welke manier het faillissement aangekondigd werd en hoe zijn collega's hierop reageerden. Misschien was hij die dag zelfs aan het werk en kan hij vertellen hoe de sfeer op de werkvloer was. Ook zal hij nog weten wat er in de weken daarna gebeurde. Moesten alle werknemers op zoek naar een nieuwe baan? Wat is er gebeurd met het bedrijf? Kortom, de man is een goede bron van informatie als je wilt schrijven over de geschiedenis van het bedrijf. Een voorbeeld van indirecte betrokkenheid is een vrouw wiens vader dertig jaar geleden bij een bedrijf werkte dat nu failliet is. Deze vrouw was waarschijnlijk niet zelf in het bedrijf aanwezig toen de deuren sloten, maar kan jou wel vertellen wat er toen gebeurd is en hoe haar familie dit ervaren heeft. En zo kan je toch iets schrijven over de geschiedenis van het bedrijf.

Er is dus een onderscheid tussen **fysieke bronnen** (die je kunt aanraken) en **digitale bronnen** (die je niet kunt aanraken). En ook personen kunnen een bron zijn; via directe of indirecte betrokkenheid. Maar er is nog een belangrijk punt waarop bronnen van elkaar kunnen verschillen, namelijk of het een primaire bron of een secundaire bron is. Een **primaire bron** is eerstehands informatie. De bron komt uit de tijd zelf: een brief is bijvoorbeeld geschreven in de periode die je onderzoekt, want de brieftschrijver leefde in die tijd. Primair betekent ook wel 'eerste'. Dit bronmateriaal bevat de eerste informatie die er over het onderwerp bijgehouden of opgeschreven werd. Een **secundaire bron** is tweedehands informatie. De bron komt niet uit de tijd zelf: een document is bijvoorbeeld een eeuw later pas opgesteld door iemand die hiervoor op zoek is gegaan naar informatie. Een historicus die vandaag een boek schrijft over de positie van de vrouw in de 19^e eeuw, heeft deze periode zelf niet meegemaakt. De historicus zal op zoek gaan naar historische bronnen om iets over deze geschiedenis te kunnen schrijven. Als jij vervolgens informatie uit dit boek gebruikt, dan heb je niet de primaire historische bronnen in handen, maar een nieuwe bron van een latere tijd. Je gebruikt een *bewerking* van een primaire bron. Het boek is dus een secundaire bron van informatie. Secundair betekent ook wel 'tweede'. Dit bronmateriaal bevat 'de tweede' (dus latere) informatie over het onderwerp.

Primair

Secundair

Secundaire bron indien je wilt onderzoeken wat er tijdens de Koude Oorlog gebeurd is

Een Amerikaanse documentaire over de Koude Oorlog uit 2005

Primaire bron indien je wilt onderzoeken hoe de Amerikanen de eigen regering, de regering van de Sovjet-Unie en de gebeurtenissen uit de Koude Oorlog in de media weergaven in de periode tussen 2000 en 2010

Het is niet altijd makkelijk om te bepalen of iets een primaire of een secundaire bron is. Dit heeft namelijk ook te maken met de vraag die de bron moet helpen beantwoorden. Wat hierboven staat over eerstehands en tweedehands informatie, is een algemene vuistregel. Er zijn echter veel uitzonderingen of bijzondere gevallen mogelijk. Het is daarom belangrijk dat je telkens als je een bron gebruikt, opnieuw controleert of je met primair of secundair materiaal werkt. Om dit te ontdekken, kun je onderstaande stappenplannen gebruiken.

Let op: Ook als je al bronnen gevonden hebt, is het handig om stap 1 en stap 2 te doorlopen. Omdat je stap 3 dan al uitgevoerd hebt, kun je deze overslaan en verder gaan bij stap 4.

Stappenplan om te bepalen of een gevonden bron primair of secundair is

1. Schrijf eerst duidelijk in een los document op welke vraag je gaat beantwoorden.
2. Schrijf erbij of je hiervoor de authentieke, eerste informatie over het onderwerp nodig hebt (een primaire bron) of juist de latere, bewerkte informatie die iemand anders al voor jou onderzocht heeft (een secundaire bron).

Natuurlijk kan het ook zo zijn dat je eerst algemene informatie over jouw onderwerp zoekt. In dat geval zul je concluderen dat het niet uitmaakt welk type bron je gebruikt. Immers, alle informatie is welkom. Als dat zo is, schrijf dan toch op dat je zowel primaire bronnen als secundaire bronnen nodig hebt. Dit helpt voor jouw eigen overzicht.

3. Ga op zoek naar bronmateriaal met informatie over jouw onderzoeksonderwerp.
4. Als je een bron gevonden hebt, schrijf dan op welk type materiaal dit is. Heb je een brief gevonden? Een overheidsdocument? Een interview? Uit welk jaartal of welke periode komt de bron? Schrijf ook op wie de maker is. Is het geschreven of gemaakt door een 'normaal' persoon, of door een politicus, een geestelijke of een onderzoeker? Wat was de functie of het beroep van deze persoon?

En ook belangrijk: met welke reden heeft deze persoon de bron geschreven of gemaakt? Dit kun je nooit helemaal zeker weten, maar je kunt wel iets vermoeden. Als je overheidsdocumenten gaat gebruiken, dan kun je er bijvoorbeeld vanuit gaan dat de maker de bron creëerde in opdracht van de overheid (en niet omdat hij of zij deze informatie zelf wilde verzamelen). En als je een interview gaat gebruiken, dan kun je er vanuit gaan dat de persoon die geïnterviewd wordt, zijn of haar verhaal wilde delen met de buitenwereld (anders zou je namelijk geen interview geven). Probeer dus te bedenken met welk doel de bron gemaakt is.

5. Als je dit allemaal op een rijtje hebt gezet, pak je jouw onderzoeksvraag erbij. Kijk of de bron direct antwoord kan (helpen) geven op deze vraag. Wilde je bijvoorbeeld een jaartal ontdekken en vind je dit jaartal in jouw bron, dan heb je een direct antwoord op je vraag gevonden. Wilde je onderzoeken over welke zaken twee personen het hadden in brieven die ze naar elkaar schreven, en kun je dit teruglezen in jouw bron (de brieven), dan heb je ook weer een direct antwoord op je vraag gevonden. Als je zo'n direct antwoord kan vinden, dan heb je meestal te maken met een primaire bron.

De bron kan jou ook op een indirecte manier iets vertellen over jouw onderzoeksonderwerp. De informatie die je dan vindt, is eerst al door iemand anders gevonden, bekeken en onderzocht. Wilde je bijvoorbeeld een tijdstip vinden van de gebeurtenissen tijdens de Koude Oorlog en vind je zo'n overzicht in een geschiedenisboek over de Koude Oorlog, dan heb jij deze informatie indirect gevonden. Iemand anders heeft het namelijk al voor jou op een rijtje gezet. Jij hebt niet zelf naar dagboeken en overheidsdocumenten gekeken om alle jaartallen te vinden. Komt de informatie op zo'n indirecte manier bij jou terecht, dan heb je meestal te maken met een secundaire bron.

Over archieven

Het is ook handig om te weten wat een archief precies is. Een archief is namelijk niet alleen het fysieke gebouw dat je kunt bezoeken, maar ook de organisatie die erachter zit. In hele algemene zin, is een archief een bewaarplaats van (fysieke) documenten en (digitale) bestanden. Omdat er altijd iemand is geweest die deze bronnen verzameld en gesorteerd heeft en omdat archiefmateriaal volgens bepaalde regels bewaard en beschermd moeten worden, kan een archief ook wel gezien worden als een 'instelling' of een 'instituut'.

Instelling: Een organisatie met een bepaalde taak, waarbinnen kennis, vaardigheden en kracht bewust gebundeld worden om aan bepaalde doelen of behoeften te voldoen.

Instituut: Een organisatie met een bepaald politiek, cultureel, maatschappelijk of economisch doel.

Vóór de **digitalisering** van de samenleving, dus voordat er computers en smartphones bestonden, waren archieven uitsluitend tastbaar (fysiek). Je kon alle documenten en spullen aanraken en deze bronnen moesten in gebouwen gesorteerd en bewaard worden. Als je kijkt naar de boeken die je zelf thuis hebt liggen, kun je begrijpen dat archieven vroeger heel veel ruimte nodig hadden. Als de bronnen niet veilig opgeborgen waren, waren er bovendien altijd risico's op schade of zelfs verwoesting door water, vuur, schimmels of ongedierte. Vergeet ook niet dat veel gebouwen in de middeleeuwen en de vroegmoderne tijd houten of rieten daken hadden. Als iemand daar onder stond en met een fakkel zwaaide of op open vuur aan het koken was, zat gevaar in een klein hoekje... Tegenwoordig wordt archiefmateriaal op de meeste plekken op aarde gelukkig veilig bewaard in speciale dozen en kasten. Omdat men historische bronnen voor altijd wil behouden, wordt vaak zelfs gezorgd voor speciale ruimten waar de temperatuur en de luchtvochtigheid strikt gereguleerd worden. Zo wordt de kans op verkleuring of aantasting van het materiaal minimaal gehouden.

Al eeuwenlang proberen mensen documenten netjes te bewaren voor de toekomst.

Om een archief in stand te houden, is veel geld nodig. Ten eerste moeten de gebouwen onderhouden worden en moet de website constant bijgewerkt worden. Ook moeten er medewerkers betaald worden die nieuw materiaal sorteren, **categoriseren** en aan het archief toevoegen zodat het door anderen geraadpleegd kan worden. Zij controleren continu of het materiaal op de juiste plek en op de juiste manier opgeborgen is. In het archief werken vaak ook mensen die de historische bronnen fotograferen of scannen zodat deze online beschikbaar gemaakt kunnen worden. Zo zorgt het archiefpersoneel ervoor dat andere mensen (zoals jij en ik) het materiaal kunnen zien en gebruiken. En als je fysiek archiefonderzoek gaat doen, moet je materiaal opvragen. Het archiefpersoneel gaat het dan voor je pakken en brengt het naar je toe in een studiezaal. Zie hiervoor hoofdstuk vier van deze gids. Ook op deze manier zorgen de medewerkers ervoor dat jij de bronnen kunt gebruiken.

Maar waarom is dit dan belangrijk? Het **conserveren** van historische bronnen is absoluut niet alleen nuttig voor **historici** die onderzoek doen naar het verleden. Het **archiveren** van informatie is ook nodig voor eerlijke bedrijfsvoering in de zakenwereld, voor bewijs bij rechtszaken en voor het behoud van het culturele erfgoed van een bepaalde plek of een bepaald volk. Het netjes opslaan van bronmateriaal draagt bij aan onze veiligheid, omdat we dan altijd iets hebben om op terug te vallen. Wanneer er ergens een conflict ontstaat, wordt er altijd gekeken naar de regels die in het verleden opgesteld zijn. Als deze regels opgeschreven zijn, kan niemand beweren dat hij of zij 'het niet wist'. Ook voor het zoeken naar oplossingen wordt altijd gekeken naar eerdere uitkomsten. We hebben het misschien niet door, maar we hebben dagelijks te maken met archieven en historische bronnen!

Voor jouw profielwerkstuk zijn vooral historische archieven belangrijk, dus plekken waar origineel bronmateriaal te vinden is met informatie over het verleden. Deze instellingen werken voor ons en bestaan om bepaalde redenen, die we doelstellingen noemen. De doelstellingen van een historisch archief zullen altijd min of meer gelijk zijn. Eén van de voorbeeldarchieven uit deze gids, het Regionaal Archief Alkmaar, heeft haar doelen als volgt omschreven:¹

Doelstellingen van het Regionaal Archief Alkmaar zijn:

- Het verwerven van nieuwe archieven, audiovisuele documenten en andere historische collecties;
- het veilig beheren en toegankelijk maken van de collectie;
- het publiek in staat stellen om de collectie te raadplegen.

En de missie van de Collectie Overijssel (ook een voorbeeldarchief) is als volgt omschreven:²

Onze droom

Onze maatschappelijke waarde bestaat uit het behouden en bruikbaar maken van historische overheidsinformatie en cultureel erfgoed in Overijssel. Dit is en blijft de missie van Collectie Overijssel. Onze droom is een duurzaam bruikbare erfgoedcollectie Overijssel: informatie en inspiratie voor iedereen, over verleden, heden en toekomst.

¹ Zoals beschreven op de website van het Regionaal Archief Alkmaar (via: <https://www.regionaalarchiefalkmaar.nl/over-ons/organisatie>; geraadpleegd mei 2023).

² Zoals beschreven op de website van de Collectie Overijssel (via: <https://collectieoverijssel.nl/organisatie/onze-missie-en-visie/>; geraadpleegd mei 2023).

Archieven bestaan dus vooral om informatie (uit historische bronnen) voor iedereen toegankelijk te maken. Je moet trouwens wel beseffen dat Nederland een **open samenleving** is, waarin toegang tot informatie in de grondwet is opgenomen. De Nederlandse regering vindt het namelijk heel belangrijk dat burgers zichzelf kunnen informeren door gebruik te maken van de **(sociale en traditionele) media** en het internet. Dat is ook waarom de **informatievoorziening** in Nederland zo goed georganiseerd is. Dit geldt voor de meeste landen in de wereld, maar toch zijn er ook vandaag nog plekken op aarde waar de media **gecensureerd** worden of waar politici bepalen wat er op het nieuws komt. Daar krijgen burgers dus niet alle kanten van een verhaal te horen, maar wordt slechts één bepaalde visie keer op keer herhaald in de media.

Sociale media: De typen media waar burgers informatie uit kunnen halen die pas ontwikkeld werden met de digitalisering van de samenleving en die meestal op een smartphone gebruikt worden, zoals Facebook, Instagram, LinkedIn, Pinterest, Snapchat, TikTok, Twitter en YouTube.

Traditionele media: De typen media waar burgers informatie uit kunnen halen die als eerste ontwikkeld werden, zoals kranten en tijdschriften (pers), fotografie, televisie en films.

Censuur: Wanneer een regering, het leger of de politie haar macht gebruikt om informatie in het eigen voordeel aan te passen (manipuleren) en andere informatie bewust achter te houden, zodat burgers in het land beperkt worden in hun informatievoorziening.

Wanneer er oorlog is, wil iedereen graag op de hoogte blijven van de laatste ontwikkelingen. Maar juist tijdens oorlogen past de regering vaak censuur toe, of is het moeilijk om toegang tot de media te krijgen. Hier lezen Deense soldaten op missie in Zweden een krant ten tijde van de Tweede Wereldoorlog (Ljungbyhed; 09-04-1940).

Hoofdstuk 2: Over bronnenkritiek en bronvermelding

Over bronnenkritiek

Bronnen zijn altijd door mensen gemaakt en hebben ook altijd een bepaald doel (gehad). Een ambtenaar die bijvoorbeeld in kaart brengt hoe zeer de huizenprijzen in een dorp zijn gestegen, zal dit document gaan samenstellen in opdracht van de gemeente. Het doel waarmee de ambtenaar informatie verzamelt en nieuw bronmateriaal creëert, is dat de gemeente deze informatie wil gebruiken. Maar ook als een bron niet voor de buitenwereld bedoeld is, zoals een persoonlijk dagboek, wordt het materiaal met een zeker doel gecreëerd. Iemand houdt een dagboek bij om gevoelens en gedachten op papier te zetten, om overzicht daarin te creëren of om zich beter te voelen. Kortom, allemaal mogelijke redenen om een dagboek bij te houden. We maken onderscheid tussen bronnen die bewust gemaakt worden (zoals het document over de gestegen huizenprijzen) en bronnen die onbewust gemaakt worden (zoals het dagboek).

Je kunt niet altijd ontdekken met welke redenen of doelen een bron precies gemaakt is. En bewust gemaakte bronnen kunnen onbedoeld (onbewust) ook andere informatie bevatten; naast de informatie die de maker bewust wilde vastleggen. Hieronder zie je hier een voorbeeld van:

Bron: Foto's van een verjaardagsfeest van een kind dat 10 jaar oud werd (gemaakt in de jaren '80)

Wat zien we op de bron?

Bewust gefotografeerd:

Het kind zelf is het middelpunt van alle foto's. Het kind blaast kaarsjes uit. Het kind houdt met een blij gezicht een paar rolschaatsen vast. Het kind poseert met drie volwassenen. Het kind poseert met een ander kind.

Onbewust ook gefotografeerd:

De kledingstijl in de jaren '80, het type speelgoed dat we op de vloer zien liggen, de stereo-installatie op de achtergrond, de verjaardagshapjes op tafel, etc.

Anne Frank (1929-1945) schreef haar wereldberoemde dagboek bijvoorbeeld vooral voor haarzelf. Ze noemde haar dagboek 'Kitty' en had op die manier een soort penvriendin om haar verhalen mee te delen. Dat wij haar dagboek vandaag gebruiken om het leven te begrijpen van een Joods meisje dat moest onderduiken in de Tweede Wereldoorlog, was dus niet het oorspronkelijke doel van de bron. Het is belangrijk om hierover na te denken als je met bronnen werkt, zodat je niet misleidt wordt door de informatie die je vindt. Een historisch document kan nu eenmaal met een heel ander doel geschreven of gemaakt zijn dan jij vandaag vermoedt.

Gelukkig zijn er manieren om een bron te analyseren op **betrouwbaarheid** en **representativiteit**. Voor het vak geschiedenis heb je weleens geoefend met het toepassen van 'bronnenkritiek'. Dit is het kritisch beoordelen van bronnen. Als het goed is, weet je al hoe je dit aanpakt. In deze gids zal dit daarom niet uitgebreid aan bod komen. De tips hieronder zijn vooral een geheugensteuntje. Om iets te zeggen over de betrouwbaarheid van een bron, kun je de volgende vragen beantwoorden:

Betrouwbaarheid beoordelen

- > Wie heeft de bron gemaakt? Wat was de baan of positie van de maker?
- > Met welke doelen kan de bron gemaakt zijn?
- > Wat wist de maker over het onderwerp? Wat wist de maker (nog) niet?
- > Was de maker direct of indirect bij de gebeurtenis betrokken?

- > Wanneer is de bron gemaakt?
- > Wat waren toen de waarden en normen en wat gebeurde er destijds?
- > Kan de omgeving of de tijdsgeest de maker beïnvloed hebben?
- > Welke informatie heeft de maker zelf gebruikt?

- > Waar is de bron gemaakt?
- > Wat voor type bron is het (dagboek, foto, notariële akte, interview)?

Je kunt hiervan niet alles zeker weten, maar je kunt wel iets vermoeden.
Als je deze vragen beantwoord hebt, stel jezelf dan de volgende conclusievraag:
Dus welke antwoorden op mijn vragen kan ik wel en niet in deze bron vinden?

Om iets te zeggen over de representativiteit van een bron, kun je de volgende vragen beantwoorden:

Representativiteit beoordelen

- > Is de bron door één persoon gemaakt, of door een groep?
- > Is de persoon gemaakt door een erkend bedrijf of een officiële organisatie?
- > Is de bron gemaakt met een officieel doel, of met een persoonlijk doel?

- > Geeft de bron algemene informatie, of hele specifieke en gedetailleerde informatie?
- > Geeft de bron informatie over één persoon, zaak of gebeurtenis, of over meerdere?

- > Past de informatie uit de bron bij de tijd waarin de bron gemaakt is?
- > Past de informatie uit de bron bij de plek waar de bron gemaakt is?

- > Voor hoeveel mensen geldt de informatie uit de bron?
- > Is de bron uniek, of zijn er meerdere bronnen met (bijna) dezelfde informatie?

Je kunt hiervan niet alles zeker weten, maar je kunt wel iets vermoeden.
Als je deze vragen beantwoord hebt, stel jezelf dan de volgende conclusievraag:
Dus geeft de bron informatie over een groter geheel of over één specifiek, uniek onderdeel?

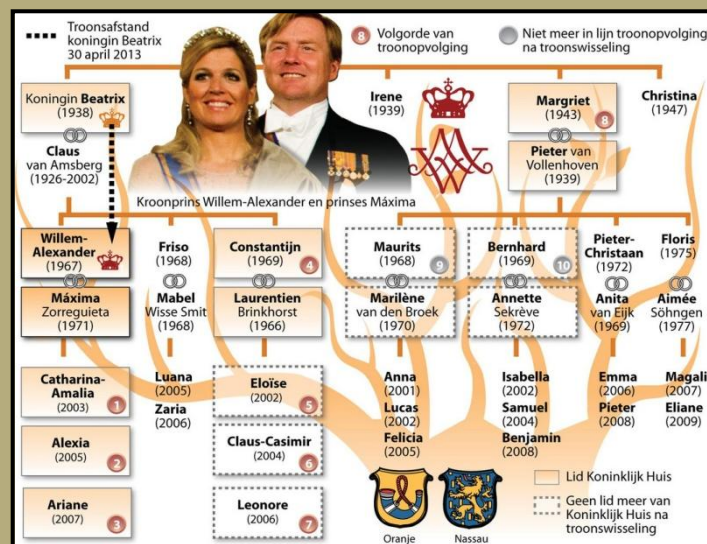
In je profielwerkstuk moet je laten zien (opschrijven) dat je bronnenkritiek toegepast hebt op het bronmateriaal dat je gevonden hebt. Maar let op: alle bronnen zijn bruikbaar! Dus ook een document waarvan je twijfels hebt over de betrouwbaarheid. Je mag dit materiaal nog steeds gebruiken, zo lang je er maar bij schrijft hoe je de bron beoordeelt hebt. En ook een document met informatie over de zeer unieke, bijzondere omstandigheden uit het leven van slechts één persoon is bruikbaar (dus een bron met een lage representativiteit). Als je maar duidelijk maakt dat je weet wat de eventuele beperkingen van de door jou gekozen bronnen zijn. Heb je hier moeite mee, vraag dan vooral je profielwerkstukbegeleider of geschiedenisdocent om hulp.

Over bronvermelding

Een overzichtelijke en complete **bronvermelding** is belangrijk voor ieder schoolvak. Wanneer je historische bronnen gebruikt voor je profielwerkstuk, moet je natuurlijk laten zien waar je deze gevonden hebt. Maar ook als je een wereldkaart over olievoorraden wilt laten zien tijdens een presentatie voor aardrijkskunde, moet je er eigenlijk bij zeggen dat jij niet de maker van deze handige kaart bent, maar iemand anders. En als je verkiezingsresultaten wilt gebruiken bij een debat voor maatschappijleer of maatschappijwetenschappen, moet je ook aantonen dat dit officiële resultaten zijn. De bronnen die je gebruikt, moeten voor andere mensen (zoals je docent) terug te vinden zijn. Zo kunnen zij controleren dat jij de informatie niet zelf verzonnen hebt. Als jij de naam van de maker vermeldt, dan geef je de maker de credits die hij of zij verdient. Je toont als het ware jouw dank aan voor het gebruiken van het materiaal van een ander. Het vermelden van bronnen kan op een hele losse manier of op een officiële manier (die overal ter wereld hetzelfde is).

Soms is het goed genoeg om kort te zeggen waar je een bron gevonden hebt:

Je geeft een presentatie over het Koninklijk Huis. Je vertelt over de volgorde van troonsopvolging. Om dit duidelijk te maken, wil je een afbeelding van de stamboom van de familie van Oranje-Nassau laten zien. Je hebt een goede afbeelding gevonden op de website van het Koninklijk Huis.

Mogelijke manieren om deze bron te vermelden:

- *Je zegt tijdens jouw presentatie: "Deze afbeelding hoort bij een online artikel over de volgorde van troonsopvolging dat ik vond op de website van het Koninklijk Huis."*
- *Je typt onder de afbeelding op jouw PowerPoint: "Bron: www.koninklijkhuis.nl"*

Maar vaker is het de bedoeling dat je duidelijk en steeds op dezelfde manier aangeeft waar jouw informatie vandaan komt. Bij een verslag hoort bijvoorbeeld altijd een pagina op het einde met een lijst van de bronnen die je gebruikt hebt. Je moet de eventuele titel van de bron, de maker van de bron en de plek waar je de bron gevonden hebt ook altijd in dezelfde volgorde opschrijven. Dan maak je een bronvermelding op een officiële manier. Zeker als je hierna gaat studeren, moet je dit uiteindelijk automatisch kunnen. Het is heel verstandig om meteen de volledige bronvermelding op te schrijven zodra je een goede bron gevonden hebt. Dan kun je hem later nog terugvinden.

Maak bijvoorbeeld voordat je begint aan je onderzoek alvast een apart Worddocument aan waarin je tijdens het zoeken en werken je bronvermeldingen in opslaat. Het geeft niet als dit een rommelig document wordt, zolang je maar wel alle informatie verzamelt. Sorteren op alfabetische volgorde en netjes uitschrijven kan eventueel later nog.

Op officiële wijze een bronvermelding maken, kan op meerdere manieren:

Je bent druk bezig met je profielwerkstuk over de geschiedenis van de West-Indische Compagnie (1621-1792). Je hebt bij de bibliotheek drie relevante boeken geleend en wilt de informatie die je hierin gevonden hebt gaan gebruiken. Uiteraard wil je ook een goede bronvermelding maken. Eén van de boeken waar veel interessante verhalen in staan, is "Gouden Handel" van Wim Wennekes. Voor de bronvermelding heb je het jaar van uitgave en de naam van de uitgeverij nodig.

Noteer alvast in een apart Worddocument:

Auteur: Wim Wennekes

Titel: Gouden Handel

Jaar: 2004

Uitgeverij: Atlas-Contact (Amsterdam)

Bladzijde(s) die ik wil gebruiken: pagina 134-140

De APA-manier van bronvermelding wordt vaak gebruikt. Hierbij noteer je de gegevens als volgt:

Auteur, initialen (jaar). Titel. Plaats: Uitgever.

Dus voor het boek over de WIC wordt dat:

Wennekes, W. (2004). Gouden Handel. Amsterdam: Atlas-Contact.

Tip!

Bij boeken vind je alle informatie voor de bronvermelding, zoals het jaar van uitgave en de naam van de uitgeverij, altijd op de eerste of laatste pagina('s) van het boek.

Bij papieren artikelen heb je ook de titel nodig van het tijdschrift waarin het artikel verscheen. Ook noteer je het nummer of de jaargang van het tijdschrift en de datum van verschijning (check hiervoor de eerste pagina's).

De bronvermelding van online artikelen schrijf je hetzelfde op als van een papieren artikel, maar dan met de naam van de website erbij. Kopieer die dus ook altijd meteen.

Als je de bronvermelding eenmaal netjes hebt opgeschreven, moet je nog kiezen of je deze steeds in de lopende tekst van je profielwerkstuk wilt verwerken, of steeds met een voetnoot onderaan de pagina wilt toevoegen. Zo ziet een bronvermelding in de lopende tekst eruit:

De WIC werd opgericht op 3 juni 1621 in Amsterdam. Vanwege problemen met de zouthandel was het moeilijk om de financiering rond te krijgen (Wennekes, *Gouden Handel*, 2004, p.134).

En zo ziet een bronvermelding met een voetnoot eruit:

De WIC werd opgericht op 3 juni 1621 in Amsterdam. Vanwege problemen met de zouthandel was het moeilijk om de financiering rond te krijgen.¹

Onderaan de pagina waarop je dit schrijft, zie je dan de volgende voetnoot:

---

¹Wennekes, *Gouden Handel*, 2004, p.134.

Spreek met jouw profielwerkstukbegeleider af op welke manier je de bronvermelding moet maken. Doe dit op tijd, zodat je geen extra werk hebt in de eindfase van het onderzoek. Zoals je in het volgende hoofdstuk zult zien, hebben veel online archieven al mooie bronvermeldingen voor jou uitgetypt. Je hoeft deze dan alleen maar met de rechtermuisknop te kopiëren en in jouw eigen bronvermelding te plakken.

Let op!

Als je een bron uit een (online) archief gebruikt, dan moet de bronvermelding zo compleet mogelijk zijn. Wat je in ieder geval moet noteren:

- ❖ Archiefinstelling
- ❖ De collectie met bijbehorende tijdsperiode (ook wel deelarchief genoemd)
- ❖ Inventarisnummer of catalogusnummer van de bron

Voorbeeld

- ❖ Regionaal Archief Alkmaar
- ❖ Deelarchief Gemeente Alkmaar (1815-1920)
- ❖ Inventarisnummer 276

Hoofdstuk 3: Zoeken naar bronnen in online archieven

Tegenwoordig zijn veel historische documenten, akten en foto's door archieven gefotografeerd of gescand, waardoor ze online beschikbaar zijn. Het meeste materiaal dat door Nederlandse archieven gedigitaliseerd is, is zelfs (gratis) op je eigen computer te bekijken. Bovendien is het vaak mogelijk om het materiaal te downloaden, zodat je het (indien nodig en toegestaan) kunt bewerken met programma's als Photoshop en aan je profielwerkstuk kunt toevoegen.

Het zoeken naar historische bronnen in online archieven vergt wat oefening, omdat de websites en zoekmachines van archieven er anders uit kunnen zien dan je gewend bent. Online archieven lijken soms moeilijk te doorgronden, maar als je weet hoe je het beste naar bronnen kunt zoeken, valt dat reuze mee. Hieronder kun je stap voor stap ontdekken hoe de websites van vijf Nederlandse archieven 'werken'. Aan de hand van een voorbeeldonderzoek en screenshots wordt duidelijk waar je moet klikken en wat je in de zoekmachines kunt invullen. Deze vijf archieven zijn bewust als voorbeelden gekozen vanwege de verschillende typen bronnen die ze in huis hebben.

Telkens volgt aan het einde van de beschrijving van het archief een oefenopdracht. Als je door deze websites kunt navigeren, dan zal je op iedere archiefwebsite kunnen vinden wat je zoekt. Succes!

Alle Amsterdamse Akten

In grote steden zijn door de eeuwen heen enorm veel documenten opgesteld. Vanaf de middeleeuwen begon men bij te houden wie er in de stad leefde, op welk adres deze mensen woonden en wat hun beroep was. Bedrijven schreven verslagen over hun winsten en verliezen. Rechtbanken lieten officieel vastleggen waar rechtszaken over gingen en wat het eindoordeel was. Politiebureaus hielden bij welke criminelen opgepakt werden en waarom. Kroniekschrijvers en stadshistorici schreven op wat er allemaal in (en rondom) de stad gebeurde. Kortom, door al die activiteiten ontstond er een enorm stadsarchief met veel verschillende typen bronnen.

In 2016 startte het Stadsarchief van Amsterdam een project om alle documenten die vanaf het jaar 1578 in Amsterdam gemaakt zijn, te digitaliseren en te ordenen. Dat is geen kleine klus, want als je alle papieren uit de kast zou halen en achter elkaar op de grond zou leggen, zou je meer dan 3500 meter aan documenten krijgen! Vrijwilligers gingen aan de slag om historische bronnen uit 760 kasten (zo'n 3600 planken) uit te zoeken en inmiddels is er al heel veel beschikbaar.

Website: www.alleamsterdamseakten.nl
Adres: Vijzelstraat 32, 1017 HL Amsterdam (Stadsarchief Amsterdam)
Soorten bronnen: Notariële akten (o.a. waardepapieren, verhuisberichten, overlijdensberichten, geboorteberichten, huwelijksvoltrekkingen en bouwvergunningen); oorlogsdocumenten; verslaggeving van beursaandelen; economische transacties en meer.

Voorbeeldonderzoek

Je onderzoekt voor je profielwerkstuk de gevolgen van de Duitse bezetting van Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog (1940–1945). Je hebt besloten om specifiek te kijken naar de tewerkstelling van Nederlanders in Duitsland. Dat hield in dat (niet-joodse) Nederlanders vanaf 1942 verplicht naar Duitsland gebracht werden om daar te werken. Meestal ging het om mannelijke arbeiders die in Duitse fabrieken moesten werken. In enkele gevallen werden de arbeiders naar andere plekken gebracht (in andere landen). Ze kregen wel voor hun arbeid betaald, maar niet veel. Het systeem was vooral gunstig voor de Duitse economie. Je wilt documenten over zulke tewerkstellingen in je profielwerkstuk gebruiken als bewijs en je verwacht dat het Stadsarchief van Amsterdam hier materiaal van heeft.

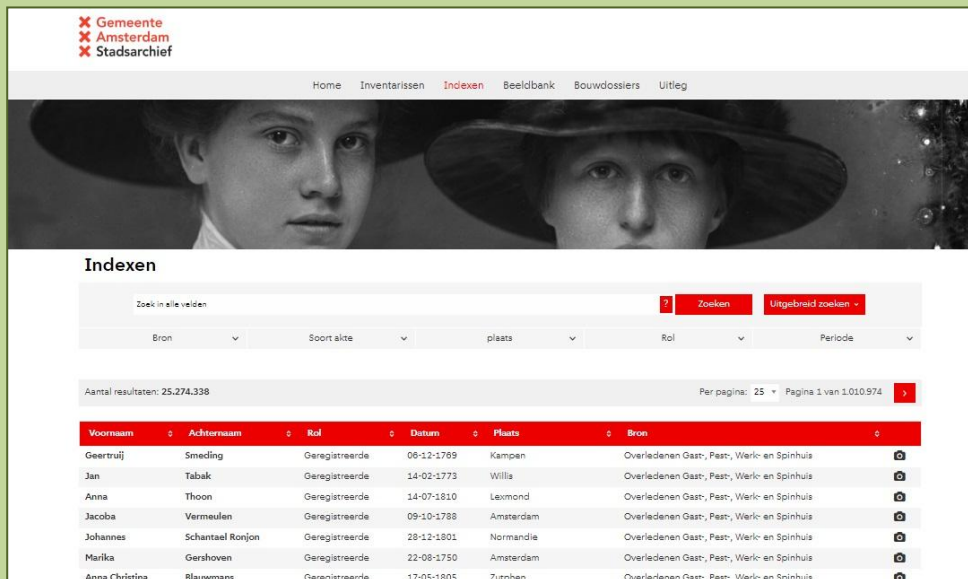
We gaan naar de website van Alle Amsterdamse Akten. De homepage ziet er als volgt uit:

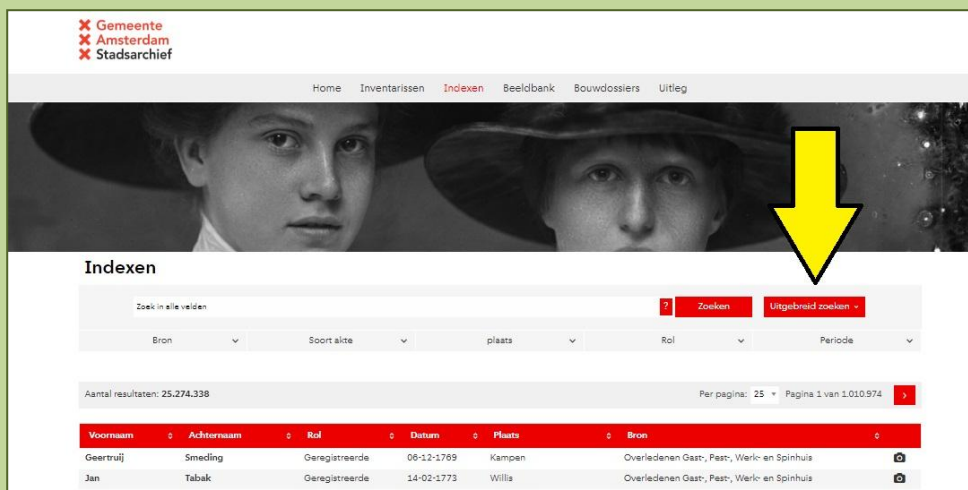
Klik onder het kopje 'Zelf onderzoeken?' de button 'Ga naar de index' aan.

Je komt dan op de volgende overzichtspagina:

Klik rechtsboven op 'uitgebreid zoeken'.

Het volgende overzicht met zoekfilters klappt uit:

Gemeente
 Amsterdam
 Stadsarchief

[Home](#) [Inventarissen](#) [Indexen](#) [Beeldbank](#) [Bouwdossiers](#) [Uitleg](#)

Voornaam:
 Rol:

Registratie type:

- Archiefskaarten
- Bevolkingsregister 1851-1853
- Bevolkingsregister 1874-1893
- Bijzondere registers
- Boetes op trouwen
- DTB Begraven
- Huizsittehuizen
- Marktkaarten
- Ondertrouwregister
- Paspoortaanvragen '40-'45
- Persoonskaarten
- Tewerkgestelden '40-'45
- Waterloo gratificaties 1815
- Averiërgrossen
- Bevolkingsregister 1853-1863
- Bevolkingsregister tijdelijk verblijf
- Boedelpapieren
- Comportementsboeken
- DTB Dopen
- Kwijtscheldingen
- Militieregisters
- Overgenomen delen
- Patiëntenregisters
- Politierapporten '40-'45
- Veroordeelden
- Woningkaarten
- Begraafregisters
- Bevolkingsregister 1864-1874
- Bevolkingsregisters geannexeerde gemeenten
- Boetes op begraven
- Confessieboeken
- Gezinskaarten
- Lidmatenregister Doopgezinde Gemeente
- Notariële archieven
- Overledenen Gast-, Pest-, Werk- en Spinhuis
- Pensioenkaarten
- Poortboeken
- Vreemdelingenregister

Zoeken

Vink 'Tewerkgestelden' aan en klik op 'Zoeken'. Wacht even op het laden van de resultaten.

Gemeente
 Amsterdam
 Stadsarchief

[Home](#) [Inventarissen](#) [Indexen](#) [Beeldbank](#) [Bouwdossiers](#) [Uitleg](#)

Archiefskaarten
 Bevolkingsregister 1851-1853
 Bevolkingsregister 1874-1893
 Bijzondere registers
 Boetes op trouwen
 DTB Begraven
 Huizsittehuizen
 Marktkaarten
 Ondertrouwregister
 Paspoortaanvragen '40-'45
 Persoonskaarten
 Tewerkgestelden '40-'45
 Waterloo gratificaties 1815

Zoeken

Nu zie je een hele lijst met namen van tewerkgestelde personen uit Amsterdam:

Aantal resultaten: 126.405 Per pagina: 25 Pagina 1 van 5.057

Voornaam	Achternaam	Rol	Datum	Plaats	Bron
Jan C.	Faber	Geregistreerde	25-11-1919	Amsterdam	Tewerkgestelden '40-'45
Minne	Faber	Geregistreerde	06-08-1924	Amsterdam	Tewerkgestelden '40-'45
P.H.	Faber	Geregistreerde	30-03-1892	Amsterdam	Tewerkgestelden '40-'45
W.F.	Fabricius	Geregistreerde	06-09-1915	Amsterdam	Tewerkgestelden '40-'45
Hendrikus J.	Fafiani	Geregistreerde	05-12-1907	Amsterdam	Tewerkgestelden '40-'45
G.F.	Fafleanie	Geregistreerde	04-10-1912	Amsterdam	Tewerkgestelden '40-'45
Bernardus Maria	Fagel	Geregistreerde	11-02-1916	Amsterdam	Tewerkgestelden '40-'45
A.J.W.	Faile	Geregistreerde	23-10-1909	Amsterdam	Tewerkgestelden '40-'45
Jan	Faile	Geregistreerde	28-03-1918	Amsterdam	Tewerkgestelden '40-'45
Cornelis	Fakkeldy	Geregistreerde	15-10-1897	Amsterdam	Tewerkgestelden '40-'45
M.	Falize	Geregistreerde	24-12-1899	Amsterdam	Tewerkgestelden '40-'45
G.	Falkenreck	Geregistreerde	30-10-1906	Amsterdam	Tewerkgestelden '40-'45
Johannes Franc.	Fanger	Geregistreerde	28-03-1912	Amsterdam	Tewerkgestelden '40-'45
Gerard Jan	Fassing	Geregistreerde	30-07-1897	Amsterdam	Tewerkgestelden '40-'45
H.G.	Faydherbe	Geregistreerde	06-06-1907	Amsterdam	Tewerkgestelden '40-'45

Klik bijvoorbeeld maar eens op 'Jan Faile'.

The screenshot shows the website interface for Gemeente Amsterdam Stadsarchief. The navigation bar includes 'Home', 'Inventarissen', 'Indexen', 'Beeldbank', 'Bouwdossiers', and 'Uitleg'. The search results show a record for 'Tewerkgestelden '40-'45' with details: Bron: Tewerkgestelden '40-'45, Soort registratie: Registratie, (Akte)datum: 28-03-1918, Plaats: Amsterdam. A 'Bijzonderheden' section contains the URL 'https://archieff.amsterdam/archief/5236/1218'. A 'Geregistreerde' section lists 'Jan Faile' born on 28-03-1918. On the right, a 'Bronvermelding' box provides citation information: 'Tewerkgestelden '40-'45, archiefnummer 5236, inventarisnummer 1218, Gemeente: Amsterdam, Periode: 1891-1945'. Below this is a thumbnail of a historical document with a '1 / 2' indicator and buttons for 'Bekijk akte' and 'Download scan'.

Rechts staat het historische document. Je kunt erop klikken om het beter te bekijken. Inzoomen en uitzoomen is ook mogelijk (knoppen met vergrootglas aan de rechterkant). De informatie die het document bevat is onder andere de geboortenaam van Jan Faile, zijn geboortedatum en zijn adres in Amsterdam. Ook staat vermeld waar hij door de Duitsers tewerkgesteld werd.

The screenshot shows a digital viewer interface for a historical document. The document is titled 'Gemeentelijk Archief Bureau Amsterdam' and is dated 1918. It contains a table with columns for 'No.', 'Naam', 'Adres', 'Werkzaamheid', 'Aankomstdatum', 'Vertrekdatum', 'Aankomstplaats', and 'Vertrekplaats'. The document is displayed on a dark background with a red toolbar on the right side containing various navigation icons. The viewer interface includes a 'Scan sluiten' button at the top left, a document ID 'A11932000152A' at the top center, and page information 'Pagina 293 van 868' at the top right.

Je kunt het document downloaden door op de onderste knop (met het pijltje naar beneden) te klikken aan de linkerkant. Denk bij het opslaan van het document wel aan de bronvermelding. Geef het document bijvoorbeeld een naam waarmee je nog weet waar je de bron gevonden hebt en schrijf de volledige bronvermelding alvast uit in een apart document.

Oefenopdracht

Ga naar de website van Alle Amsterdamse Akten.

Zoek naar de naam *Zwikker, Albertus* en open het document over zijn tewerkstelling.

1. Wanneer is Albertus Zwikker geboren?

.....

2. Op welk adres in Amsterdam woonde Albertus Zwikker?

.....

3. Waar werd Albertus Zwikker tewerkgesteld?

.....

4. Welke functie moest Albertus Zwikker daar uitoefenen?

.....

Collectie Overijssel

De naam van dit archief vertelt ons al dat de collecties te maken hebben met de provincie Overijssel. Deze organisatie is recentelijk totaal veranderd. In 2001 begon het met een samenvoeging van het Gemeentearchief van Zwolle en het Rijksarchief van Overijssel. De collectie werd daardoor natuurlijk vele malen groter. Er was een nieuwe instelling nodig, die uiteindelijk het Historisch Centrum Overijssel (HCO) ging heten. Maar nadat de gemeente Deventer zich bij het HCO aansloot in 2016, was het opnieuw nodig om het bronmateriaal goed te sorteren; met nieuwe indelingen en in nieuwe archiefgebouwen. Aan het einde van 2021 waren de toekomstplannen helemaal duidelijk en werd de Collectie Overijssel geboren, met locaties en studiezalen in zowel Zwolle als Deventer.

Van dit archief is veel materiaal online beschikbaar (en daar komt ook steeds meer bij). Je kunt er bijvoorbeeld terecht voor bronnen uit de categorieën families & personen, industrie & handel, politiek, religie, sport & recreatie, onderwijs & wetenschap, kunst, cultuur & erfgoed, defensie, natuur & milieu, media & pers, koloniën & overzeese gebieden, gezondheidszorg, arbeid, huisvesting of verkeer & waterstaat. Kortom, de Collectie Overijssel beschikt over bronmateriaal dat met werkelijk alle onderdelen van het dagelijks leven te maken heeft!

Website: www.collectieoverijssel.nl
Adres: Melkmarkt 41, 8011 MB Zwolle (studiezaal Zwolle in museum ANNO)
Klooster 12, 7411 NH Deventer (studiezaal Deventer)
Soorten bronnen: Allerlei verschillende typen documenten, foto's en **audiovisueel** materiaal

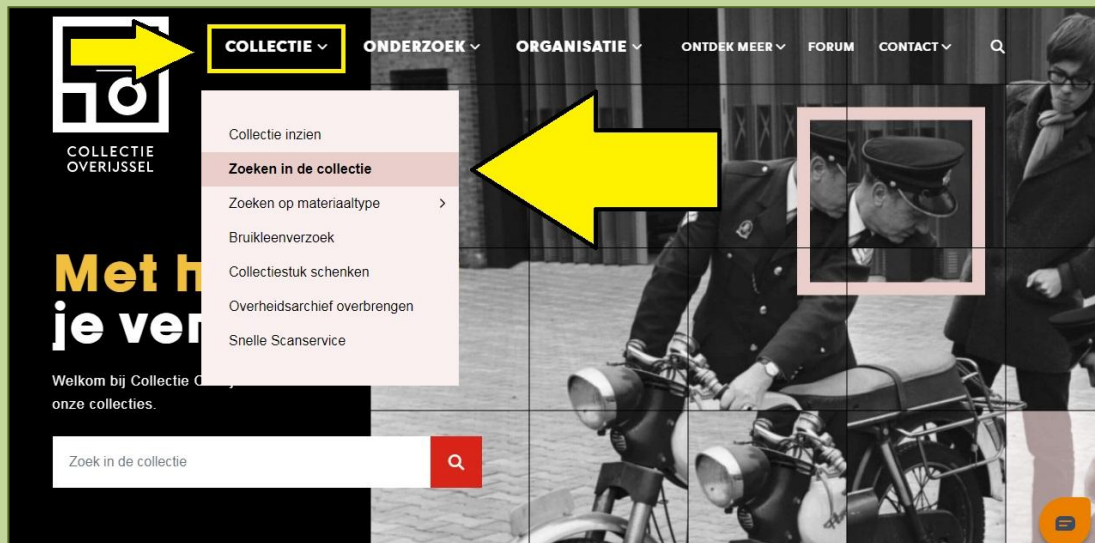
Voorbeeldonderzoek

Je wist al heel lang dat je voor je profielwerkstuk de sporen van het slavernijverleden in Nederland wilt onderzoeken. Je hebt veel zakelijke informatie verzameld over hoe slavernij werd toegepast op plantages in Suriname, die in handen waren van Nederlandse eigenaren. Je hebt ook al een paar indrukwekkende verhalen gevonden die je één voor één bij de deelvragen wilt behandelen. In die verhalen lees je over 'rijkdommen die meegenomen werden naar Nederland'. Je bent benieuwd of je hier bronmateriaal van kunt vinden. Over welke rijkdommen gaat dit en waarvoor werden die rijkdommen in Nederland gebruikt? En zien we daar vandaag nog iets van terug in ons land? Je hebt ontdekt dat sommige plantage-eigenaren oorspronkelijk uit Zwolle kwamen en wilt kijken of er over die families nog meer te vinden is. Omdat Zwolle in Overijssel ligt, vermoed je dat de Collectie Overijssel de plek is waar je moet zoeken.

We gaan naar de homepage van Collectie Overijssel, die er zo uitziet:

De zoekbalk verschijnt meteen op de homepage, maar er komen meer zoekopties tevoorschijn als je eerst linksboven met je muis op 'Collectie' klikt en daarna het balkje 'Zoeken in de collectie' aanklikt:

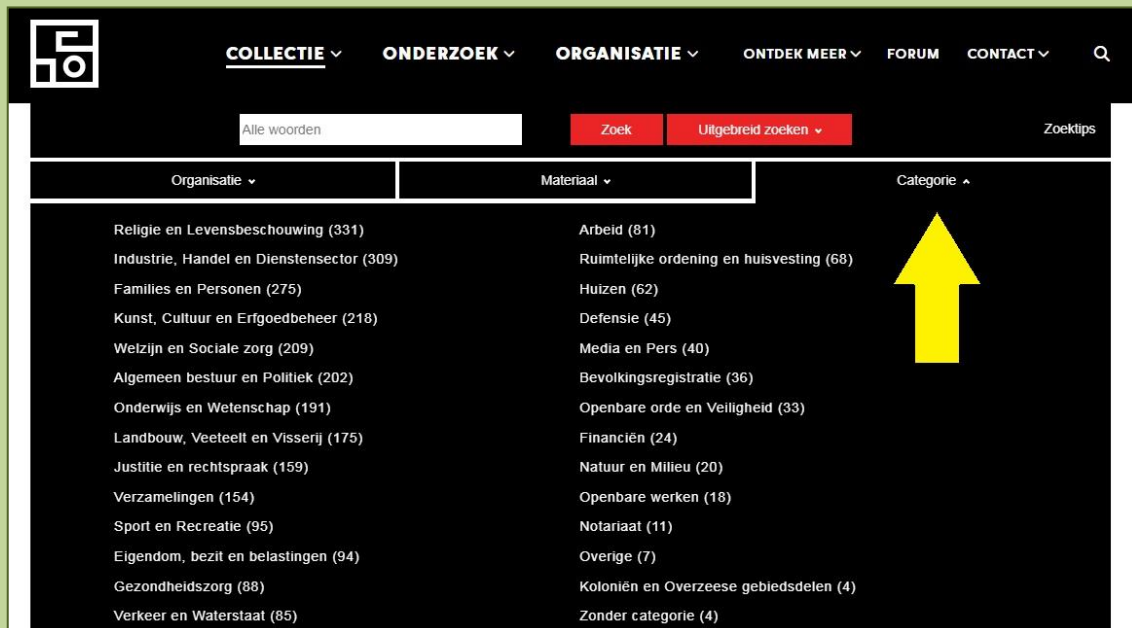
Je komt dan op de volgende pagina:

Scroll een beetje naar beneden om bij de zoekmachine te komen:

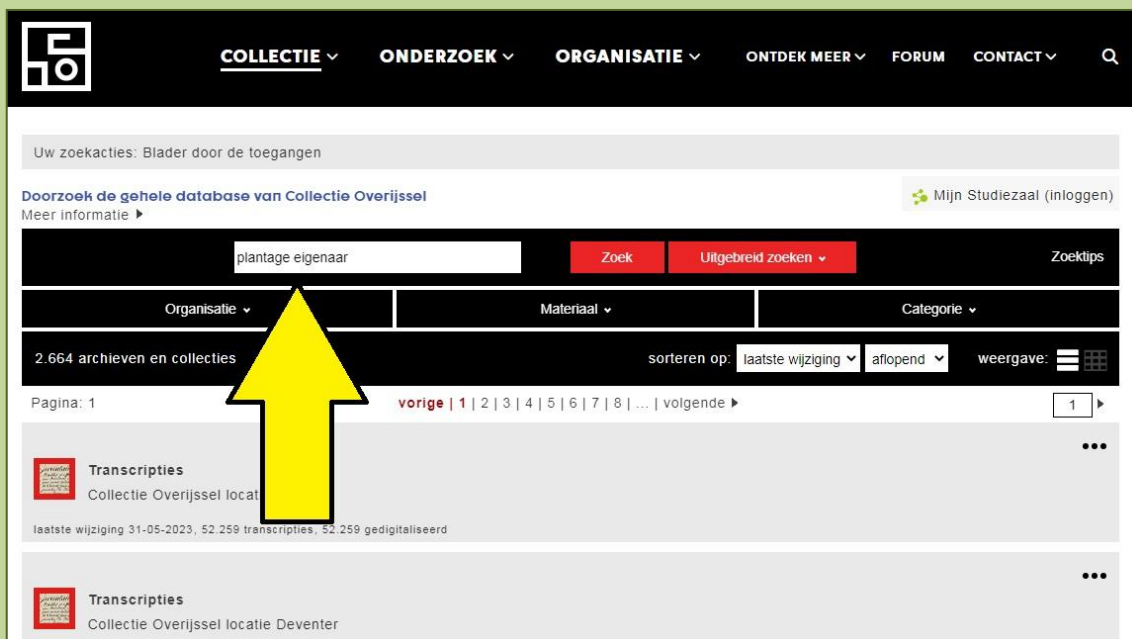
Je kunt altijd proberen om bronnen te vinden door op bepaalde filters te klikken, bijvoorbeeld op de categorie 'Koloniën en Overzeese gebiedsdelen' (de één na laatste in het overzicht):

The screenshot shows the search interface of the Collectie Overijssel website. At the top, there is a navigation bar with links for COLLECTIE, ONDERZOEK, ORGANISATIE, ONTDEK MEER, FORUM, and CONTACT. Below this is a search bar with the text 'Alle woorden' and buttons for 'Zoek' and 'Uitgebreid zoeken'. A dropdown menu for 'Categorie' is open, showing a list of categories with their respective counts. A yellow arrow points to the category 'Koloniën en Overzeese gebiedsdelen' (4).

Organisatie	Materiaal	Categorie
Religie en Levensbeschouwing (331)	Arbeid (81)	
Industrie, Handel en Dienstensector (309)	Ruimtelijke ordening en huisvesting (68)	
Families en Personen (275)	Huizen (62)	
Kunst, Cultuur en Erfgoedbeheer (218)	Defensie (45)	
Welzijn en Sociale zorg (209)	Media en Pers (40)	
Algemeen bestuur en Politiek (202)	Bevolkingsregistratie (36)	
Onderwijs en Wetenschap (191)	Openbare orde en Veiligheid (33)	
Landbouw, Veeteelt en Visserij (175)	Financiën (24)	
Justitie en rechtspraak (159)	Natuur en Milieu (20)	
Verzamelingen (154)	Openbare werken (18)	
Sport en Recreatie (95)	Notariaat (11)	
Eigendom, bezit en belastingen (94)	Overige (7)	
Gezondheidszorg (88)	Koloniën en Overzeese gebiedsdelen (4)	
Verkeer en Waterstaat (85)	Zonder categorie (4)	

Maar je weet al dat je op zoek bent naar informatie over plantage-eigenaren uit Zwolle. Je kunt veel tijd besparen als je gericht daarnaar gaat zoeken, anders zul je resultaten tegenkomen die met heel Overijssel te maken hebben en soms maar heel vaag verbonden zijn aan de koloniën. Het is best interessant om bijvoorbeeld een document te lezen van een gemeentelijke vergadering waarin een paar mensen over koloniën gepraat hebben, maar dat is niet wat je zoekt. Blijf dus dicht bij de zoektermen die met jouw onderzoek te maken hebben. Vul bijvoorbeeld 'plantage eigenaar' in:

The screenshot shows the search results page for 'plantage eigenaar' on the Collectie Overijssel website. The search bar contains the text 'plantage eigenaar' and a yellow arrow points to it. The results show 2,664 archives and collections. The first result is 'Transcripties' from the 'Collectie Overijssel locatie Zwolle' with a last update of 31-05-2023 and 52,259 digitalized transcripts. The second result is 'Transcripties' from the 'Collectie Overijssel locatie Deventer'.

Klik op 'Zoek' (de rode knop links) of druk op enter. Scroll weer een beetje naar beneden. Je komt dan op de volgende pagina met resultaten:

The screenshot shows the search results page. At the top, there is a navigation bar with the logo and menu items: COLLECTIE, ONDERZOEK, ORGANISATIE, ONTDEK MEER, FORUM, CONTACT, and a search icon. Below the navigation bar is a search bar with the text 'plantage eigenaar'. To the right of the search bar are two buttons: 'Zoek' (red) and 'Uitgebreid zoeken' (red). To the far right is a 'Zoektips' link. Below the search bar are three dropdown menus: 'Organisatie', 'Materiaal', and 'Categorie'. Below these is a summary of search results: '7 zoekresultaten'. To the right of this summary are sorting options: 'sorteren op: score, datum' and 'aflopend', and a 'weergave:' section with icons for list and grid views. The results are listed as follows:

- Personen Gemeente Deventer**
Collectie Overijssel locatie Deventer
laatste wijziging 31-05-2023, 578.172 personen, 428.281 gedigitaliseerd
- De Koerier - Deventer Dagblad**
Collectie Overijssel locatie Deventer
laatste wijziging 04-02-2019, 114.838 krantenpagina's, 120.187 gedigitaliseerd
- 0239 Ittersum, familie Van**
1391 - 1990
Collectie Overijssel locatie Zwolle

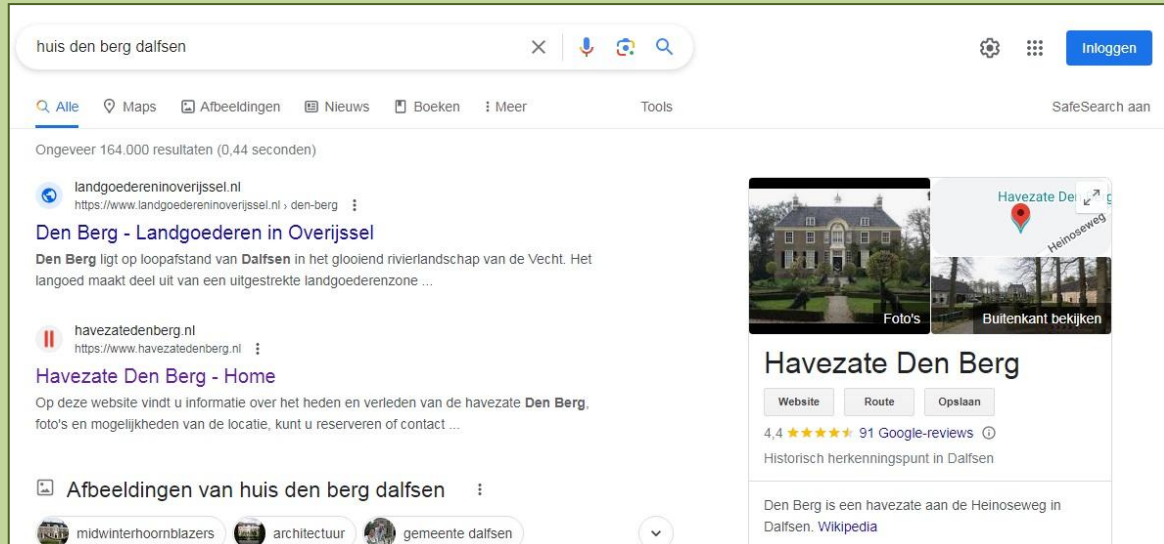
Het bovenste resultaat (met het gele plaatje) is de collectie 'Personen Gemeente Deventer'. Als je erop zou klikken, kom je bij een lijst met personen. Maar omdat deze personen uit Deventer komen en niet uit Zwolle, scroll je nog wat meer naar beneden. De resultaten daaronder zien er relevant uit:

The screenshot shows the search results page with more results. The search bar is empty. The results are listed as follows:

- 0239 Ittersum, familie Van**
1391 - 1990
Collectie Overijssel locatie Zwolle
meer ▶
laatste wijziging 12-05-2022, 2.443 beschreven archiefstukken, 60 gedigitaliseerd, totaal 1.853 bestanden
- 1447.1 Dedem, familie Van, Huis den Berg te Dalfsen**
(1348) 1626 - 1983
Collectie Overijssel locatie Zwolle
meer ▶
laatste wijziging 27-03-2023, 3.311 beschreven archiefstukken, 129 gedigitaliseerd, totaal 3.765 bestanden
- Personen Overijssel**
Collectie Overijssel locatie Zwolle
laatste wijziging 31-05-2023, 7.399.662 personen, 3.443.731 gedigitaliseerd

Je ziet al twee familienamen met eigen collecties (familie Van Ittersum en familie Van Dedem). Ook is er weer een collectie 'Personen Overijssel' (en als je daar op zou klikken zou je wederom uitkomen bij een lijst met personen). Bij de familiecollectie Van Dedem staat zelfs al waar zij woonden, namelijk in het 'Huis den Berg' in Dalfsen. Dat klinkt interessant, want Dalfsen ligt naast Zwolle. En 'Huis den Berg', dat klinkt als een soort kasteel.

Het is een goed idee om tussendoor te checken wat je precies ziet staan. Als je bijvoorbeeld nog niet wist waar Dalfsen lag op de kaart, kun je op een nieuw tabblad natuurlijk snel even kijken op Google Maps. En in dit geval kun je ook alvast opzoeken of het Huis den Berg vandaag nog bestaat. Een snelle check via Google bevestigt wat je al dacht: het gaat om een groot landhuis en het gebouw bestaat vandaag nog steeds. Het heet tegenwoordig 'Havezate Den Berg':

Het heeft zelfs een eigen website, kijk maar eens:

Dus blijkbaar woonde de familie Van Dedem in dit landhuis. Zij moeten daarom wel rijk geweest zijn. Zouden zij hun geld verdiend hebben met hun plantage overzee? Je beseft dat je misschien wel een belangrijke link kunt leggen tussen slavernij in Suriname en rijkdom in Nederland, in de vorm van grote landhuizen. Je wilt de collectie van de familie Van Dedem daarom beter bekijken. Keer terug naar de archiefwebsite van de Collectie Overijssel en klik op de collectie:

0239 Ittersum, familie Van
1391 - 1990
Collectie Overijssel locatie Zwolle
meer ▶

laatste wijziging 12-05-2022, 2.443 beschreven archiefstukken, 60 gedigitaliseerd, totaal 1.853 bestanden

1447.1 Dedem, familie Van, Huis den Berg te Dalfsen
(1348) 1626 - 1983
Collectie Overijssel locatie Zwolle
meer ▶

laatste wijziging 27-03-2023, 3.311 beschreven archiefstukken, 129 gedigitaliseerd, totaal 3.765 bestanden

Personen Overijssel
Collectie Overijssel locatie Zwolle

Je ziet automatisch een overzicht van de gevonden resultaten. Er zijn twee online archieflocaties (webpagina's) waar je op kunt klikken:

Uw zoekacties: Zoeken in de toegangen ▶ Dedem, familie Van, Huis den Berg te Dalfsen

14471 Dedem, familie Van, Huis den Berg te Dalfsen (Collectie Overijssel locatie Zwolle) Mijn Studiezaal (inloggen)

Meer informatie ▶

plantage eigenaar   Zoektips

Uw zoekterm komt voor in de **vetgedrukte onderdelen** van de archieftoegang.

1447.1 Dedem, familie Van, Huis den Berg te Dalfsen

- ▶ Kenmerken
- ▶ Inleiding
- ▶ Inventaris
- ▶ **Gevonden archiefstukken**

Gevonden archiefstukken

- 3026 Brieven van Carel de Vos van Steenwijk aan Godert Willem van Dedem betreffende de **plantage** te Suriname, 1830 en 1862-1864. 🔍
- 3030 - 3031 Verslagen van de beheerder aan de eigenaren van de **plantage** 't IJland in Suriname, 1857-1862.

Klik op het bovenste resultaat, de 'Brieven van Carel de Vos van Steenwijk aan Godert Willem van Dedem betreffende de plantage te Suriname'. Er klapt dan op dezelfde pagina meer informatie uit:

▶ **Gevonden archiefstukken**

Gevonden archiefstukken

- 3026 Brieven van Carel de Vos van Steenwijk aan Godert Willem van Dedem betreffende de **plantage** te Suriname, 1830 en 1862-1864. 🔍

1447.1 Dedem, familie Van, Huis den Berg te Dalfsen ✕

Inventaris

- 3. Derde Afdeling: Stukken van zakelijke aard
  - 3.4. Overige goederen en rechten
    - 3.4.2. Goederen en rechten buiten Overijssel
      - 3.4.2.5. Suriname

3026 **Brieven van Carel de Vos van Steenwijk aan Godert Willem van Dedem betreffende de **plantage** te Suriname, 1830 en 1862-1864.**

Datering: 1830 en 1862-1864.

Jaar openbaar: 1965

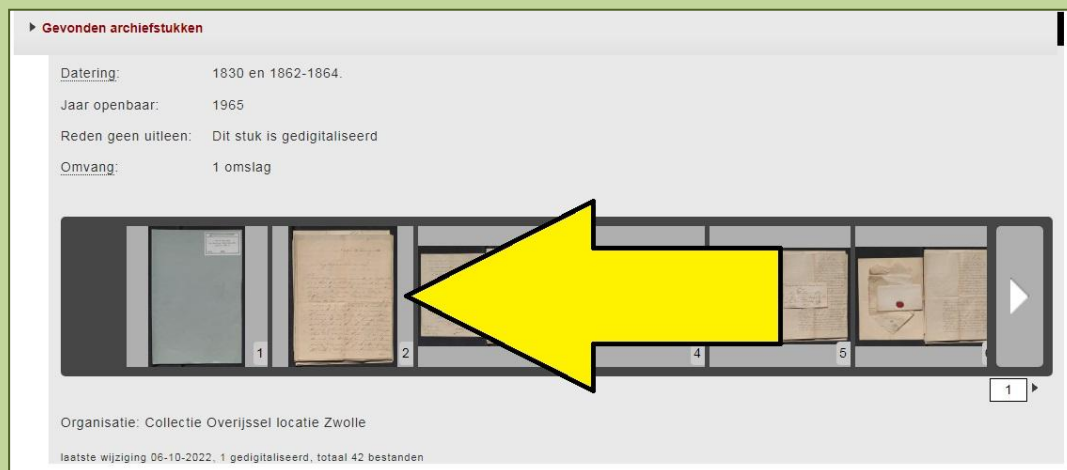
Reden geen uitleen: Dit stuk is gedigitaliseerd

Omvang: 1 omslag

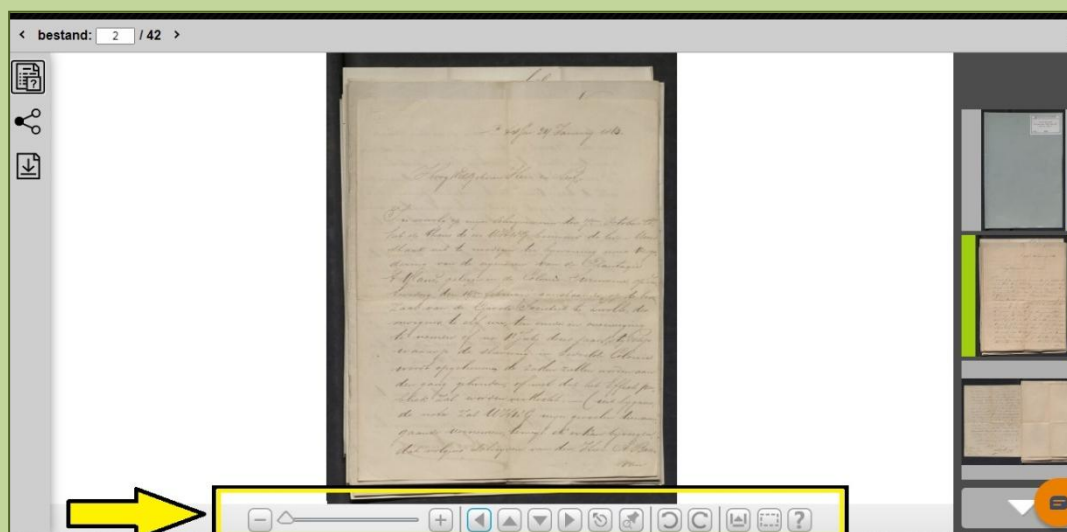
Een stukje onder deze informatie vind je de bron zelf. Je ziet foto's waar je op kunt klikken:

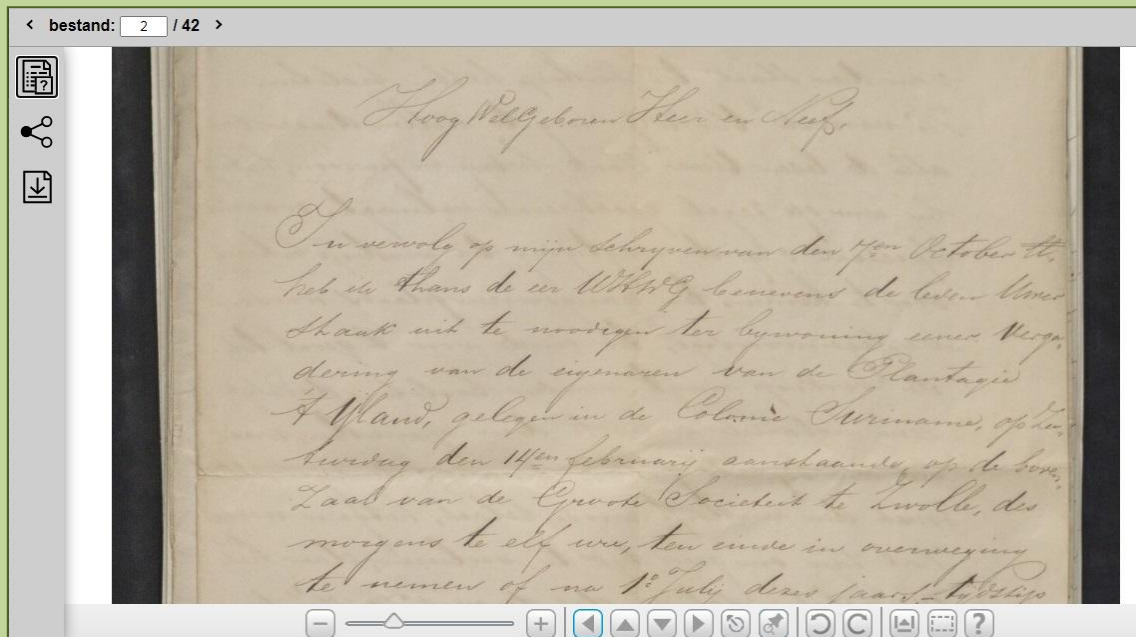
Klik op het eerste velletje van de brief (de tweede foto):

Je komt dan in een uitgezoomd scherm waarop de brief in zijn geheel te zien is. Links bovenaan deze pagina kun je naar de vorige of volgende foto gaan door op de kleine pijltjes naar links of rechts te klikken (bij 'Bestand'; waar je ook kan zien hoeveel foto's je kunt bekijken van deze bron – in dit geval 42). Onderaan deze pagina vind je knoppen om in te zoomen (zoombalk helemaal links onderaan):

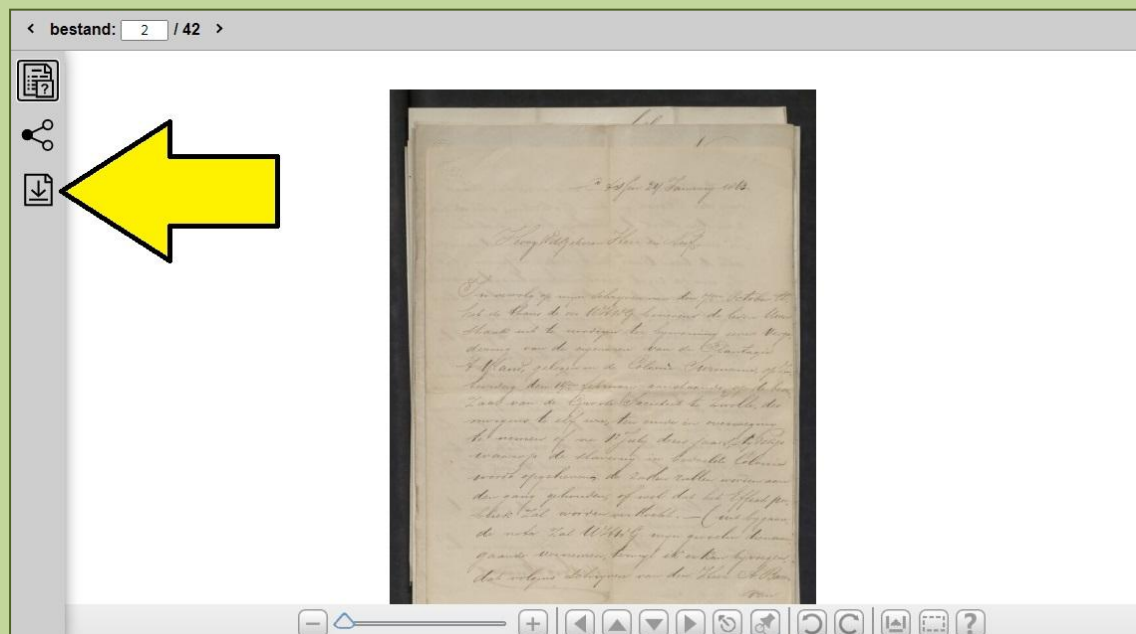

Als je een beetje inzoomt, kun je de brief ook echt lezen:

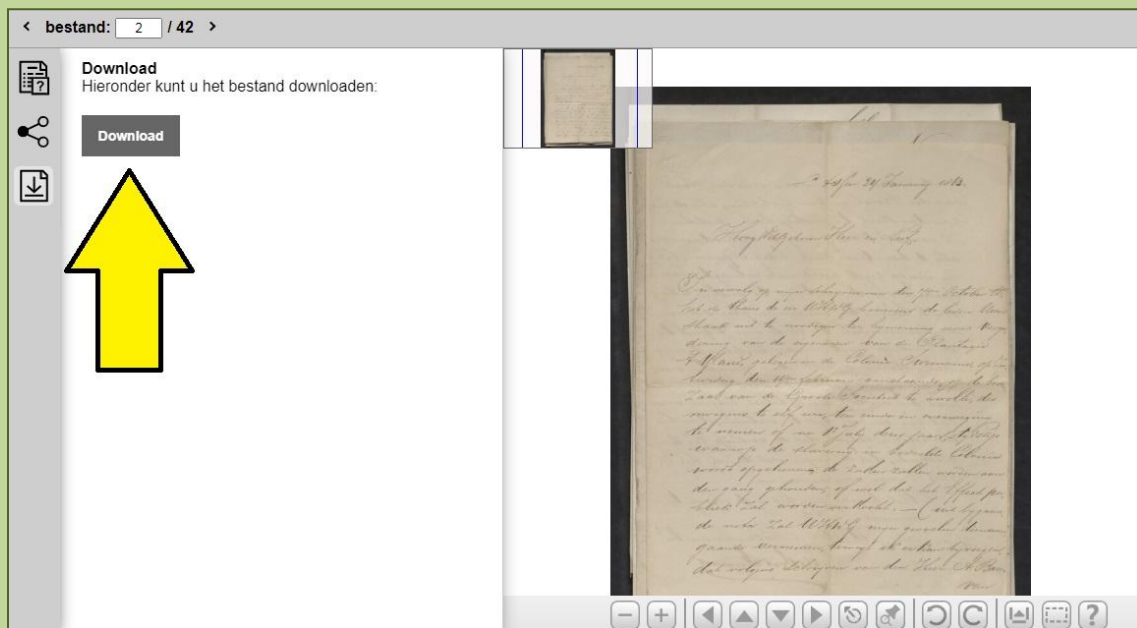

Kijk eens naar de aanhef: 'Hoog Welgeboren Heer en Neef'. De schrijver (Carel de Vos van Steenwijk) was dus blijkbaar familie van meneer Godert Willem van Dedem. Probeer maar een stukje te lezen. Je zult zien dat de heren elkaar schrijven over plantage 't IJland in Suriname en over de afschaffing van de slavernij. Nu heb je echt historisch goud in handen! Het is natuurlijk afhankelijk van wat jij wilt onderzoeken en welke conclusies jij trekt, maar zo'n authentieke brief is zeer geschikt om in je profielwerkstuk te plakken. Het is een bewijsstuk waarmee je jouw argumenten enorm sterk kunt maken! Overleg met je profielwerkstukbegeleider hoe je een bron als deze het beste kunt gebruiken.

De knop om het bestand te downloaden vind je links bovenaan:

Als je daarop klikt, klapt er een klein kadertje uit waar je de echte knop vindt om de foto op te slaan:

Klik erop en het bestand wordt direct opgeslagen op jouw computer. Er zit echter nog geen bronvermelding bij, dus maak deze zelf op het moment dat je de bron gaat opslaan. Je vindt alle informatie die je hiervoor nodig hebt in het overzichtsscherm (voordat je op de foto klikt; dus één pagina terug). Zo vergeet je niet waar je hem vandaan had en zo houdt je meteen je eigen bronvermelding netjes bij.

Neem ook even de tijd om te bedenken dat deze brief in 1863 geschreven is... Met zo'n bron kun je dus ontdekken wat rijke plantage-eigenaren destijds dachten en vonden!

de verkoop moagt worden besloten, dadelijk
eene notariële acte te doen opmaken, waer
by een bepaald persoon namens de eigenaren
met den verkoop worde belast, hetgeen noodig
zal zijn om geen tijd te verliezen, daar het
wenschelyk schijnt dat de verkoop zoos tijdig
geschiede, dat de koper met 1° July het G.
feet kunne aanvaarden.

Met hoogachtung heb ik de eer mij te

Oefenopdracht

Ga naar de website van de Collectie Overijssel.

Zoek de collectie over de familie Van Ittersum op, die plantage-eigenaren in Suriname waren (hiervoor kun je de stappen op de vorige pagina's doorlopen, maar dan niet de resultaten over de familie Van Dedem aanklikken, maar over de familie Van Ittersum).

1. Hoe heette de plantage van de familie Van Ittersum?

.....

2. Welk product werd er op deze plantage verbouwd?

.....

3. Welke functies vervulde E.J.J. Samson op de plantage?

.....

Het kan gebeuren dat je (nog) niet helemaal gevonden hebt wat je zocht, terwijl je weet dat je in de juiste richting aan het zoeken bent (juiste locatie, juiste onderwerp). Als je meer informatie zoekt over hetzelfde thema, maar de collectie Van Ittersum al helemaal doorzocht hebt, kun je bijvoorbeeld eens kijken naar de namen van personen die aan de familie verbonden waren. Het zou zomaar kunnen dat de vrouwen waar de mannen uit de familie mee trouwden ook eigen collecties hebben. Dan kun je hun naam invoeren in de zoekbalk voor een nieuwe zoekpoging.

4. Met wie trouwde Jacques Henri Agathon van Ittersum in 1899?

.....

5. Heeft zij een eigen familiecollectie?

.....

Delpher

Delpher is geen archief zoals andere historische archieven. Delpher bestaat namelijk alleen als online archief, dus het enige 'adres' dat je kunt bezoeken is de website. En toch bevat Delpher een enorme collectie historische bronnen, bestaande uit (Nederlandstalige) kranten, boeken, tijdschriften en **radiobulletins**. Hier kun je dus terecht voor allerlei soorten nieuwsberichten en literatuur, wat vooral bruikbaar is als je benieuwd bent naar de manier waarop historische gebeurtenissen door de pers weergegeven werden. Delpher omschrijft het zelf als volgt: 'Of het nu gaat om de eerste Nederlandse krant uit 1618, de verslaggeving over de maanlanding of de uitslagen van een lokale voetbalwedstrijd, met Delpher maak je een reis door de tijd via de grote en kleine verhalen die de afgelopen eeuwen de pers gehaald hebben'.³ Het materiaal wordt beheerd door de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. De meeste fysieke bronnen van Delpher liggen ergens opgeslagen, maar door de digitale versies ervan is het eigenlijk niet meer nodig om de papieren bronnen te onderzoeken. Je bespaart immers een hoop tijd als je online meteen al kunt vinden wat je zoekt. Het online materiaal is bovendien van zeer goede kwaliteit: heel scherp en makkelijk te bewerken.

Website: www.delpher.nl
Adres: Geen fysiek adres (materiaal afkomstig uit de Koninklijke Bibliotheek).
Soorten bronnen: Kranten, boeken, tijdschriften en radiobulletins (alles Nederlandstalig).

Voorbeeldonderzoek

Ieder land kent eigen culturele tradities en feesten. Wanneer mensen verhuizen naar een ander land, blijven ze de tradities uit hun vaderland vaak nog jarenlang vieren met hun families. Het Sinterklaasfeest wordt in Nederland al sinds 19^e eeuw gevierd zoals het vandaag nog steeds bestaat: met speciaal snoepgoed en een pakjesavond in december. Voor je profielwerkstuk wil je onderzoeken of (en hoe) Nederlanders die naar de Verenigde Staten verhuisden het Sinterklaasfeest meenamen overzee. Je besluit om in kranten op zoek te gaan naar informatie en bent benieuwd hoe oud de bronnen zijn die je zult vinden. Delpher is logischerwijze het archief dat je gaat raadplegen.

We gaan naar de website van Delpher. De homepage ziet er als volgt uit:

³ Zoals beschreven op de website van Delpher (via: <https://www.delpher.nl/thema/geschiedenis>; geraadpleegd mei 2023).

Je kunt naar beneden scrollen en op een specifieke collectie klikken...

Kranten
Ontdek het grote en kleine nieuws van vroeger in meer dan 2 miljoen kranten van 1618 tot 1995.
[Ga naar de krantencollectie >](#)

Tijdschriften
Van wetenschap tot huishoudtips, je vindt het in ruim 400.000 tijdschriften uit het verleden.
[Ga naar de tijdschriftencollectie >](#)

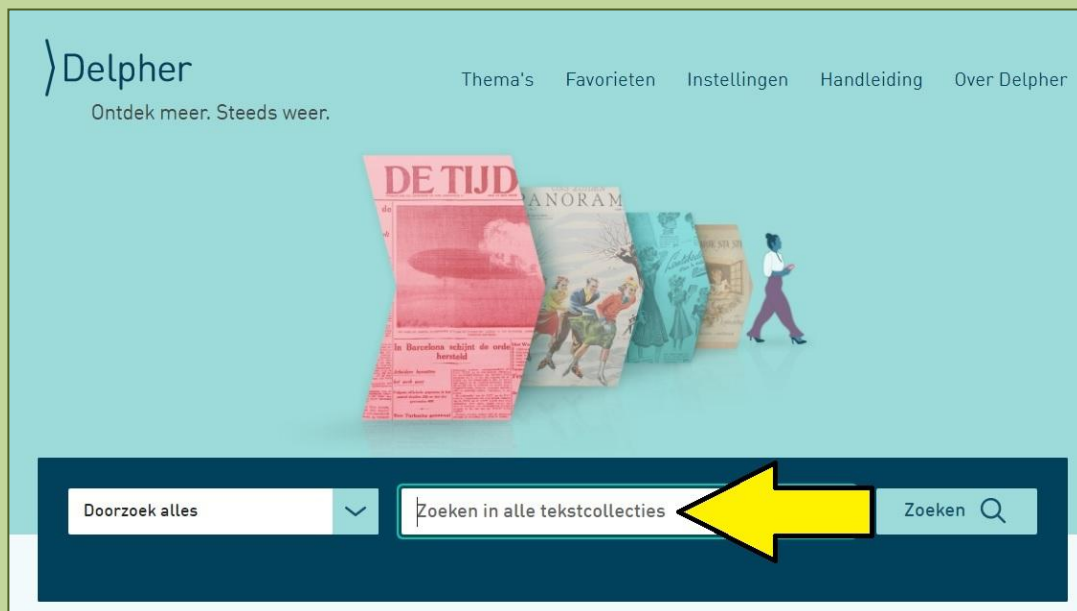
Boeken
Doorzoek 200.000 historische boeken, van politieke geschriften tot kinderboeken.
[Ga naar de boekencollectie >](#)

Maak kennis met Delpher
Wil je weten wat je in Delpher kunt vinden en hoe je dat doet?
[Ontdek meer over Delpher >](#)

Wat stond er in de krant?
Er zijn kranten van 1618 tot 1995 beschikbaar.
Vul een datum in

Laat je inspireren
Ben je benieuwd naar wat er vroeger geschreven werd over thema's die nu nog actueel zijn?
[Bekijk de themapagina's >](#)

Of je kunt meteen een zoekterm invullen in de balk bovenaan op de homepage:

Delpher
Ontdek meer. Steeds weer.

Thema's Favorieten Instellingen Handleiding Over Delpher

DE TIJD ANORAM

Doorzoek alles Zoeken

Probeer dit maar eens uit door hier 'Sinterklaas' te typen en vervolgens op zoeken te klikken of op enter te drukken. Je komt dan op een overzichtspagina waar je kunt zien welke collecties bronnen bevatten waarin het woord 'Sinterklaas' voorkomt. Bovendien kun je meteen zien hoeveel bronnen er per collectie gevonden zijn voor jouw zoekterm. Op dit moment kun je al kiezen welk type materiaal jou het meest interessant lijkt en welke collectie je dus gaat raadplegen. Bedenk ook dat radiobulletins door leerlingen bijvoorbeeld veel minder vaak gebruikt worden dan boeken. Nu heb je de kans om jouw profielwerkstuk uniek te maken, dus wees creatief!

Die overzichtspagina ziet er als volgt uit:

The screenshot shows a search interface with a search bar containing 'Sinterklaas' and a search button. Below the search bar, the results are categorized as follows:

Categorie	Aantal
Boeken basiscollectie	5.240
Boeken Googlecollectie	± 317
Krantenartikelen	148.211
Externe krantenpagina's	38.664
Tijdschriften	10.310
Radiobulletins	149

Omdat we voor dit voorbeeldonderzoek gekozen hebben voor kranten als bronmateriaal, klikken we op het kopje 'Krantenartikelen'. De 'Externe Krantenpagina's' gaan we niet gebruiken, omdat we dan rekening moeten houden met afwijkende gebruikersrechten. Dit maakt het niet onmogelijk om zulke externe bronnen te gebruiken, maar het materiaal van Delpher zelf is makkelijker in gebruik. De overzichtspagina van de krantenartikelen over Sinterklaas, ziet er als volgt uit:

The screenshot shows a search results page for 'Sinterklaas' in the 'Kranten' category. The search term is 'Sinterklaas' and the results are sorted by 'relevantie'. The page shows two search results, each with a thumbnail and a brief description. A search tip box is visible on the right side of the page.

148.211 krantenartikelen gevonden

Zoekterm: Sinterklaas X

Sorteer op: relevantie

Weergave: [Uitgebreid zoeken]

De zak van Sinterklaas.
en speelgoed, ja, de hele wereld in! De zak van Sinterklaas, Sinterklaas, Sinterklaas, De zak van Sinterklaas, o jongens, jongens, dat is zoo'n baast
Krantentitel: Nieuwe Apeldoornsche courant
Datum: 21-11-1931
Meer details

De zak van Sinterklaas.
en speelgoed, ja, de hele wereld in! De zak van Sinterklaas, Sinterklaas, Sinterklaas, De zak van Sinterklaas, o jongens, jongens, dat is zoo'n baast!
De Graafschap-bode : nieuws- en advertentieblad voor stad- en amt-Doetinchem, Hummelo en Keppel, Wehl, Zeddum, 's Heerenberg, Uift, Gendingen, Sillevolde, Terborg, Varsseveld, Dinxperlo, Aalten, Breedevoorde, Lichtenvoorde, Groenlo, Neede, Eibergen, Bor
Krantentitel: De Graafschap-bode
Datum: 27-11-1931
Meer details

Zoektip
Je hebt erg veel resultaten
Verfijn je zoekopdracht door te kiezen voor 'Uitgebreid zoeken'.
Meer informatie over zoeken
Video over zoeken
Deze zoektips niet meer tonen

We zagen in het collectieoverzicht al dat we nu kunnen kiezen uit 148.211 krantenartikelen. Dat zijn veel te veel resultaten, dus we gaan de zoekopdracht specifieker maken. Delpher geeft in het kadertje rechtsboven ook al aan dat we dit moeten doen en probeert ons daarbij te helpen. Als je wilt, kun je op de twee blauwe balkjes 'Meer informatie over zoeken' of 'Video over zoeken' klikken:

Kranten

Terug naar kranten

148.211 krantenartikelen gevonden

Zoekterm: Sinterklaas X

Sorteer op: relevantie

Weergave:

Zoektip

Je hebt erg veel resultaten
Verfijn je zoekopdracht door te kiezen voor 'Uitgebreid zoeken'.

- Meer informatie over zoeken
- Video over zoeken

De zak van Sinterklaas.
en speelgoed, ja, de heele wereld in! De zak van Sinterklaas, o jongens, jongens, dat is zoo'n baast!

De zak van Sinterklaas.
en speelgoed, ja, de heele wereld in! De zak van Sinterklaas, o jongens, jongens, dat is zoo'n baast!

Krantentitel: De zak van Sinterklaas
Datum: 27-11-1931

Als je op het bovenste blauwe balkje 'Meer informatie over zoeken' klikt, klapt er een kader met extra informatie en tips uit. Dit gebeurt op dezelfde pagina, dus je hoeft niet bang te zijn dat je automatisch naar een andere pagina geleid wordt:

Kranten

Terug naar kranten

148.211 krantenartikelen gevonden

Zoekterm: Sinterklaas X

Sorteer op: relevantie

Zoektip

Je hebt erg veel resultaten
Verfijn je zoekopdracht door te kiezen voor 'Uitgebreid zoeken'.

Meer informatie over zoeken

Hoe zoek je het best?
Delpher bevat gedigitaliseerde kranten, boeken, tijdschriften en radiobulletins van verschillende erfgoedinstellingen. Meer informatie op de pagina [Wat zit er in Delpher?](#)

- Zoeken naar 2 woorden die niet dicht bij elkaar staan
- Zoeken naar een vaste combinatie van woorden
- Zoeken naar 2 woorden die wel dicht bij elkaar staan
- Sluit bepaalde combinaties van woorden uit
- Zoeken naar één van beide woorden

Lees de tips door en probeer ze uit (indien nodig). Als je op het tweede blauwe balkje 'Video over zoeken' klikt, dan klapt er wederom een kader uit, maar nu met een handige video. Let op, als je op de video klikt om deze af te spelen, dan ga je automatisch naar YouTube. De video verschijnt niet op een nieuw tabblad, dus als je terug wilt naar Delpher, moet je vanuit YouTube op het pijltje terug (van vorige pagina) klikken.

De video klappt dus eerst uit in een kader op dezelfde pagina (zie hieronder), maar als je deze wilt bekijken verlaat je de website van Delpher. Houd hier rekening mee.

The screenshot shows the Delpher search interface. At the top, the search term 'sinterklaas' is entered in the search bar, and 'Uitgebreid zoeken' is selected. Below the search bar, it indicates '148.211 krantenartikelen gevonden'. On the left, there are filters for 'Periode' (18e eeuw, 19e eeuw, 20e eeuw, 21e eeuw) and 'Soort bericht' (Advertentie, Artikel, Familiebericht, Illustratie met onderschrift). A search tip box is open, showing a video thumbnail with a play button. A yellow arrow points to the search tip box.

Omdat je al weet dat je naar berichten uit de Verenigde Staten zoekt, klik je het kader met de zoektip van Delpher weg (klik op het kruisje). Scroll een beetje naar beneden totdat je aan de linkerkant de filter 'Verspreidingsgebied' ziet staan. Klik op 'Verenigde Staten':

The screenshot shows the search results page with the 'Verspreidingsgebied' filter selected. The 'Verenigde Staten' filter is checked, and the search results are updated. A yellow arrow points to the 'Verenigde Staten' filter. The search results show articles about 'De zak van Sinterklaas' with details like 'Datum: 21-11-1931' and 'Krantentitel: De Graafschap-bode'.

Dit levert nog steeds veel resultaten op (376), maar zorgt er toch alvast voor dat je doelgerichter door de resultaten kunt zoeken. Nadat je 'Verenigde Staten' hebt aangevinkt, zie je namelijk gelijk aan de linkerkant de beschikbare resultaten per filter (bijvoorbeeld uit welke periode er materiaal beschikbaar is of welke soorten berichten er gevonden zijn). Kijk maar eens goed aan deze linkerkant:

Kranten

Terug naar kranten **376 krantenartikelen gevonden**

Zoekterm: Sinterklaas X

Verspreidingsgebied: Verenigde Staten X

Filters wissen

Sorteer op: relevantie

Weergave:

DE GRONDWET
SINTERKLAAS IN EEN LUCHTSCHIP. Los Angeles, 26 Dec. 't Was zeker een heel eigenaardige gedachte van den luchtschipper Roy Knabenshue om **Sinterklaas** te spelen hoog 'In de wolken'. Met zijn 'ingenier Geo
 Krantentitel: De grondwet
 Datum: 29-12-1908
 Meer details

Een Oorlogsverklaring nan... Sinterklaas
Sinterklaas en mensen. De zoogenaamde vrome leugens zijn onbeschaamde onwaarbeden. Een ouder, die **Sinterklaas** geschiedenis verteld a's ware zij zuivere waarheid pleegt groot oarecht tegenover zijn k
 Krantentitel: De grondwet

Klik om de filters uit te proberen bijvoorbeeld op '19^e eeuw' en op 'Advertentie'. Kijk maar eens wat er gebeurt: de resultaten worden steeds specifieker.

Kranten

Terug naar kranten **8 krantenartikelen gevonden**

Zoekterm: Sinterklaas X

Verspreidingsgebied: Verenigde Staten X

Soort bericht: Advertentie X

Periode: 19e eeuw X

Filters wissen

Sorteer op: relevantie

Weergave:

Advertentie
 DE pAIP Is veranderd in een groot **Sinter-Klaas** Bazaar Waar de grootste voorraad Kerat- cn l- eest Geschenke n is uitgesteld die ooit in Roseland gezien is. Een beetje geld gaat ver. Komt en
 Krantentitel: De grondwet
 Datum: 01-01-1895
 Meer details

Scroll door de resultaten. Je kunt voor iedere advertentie al een klein deel van het bericht zien in de blauwe beschrijvingen. Zo kun je bepalen welke resultaten jou interessant en bruikbaar lijken.

Neem even de tijd om te bepalen welke advertenties je beter wilt bekijken. Je kunt altijd terugkeren naar de overzichtspagina met zoekresultaten, dus als een advertentie toch niet geschikt blijkt te zijn, kun je op zoek naar de volgende. Bij Delpher zie je ook meteen al de titel van de krant waarin de advertentie verschenen is en de datum van verschijning (onder de blauwe beschrijvingen).

The screenshot shows the Delpher search interface. On the left, there are filters for 'Plaats van uitgave', 'Herkomst', and 'Toevoegingen in Delpher'. The 'Toevoegingen in Delpher' filter is active, showing a date range from 20-11-2013 to 06-12-2021. The main content area displays a list of search results. The first result is a newspaper clipping titled 'ADVOCATEN EN RECHTSGELEERDEN' from 'De Volksstem' dated 13-12-1899. The second result is an advertisement titled 'Advertentie' from 'De grondwet' dated 18-12-1894, which mentions 'de Roseland Fair'. The third result is another 'Advertentie' from 'De grondwet' dated 08-01-1895. The fourth result is an 'Advertentie' from 'De grondwet' dated 25-12-1894, also mentioning 'de Roseland Fair'. Each result includes a small thumbnail image of the newspaper page and a 'Meer details' link.

Klik op de advertentie waarin je leest over 'de Roseland Fair' en 'de grootste voorraad Kerst- en Feest Geschenken':

This screenshot is identical to the one above, but with a large yellow arrow pointing to the second search result, the advertisement from 'De grondwet' dated 18-12-1894. This advertisement is the one mentioned in the text as containing information about 'de Roseland Fair' and 'de grootste voorraad Kerst- en Feest Geschenken'.

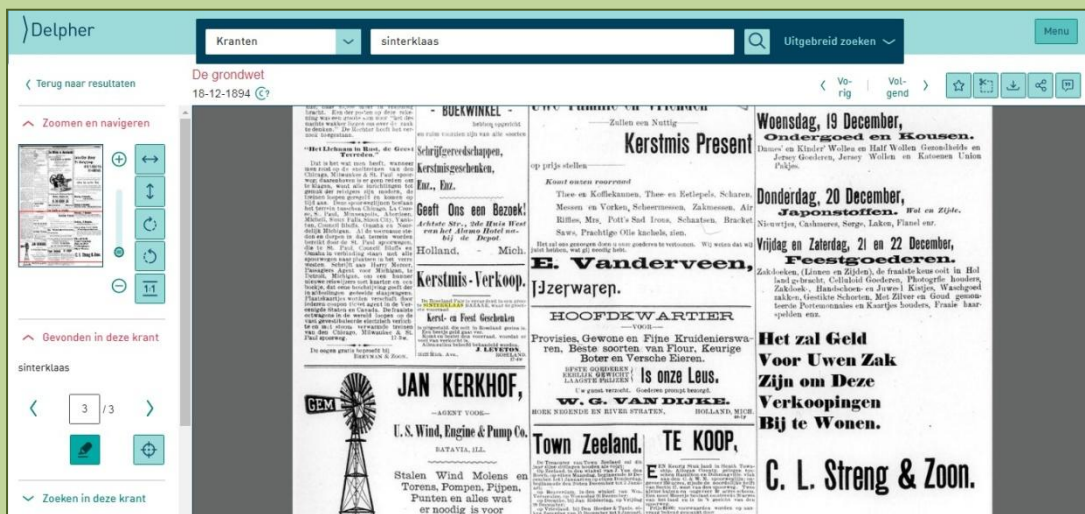
Als je in Delpher op een zoekresultaat klikt om deze beter te bekijken, dan is het beeld automatisch al behoorlijk ingezoomd. Dat ziet er in het geval van de advertentie over de Roseland Fair zo uit:

Maar schrik hier niet van. Aan de linkerkant vind je verschillende knoppen om in- en uit te zoomen:

Door een paar keer op het minnetje te klikken, krijg je bijvoorbeeld al een beter overzicht:

Zo zie je wáár de advertentie op de krantenpagina staat. Onder de zoomknoppen zie je hoe vaak de zoekterm die je hebt ingevuld (in dit geval 'Sinterklaas') in de gehele krant voorkomt. In dit geval blijkt het woord Sinterklaas 3x in deze krant te staan. Je kunt eventueel de andere treffers bekijken door op de pijltjes achteruit of vooruit te klikken:

De zoekterm blijft automatisch geel gemarkeerd. Dit kun je uitzetten met de knop onder de pijltjes:

Dat is verstandig om te doen voordat je de bron opslaat, zodat er geen gele markering in je bron terecht komt. Tenzij je dat er juist in wilt hebben, natuurlijk.

Als je deze krant wilt opslaan, druk je op de downloadknop rechtsboven. Er komen dan drie opties tevoorschijn: als foto (jpeg), als tekst zonder afbeeldingen (txt) of als document (pdf):

Het is aan te raden om kranten als foto's op te slaan, zodat je ze makkelijk aan je profielwerkstuk kunt toevoegen. Vergeet de bronvermelding niet! Delpher heeft alvast een goede bronvermelding voor jou gemaakt, die rechtsboven te vinden is onder de knop met het plaatje van een tekstwolkje. Je hoeft de bronvermelding alleen maar te kopiëren en in jouw eigen bronvermelding te plakken:

Hoe gaaf is het om een originele Sinterklaasadvertentie uit een Amerikaanse krant uit 1894 aan je profielwerkstuk toe te voegen?

Oefenopdracht

Ga naar de website van Delpher.

Typ in de zoekbalk het woord 'Ajax' in en bestudeer de resultaten die Delpher voor deze voetbalclub in huis heeft.

6. Welke collecties bevatten informatie over Ajax?

.....

7. Open de collectie radiobulletins. Zoek het radiobulletin van 29-03-1937 en klik erop. Het bericht gaat over de opstelling van het team voor de wedstrijd op 3 april 1937. Welke Ajax-speler wordt achterin opgesteld?

.....

8. Keer terug naar de zoekresultaten. Uit welke krant komt het oudste krantenartikel waarin het woord 'Ajax' voorkomt?

.....

9. Op welke datum verscheen dit artikel?

.....

10. Gaat dit bericht over de voetbalclub Ajax? Zo niet, waar gaat het artikel wel over?

.....

Zo zie je maar weer: controleer altijd zorgvuldig of de bronnen die je vindt ook echt bruikbaar zijn.

Nationaal Archief

Het Nationaal Archief in Den Haag bevat de grootste collectie historisch bronmateriaal van Nederland. Er liggen bijvoorbeeld meer dan 15 miljoen foto's opgeslagen. En als je alle documenten op de grond zou leggen, zou je een route kunnen maken van meer dan 140 km. Dat is ongeveer van Haarlem tot Eindhoven! Ze hebben dus enorm veel fysieke bronnen in huis. Het mooiste is, dat een grote hoeveelheid daarvan ook online beschikbaar is voor onderzoek. De bronnen uit deze digitale collectie zijn meestal van zeer goede kwaliteit: scherp, goed leesbaar en makkelijk te downloaden.

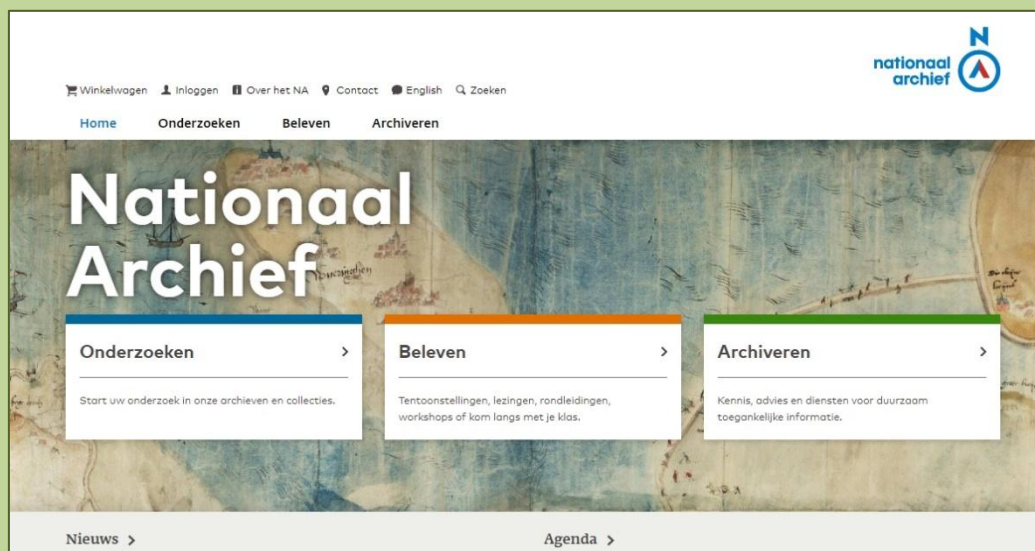
Het materiaal heeft te maken met allerlei thema's: van documenten over katholieke abdijen ondertekend door paus Alexander III in 1179, tot aan overheidsrapporten van onderzoeken naar vrouwenemancipatie uit de jaren 1980. Je kunt eigenlijk wel stellen dat er voor ieder onderzoek in dit archief wel iets bruikbaar te vinden is. Het Nationaal Archief noemt zich niet voor niets 'ons nationale geheugen'.

Website: www.nationaalarchief.nl
Adres: Prins Willem-Alexanderhof 20, 2595 BE Den Haag
Soorten bronnen: Zeer uiteenlopend materiaal en diverse typen bronnen.

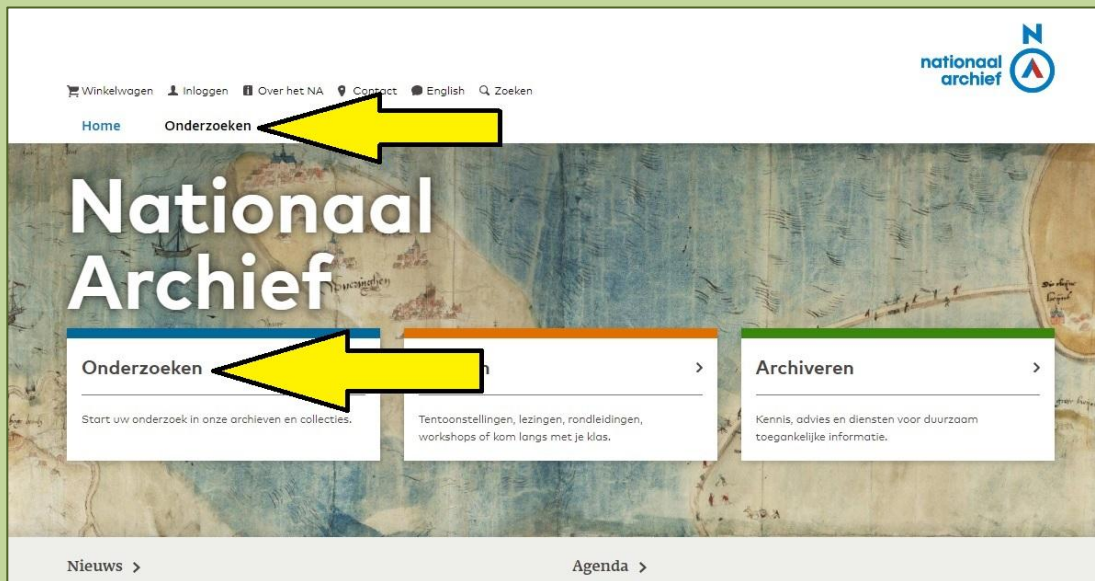
Voorbeeldonderzoek

Je vindt het interessant dat er in de geschiedenis zelden iets helemaal vastligt. Hoe mensen denken over een bepaalde gebeurtenis, verandert door de jaren heen. Daarvan zien we constant voorbeelden op het nieuws, zoals de wens om standbeelden van bepaalde historische figuren weg te halen (ook al heeft het standbeeld daar al 300 jaar gestaan). Iets dat je bijzonder fascinerend vindt, is de mening van het Nederlandse volk over het koningshuis. Je hebt al onderzocht dat het huidige koningshuis, dus de familie van Oranje-Nassau, begon met koning Willem I (in de periode 1815–1840). De allereerste koning van Holland, Lodewijk Napoleon, was namelijk een Fransman uit de familie Bonaparte. Je gaat zoeken naar materiaal waarin de publieke opinie naar voren komt over de vorsten die Nederland tussen 1815 en 2023 geregeerd hebben. Je wilt deze vorsten met elkaar vergelijken om iets te zeggen over de verschillen in populariteit van de koningen en koninginnen. Waarom is de ene vorst van Oranje-Nassau nou meer geliefd dan de ander? Het Nationaal Archief is een logisch beginpunt.

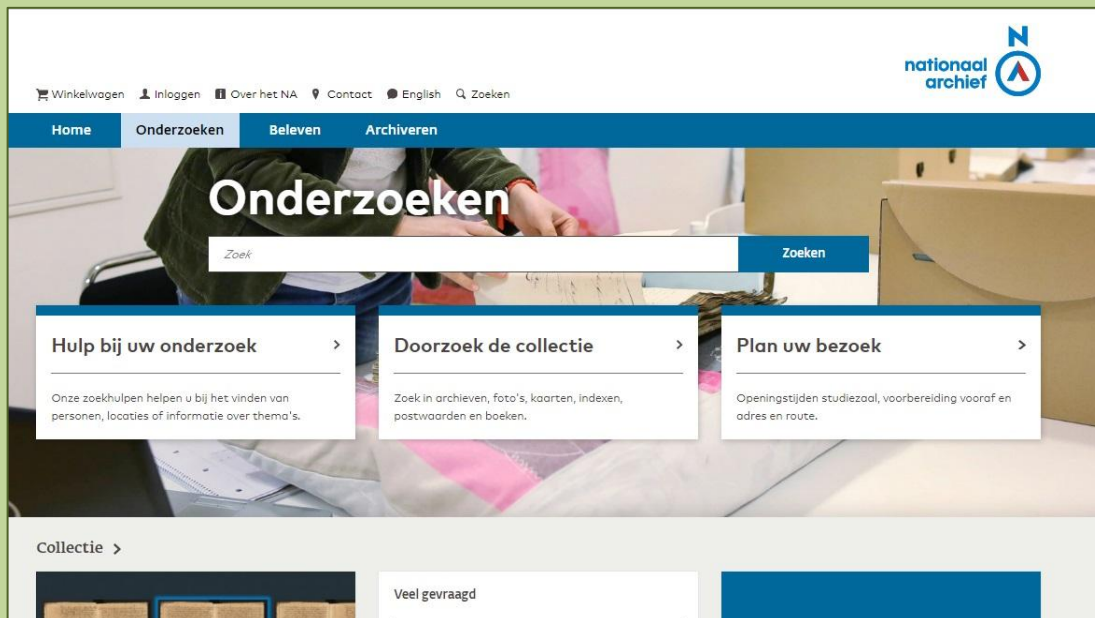
Je gaat meteen naar de homepage van het Nationaal Archief, die er als volgt uitziet:

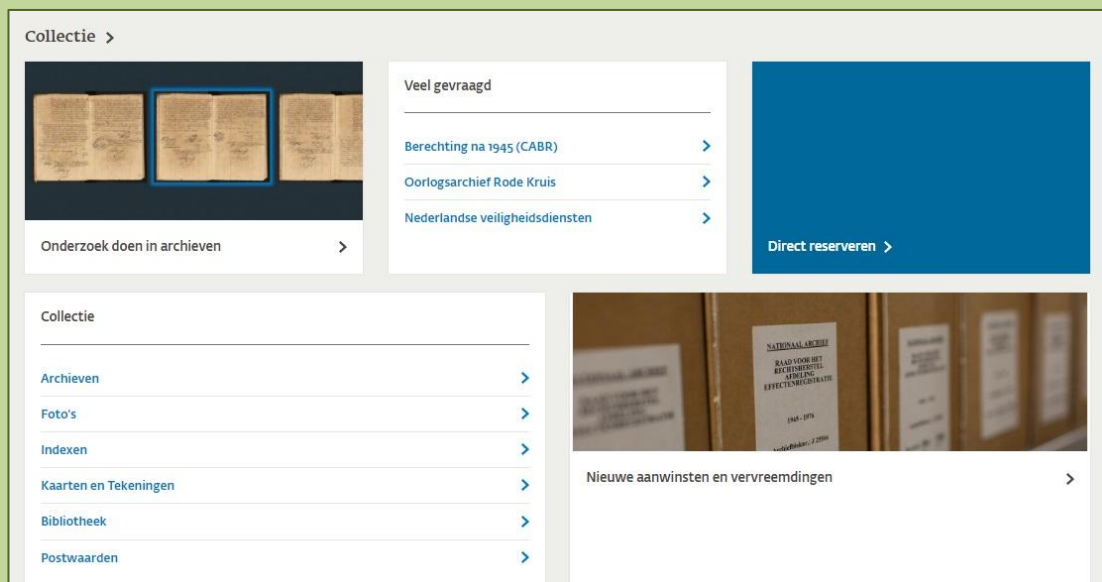
Om bij de zoekfuncties te komen, klik je op het blauwe vlak 'Onderzoeken' in het midden van de pagina, of op het kopje 'Onderzoeken' bovenaan de pagina:

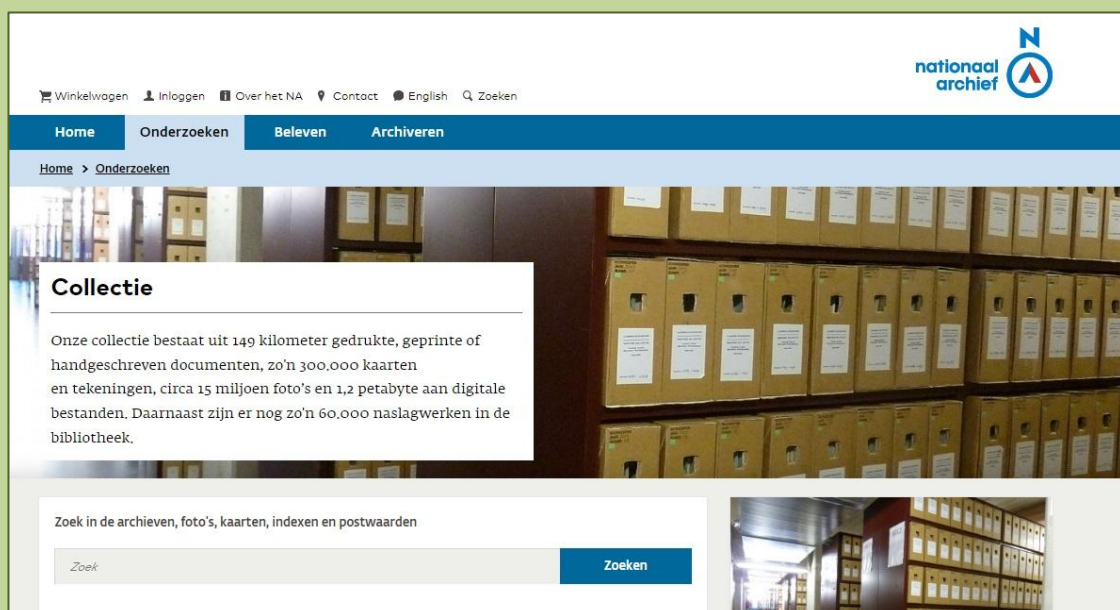
Op de pagina waar je dan terecht komt, kun je al heel veel bekijken en aanklikken. Je kunt eerst op 'Hulp bij uw onderzoek' klikken voor zoektips. Het Nationaal Archief heeft namelijk zelf ook stappenplannen gemaakt om door het online archief te navigeren. Deze 'zoekhulpen' zullen verderop in deze gids nog besproken worden. Je kunt ook meteen in de zoekmachine springen door te klikken op 'Doorzoek de collectie'. Kijk maar eens naar alle kaders waar je op kunt klikken:

Als je een beetje naar beneden scrollt, kun je klikken op de verschillende collecties of op een link klikken waarmee je op een pagina komt met de nieuwste aanwinsten van het archief (dat zijn de bronnen die als laatste aan het Nationaal Archief toegevoegd zijn):

Het is leuk om deze pagina's kort te bekijken. Maar voor het voorbeeldonderzoek besluiten we om de zoekmachine meteen te openen. Klik daarvoor op 'Doorzoek de collectie'. Je komt dan op de volgende pagina terecht:

Het is logisch om je onderzoek te beginnen met koning Willem I en te eindigen met koning Willem-Alexander. Typ dus in de zoekbalk 'koning willem 1' en druk op enter:

Je komt dan op de volgende pagina met zoekresultaten terecht:

The screenshot shows a search results page for 'koning willem 1'. At the top, there is a search bar with the text 'koning willem 1' and a 'Zoeken' button. Below the search bar, there are several tabs: 'Archieven (466)', 'Fotocollectie (673)', 'Kaarten (2)', 'Indexen (16)', 'Zoekhulpen (5)', 'Onderzoeken (0)', 'Nieuws (0)', and 'Agenda (0)'. The 'Archieven (466)' tab is selected. On the left side, there are filters for 'Periode', 'Bevat digitaal materiaal (466)', and 'Soort materiaal (211)'. The 'Periode' filter shows a range from 1815 to 1840. The 'Bevat digitaal materiaal' filter has 'Nee (457)' and 'Ja (9)' options. The 'Soort materiaal' filter has 'overig/onbekend (199)', 'charter (10)', and 'kaart (2)' options. The main content area shows a list of search results with columns for 'Archiefnummer' and 'Archiefnaam'. The first result is '2.21.293 Inventaris van het archief van de familie Van Hogendorp en aanverwante Families, (1304) 1631-1961'. The second result is '1.10.90.02 Inventaris van het archief van de familie Van Bylandt: Supplement II, 1669-1923'. The third result is '2.28.01.04 Inventaris van de collectie postwaardestukken van Nederland en Overzeese gebiedsdelen van G. Buijs, 1871-1912'.

Dat zijn wel erg veel resultaten! We gaan deze daarom verfijnen met de filters aan de linkerkant. Je weet dat Willem I regeerde tussen 1815 en 1840. We gaan daarom eerst de periode aanpassen. Typ de juiste jaartallen in de lege vlakjes links en klik op het kleine pijltje of op druk op enter:

This screenshot is similar to the previous one, but with a yellow arrow pointing to the 'Periode' filter. The 'Periode' filter now shows '1815' in the first input box and '1840' in the second input box. The arrow points to the right-pointing chevron icon next to the second input box.

Je krijgt dan nog steeds een hoop resultaten; te veel om te bekijken. Gelukkig heeft het Nationaal Archief duidelijk aangegeven welke collecties digitaal te bekijken zijn en welke alleen fysiek in het archief te bestuderen zijn. Meteen onder het schuifbalkje van de tijdsperiode zie je het kopje 'Bevat digitaal materiaal'. Klik hier op 'Ja' om alleen resultaten over te houden die online beschikbaar zijn:

This screenshot shows the search results page after applying the period filter. The 'Periode' filter now shows '1815' and '1840'. Below the period filter, there is a slider and a button that says 'Actieve filters: 1815 - 1840'. The 'Bevat digitaal materiaal (272)' filter is now expanded, showing 'Nee (269)' and 'Ja (3)' options. A yellow arrow points to the 'Ja (3)' option. The main content area shows a list of search results, with the first result being '2.21.293 Inventaris van het archief van de familie Van Hogendorp en aanverwante Families, (1304) 1631-1961'.

Vervolgens krijg je een overzicht van de bronnen waar je online doorheen kunt bladeren. Klik maar eens de bovenste collectie aan:

Terug Zoeken

Archieven (3) Fotocollectie (673) Kaarten (2) Indexen (16) Zoekhulpen (5) Onderzoeken (0) Nieuws (0) Agenda (0)

Periode: 1815 tot 1840

Sorteren op: Relevantie Volgorde: Aflopend per pagina: 10

Actieve filters: Ja (3) 1815 - 1840

Bevat digitaal materiaal (149)

Nee (146)

Ja (3)

Soort materiaal (3)

overig/onbekend (3)

Digitaal bestandstype (3)

Tiff (2)

Jpeg (1)

3 resultaten in 2 Archieven

Archiefnummer	Archiefnaam
2.04.26.02	Inventaris van het archief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken: Kabinetsarchief, 1817-1949
1.10.72	Inventaris van het archief van Michiel Adriaensz de Ruyter [levensjaren 1607-1676], zijn naaste verwanten en nakomelingen, 1587-1982

Op de pagina die dan opent, zie je in het kader aan de rechterkant precies waar de zoekterm die jij hebt ingevuld (in dit geval 'koning willem 1') in de bron voorkomt:

2.04.26.02 Inventaris van het archief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken: Kabinetsarchief, 1817-1949 Binnenlandse Zaken: Kabinetsarchief, Dossiers over België 1817 - 1830

Het archief bevat onder meer rapporten van de gouverneurs in de provincie over oppositionele kranten en katholieke geestelijken in de Zuidelijke provincies, over de openbare orde tijdens de Belgische Opstand (1830-1831) en de 'publieke geest' in de periode 1830-1844. Voorts zijn er verslagen van ... [Lees meer](#)

Download inventaris als PDF Download inventaris als XML

Zoek in archiefbestanddelen Zoeken 1/1 gevonden Vorige Volgende

Beschrijving

Archiefbestanddelen

- A Kabinetsarchief van het ministerie van Binnenlandse Zaken, 1817-1949
  - A.1 Algemeen
    - A.1.1 Numeriek geordende stukken, 1817-1949
    - A.1.2 Niet-geregistreerde stukken
  - A.2 Op onderwerp geordende stukken
  - B Gedeponeerde archieven

322B Anoniem smaadschrift Uit het leven van Koning Gorilla, exh. 8 maart 1887, nr. 55 1 omslag
De brochure verscheen ter gelegenheid van de zeventigste verjaardag van Koning Willem III. Later bleek S.E.W. Roorda van Eysinga, redacteur van het tijdschrift Recht voor Allen, de auteur te zijn.

- 323 1887 (nos. 76-110)
- 324 1887 (nos. 111-150)
- 325 1887 (nos. 151-185)
- 326 1887 (nos. 186-207)
- 327 1888 (nos. 1)
- 328 1888 (nos. 2-20)
- 329 1888 (nos. 21-65)
- 330 1888 (nos. 66-105)
- 331 1888 (nos. 106-140)
- 332 1888 (nos. 141-178)
- 333 1889 (nos. 1-30)
- 334 1889 (nos. 31-74)

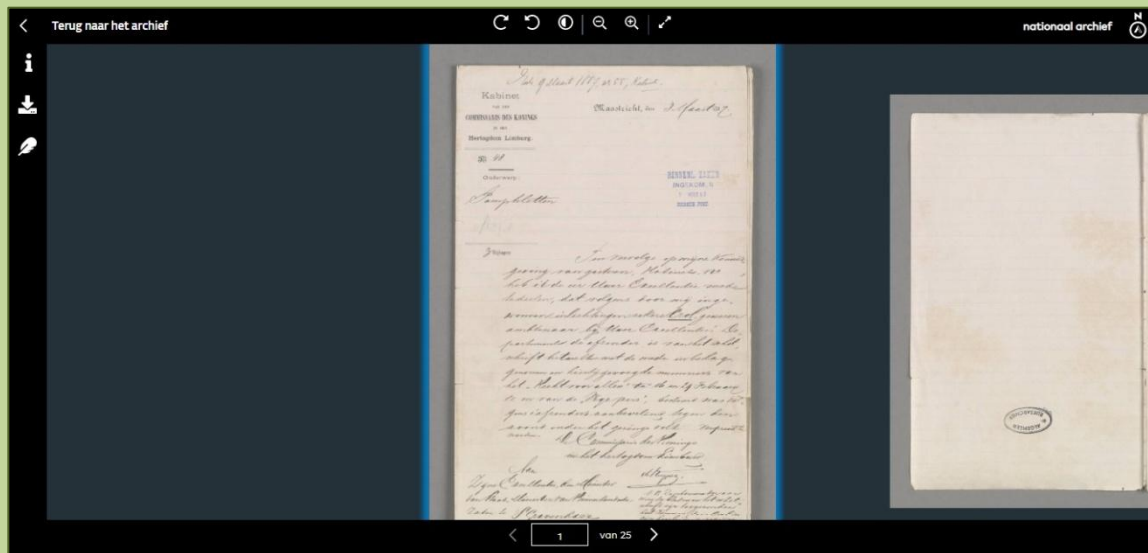
Je ziet daar iets opvallends. Je leest 'Koning Gorilla', maar dit lijkt over koning Willem III te gaan:

Zoeken 1/1 gevonden Vorige Volgende

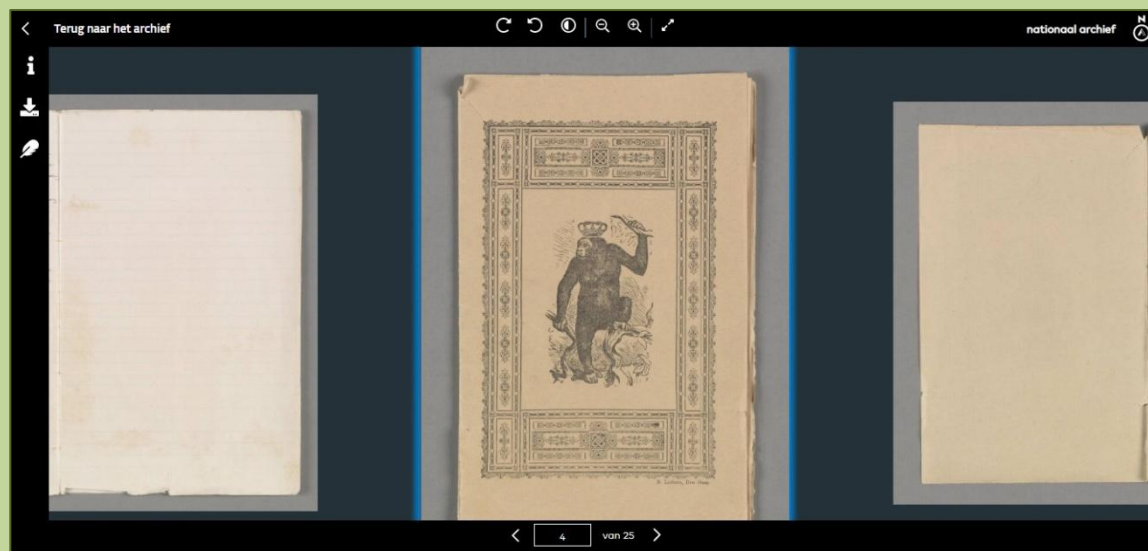
322B Anoniem smaadschrift Uit het leven van Koning Gorilla, exh. 8 maart 1887, nr. 55 1 omslag
De brochure verscheen ter gelegenheid van de zeventigste verjaardag van Koning Willem III. Later bleek S.E.W. Roorda van Eysinga, redacteur van het tijdschrift Recht voor Allen, de auteur te zijn.

- 323 1887 (nos. 76-110)
- 324 1887 (nos. 111-150)

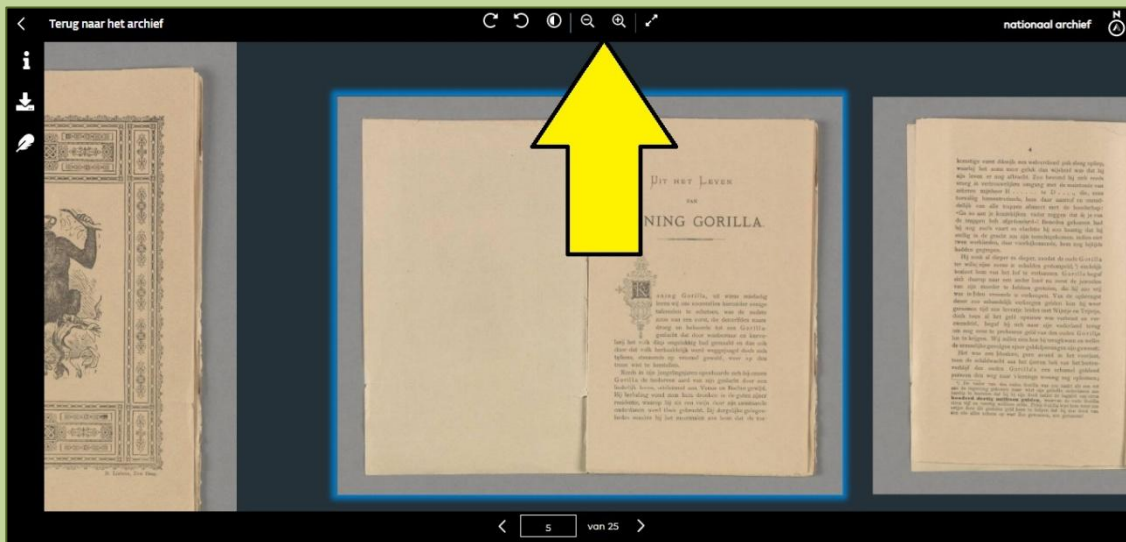
Dat komt doordat de het systeem niet uitsluitend zocht op koning Willem 1, maar op de termen 'koning' en 'willem'. Als we alléén resultaten over Willem 1 hadden gewild, hadden we een zoektruc moeten toepassen (zie hiervoor hoofdstuk 5). Maar in dit geval hebben we juist iets interessants gevonden! Open de bron door op de dikgedrukte titel te klikken ('3228 Anoniem smaadschrift [...]'). De pagina die dan verschijnt, bevat foto's van de originele bron waar je doorheen kunt bladeren:

Onderaan vind je de pijltjes om naar de volgende pagina's te gaan. Klik daar maar een paar keer op, terwijl je zoekt naar informatie over 'Koning Gorilla'. De brieven zijn misschien moeilijk te lezen, maar toch is het verstandig om het hele document nauwkeurig door te lezen. Je weet immers nooit wat je verder in de bron nog tegenkomt. In dit geval, verschijnt er op pagina 4 een afbeelding van een aap:

Bingo! Je leest en zoekt snel verder om te ontdekken of met deze aap ook daadwerkelijk koning Willem 3 bedoeld werd. Op pagina 5 begint het smaadschrift. Als je een woord tegenkomt waarvan je de betekenis niet precies weet, dan zoek je dit woord natuurlijk even op. Een smaadschrift is een negatief bericht over iemand. Zoom een beetje in met de knoppen bovenaan de pagina om het goed te kunnen lezen:

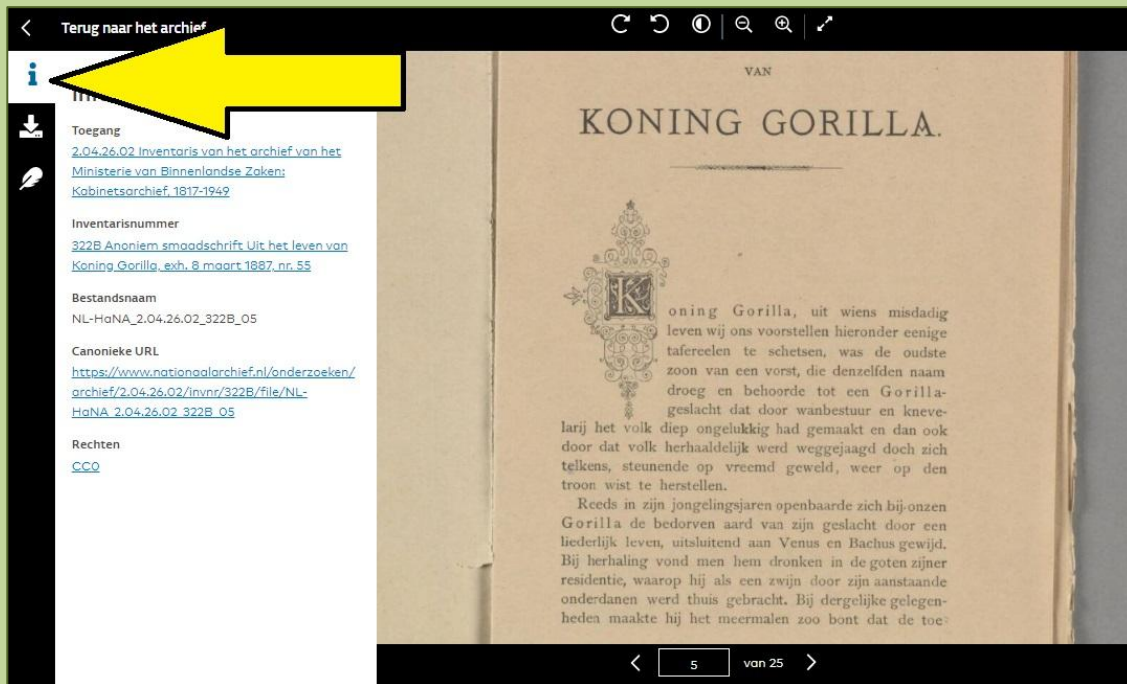

Je leest inderdaad over een koning, die door de auteur van het smaadschrift 'Koning Gorilla' genoemd wordt:

Er staat dat de vader van deze koning dezelfde naam had. Je weet dat Willem 2 de vader was van Willem 3, dus dat klopt. Verder lees je dat Koning Gorilla het volk 'diep ongelukkig' had gemaakt door 'wanbestuur en knevelarij'. En ook dat deze koning vaak dronken in de goot gevonden werd, waarop hij 'als een zwijn door zijn aanstaande onderdanen werd thuis gebracht'. Je leest verder en vindt nog veel meer aanklachten. Op pagina 16 lees je bovendien iets over de opinie van het volk, namelijk dat 'alleen het werkvolk zijn afkeer durfde te toonen'. Dit is zeker een smaadschrift, want dit is absoluut geen positieve berichtgeving over de koning. Maar deze bron is voor jouw onderzoek juist geweldig en zeer goed bruikbaar!

Alle informatie voor de bronvermelding vind je onder het icoontje met de grote 'i' (links bovenaan):

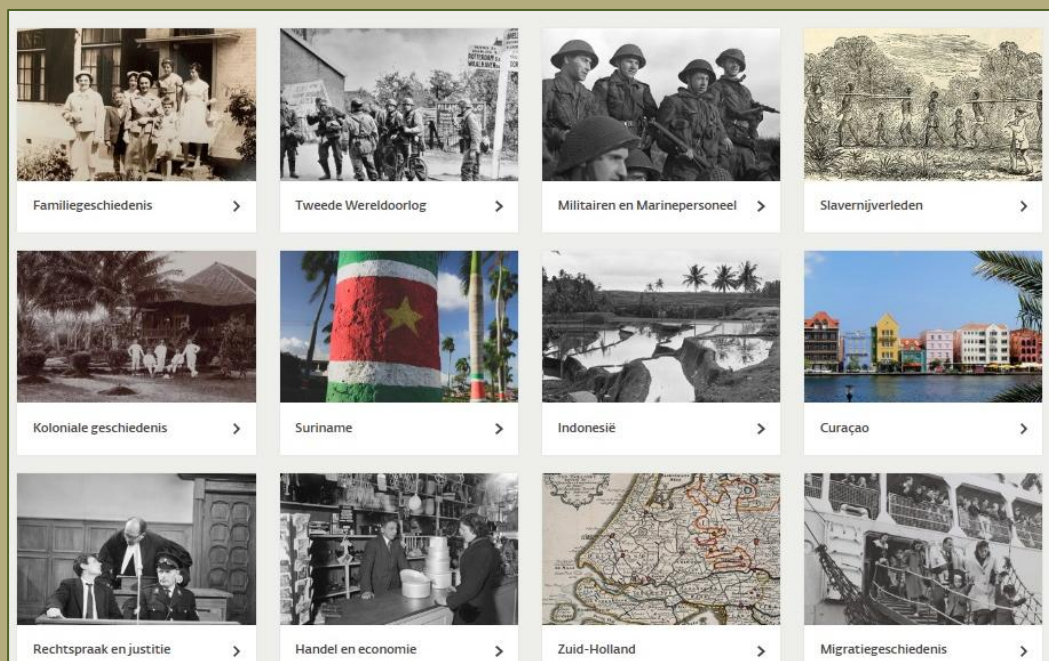
Om het bestand op je eigen computer of device op te slaan, klik je op de downloadknop (met het pijltje naar beneden). Je kunt dan kiezen uit een aantal opties om de bron te downloaden (verschillende formaten). De bovenste is een goede keuze; dus JPG origineel formaat. Wat je daaronder kunt lezen, is wat jij als particulier met de bron mag doen. In dit geval staat er dat je deze bron rechtenvrij en gratis mag gebruiken. Dit zal in de meeste gevallen zo zijn. Het betekent dat je de foto's dus rechtstreeks mag kopiëren naar jouw profielwerkstuk.

Je hebt nu een mooie bron over koning Willem 3 gevonden, hoewel je eigenlijk op zoek was naar materiaal over koning Willem 1. Dat gebeurt heel vaak als je (online) archiefonderzoek doet en dat is helemaal niet erg. Want zoals je hierboven ontdekt hebt, kun je op deze manier juist hele bruikbare bronnen vinden. Dit maakt het altijd de moeite waard om een bron met aandacht te bekijken. Er kan altijd iets in staan dat je voor een andere deelvraag of voor een ander onderdeel van je profielwerkstuk nodig hebt!

Extra tip:

Bij het zoeken naar online materiaal kun je gebruik maken van de ‘zoekhulpen’ die het Nationaal Archief gemaakt heeft. Dit zijn handige overzichtspagina’s, waarop het bronmateriaal alvast wat specifiek voor jou gesorteerd is. Er zijn zoekhulpen voor diverse thema’s, zoals familiegeschiedenis (stambomen), oorlogsgeschiedenis en koloniale geschiedenis. Zo kun je voor deze thema’s sneller relevante bronnen vinden. Ga hiervoor naar www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen:

Als je op één van deze tegels klikt, kom je vervolgens op een nieuwe overzichtspagina. Het hoofdonderwerp is opgedeeld in diverse thema’s of deelcollecties zodat je makkelijk en gericht kunt zoeken. Als voorbeeld kun je op de tegel ‘Suriname’ klikken. Je komt dan op de volgende pagina:

Suriname

Het Nationaal Archief bewaart ruim 750 archieven over Suriname. Deze pagina geeft een overzicht van de zoekhulpen die uitleg geven over hoe u in een aantal van deze archieven kunt zoeken. Ook vindt u een overzicht van de archieven over Suriname en links naar andere websites die handig kunnen zijn.

Zoekt u personen of voorouders die in Suriname woonden?

Het Nationaal Archief bewaart veel (koloniale) archieven over Suriname waarin personen voorkamen.

Om makkelijker door de collectie te zoeken, hebben we zoekhulpen gemaakt. Ze zijn verdeeld over vier onderwerpen:

- Tot slaafgemaakten
- Contractarbeiders
- Inwoners van Suriname
- Bestuur en handel

Doet u voor het eerst onderzoek naar uw Surinaamse voorouders? Bekijk [het stappenplan](#),¹² van de Stichting Surinaamse Genealogie. U kunt ook verder zoeken in de collectie van het [Nationaal Archief Suriname](#)¹³. Veel geboorte-, huwelijks- en overlijdensregisters uit de 19e en begin 20e eeuw staan online en zijn daar te doorzoeken.

Scroll naar beneden voor nog meer praktische hulppagina’s, zoals stappenplannen om stambomen te vinden, of pagina’s over hoe je om moet gaan met kwetsend taalgebruik in koloniale documenten. Alles wat het Nationaal Archief al uitgezocht en gesorteerd heeft, scheelt jou weer tijd. Probeer dus zeker gebruik te maken van zulke zoekhulpen als archieven die hebben.

Oefenopdracht

Ga naar de website van het Nationaal Archief.

Open de zoekhulp voor 'Militairen en marinepersoneel'. Klik onder het kopje 'Personeelsgegevens (stamboeken) van militairen en mariniers tot 1950' op de collectie 'Het Staatse Leger: militairen vóór 1795'. Op de pagina die je dan ziet, heeft het Nationaal Archief meerdere kopjes met uitleg geplaatst. Klik op het bovenste kopje 'Welke informatie over militairen in het Staatse Leger kan ik hier vinden?'.

1. Wat is een conuitestaat?

.....

Klik ook het kopje daaronder aan ('Hoe zoek ik naar militairen in het Staatse Leger?'). Lees de informatie even door. Je gaat de tweede collectie die is opengeklapt gebruiken, dus de collectie waar 'Zoeken naar officieren, onderofficieren en manschappen 1707–1795' boven staat. Klik op de index (met blauwe letters: 'Index Landmacht, Officieren, Onderofficieren en Manschappen Staatse Militairen'). Op die manier kom je direct in deze collectie en zul je een namenlijst zien. Klik in het linkermenu de filter 'conuitestaat' aan. Scroll door de resultaten en klik op 'Hendrik Jacob Fagel'.

2. Bij welk regiment hoorde Hendrik Jacob Fagel?

.....

3. Van welke twee jaren heeft het Nationaal Archief conuitestaten van Hendrik Jacob Fagel?

.....

4. Zijn deze bronnen online beschikbaar?

.....

5. Wat moet je doen om deze bronnen te kunnen lezen?

.....

.....

Regionaal Archief Alkmaar

Zoals in de beschrijving van Alle Amsterdamse Akten al uitgelegd werd, zijn er door de eeuwen heen in vrijwel alle steden, waar ook ter wereld, enorm veel documenten opgesteld. Door alles wat er in steden bijgehouden en opgeschreven werd, ontstond er in elke stad een archief. Meestal zijn er ook documenten bewaard gebleven met informatie over de gebieden en de dorpen rondom die steden.

Het Regionaal Archief Alkmaar is hier een voorbeeld van. Het archief komt voort uit een samenwerking tussen de gemeenten Alkmaar, Bergen, Castricum, Den Helder, Dijk en Waard (vroeger Heerhugowaard en Langedijk), Heiloo, Hollands Kroon, Schagen en Texel. Daardoor beschikt het Regionaal Archief Alkmaar over materiaal dat met al deze gemeenten te maken heeft: van kadasters tot bouwvergunningen en van oorlogsberichten tot bekendmakingen door burgemeesters. Naast dit 'officiële' materiaal, bewaart het archief ook veel collecties van particulieren (denk aan materiaal van kerkgenootschappen, sportverenigingen, bedrijven of bepaalde voorname families).

Website: www.regionaalarchiefalkmaar.nl
Adres: Bergerweg 1, 1815 AC Alkmaar
Soorten bronnen: Notariële akten (o.a. waardepapieren, verhuisberichten, overlijdensberichten, geboorteberichten, huwelijksvoltrekkingen en bouwvergunningen); oorlogsdocumenten; documenten van belangrijke families, kerken, bedrijven en verenigingen en meer.

Voorbeeldonderzoek

Voor het profielwerkstuk wil je aan de slag met erfgoed dat typisch bij het Nederlandse verleden past. Onlangs zag je op social media een reel over toeristische trekpleisters in Nederland. Eén historisch gebouw, de Waag in Alkmaar, trok meteen je aandacht. Je hebt besloten onderzoek te doen naar de geschiedenis van de Alkmaarse kaasmarkt. Je hebt al veel informatie verzameld, maar je hebt natuurlijk ook nog beeldmateriaal nodig om je profielwerkstuk aantrekkelijk te maken. Je vermoedt dat je op de website van het Regionaal Archief Alkmaar wel iets zult vinden. Je gaat specifiek op zoek naar beeldmateriaal zoals tekeningen of foto's van de Alkmaarse Waag en de kaasmarkt door de eeuwen heen.

We gaan naar de website van het Regionaal Archief Alkmaar. De homepage ziet er als volgt uit:

Klik één keer op 'Collecties' in de balk bovenin naast het logo van het archief. Er klapt een soort menubalk uit met categorieën:

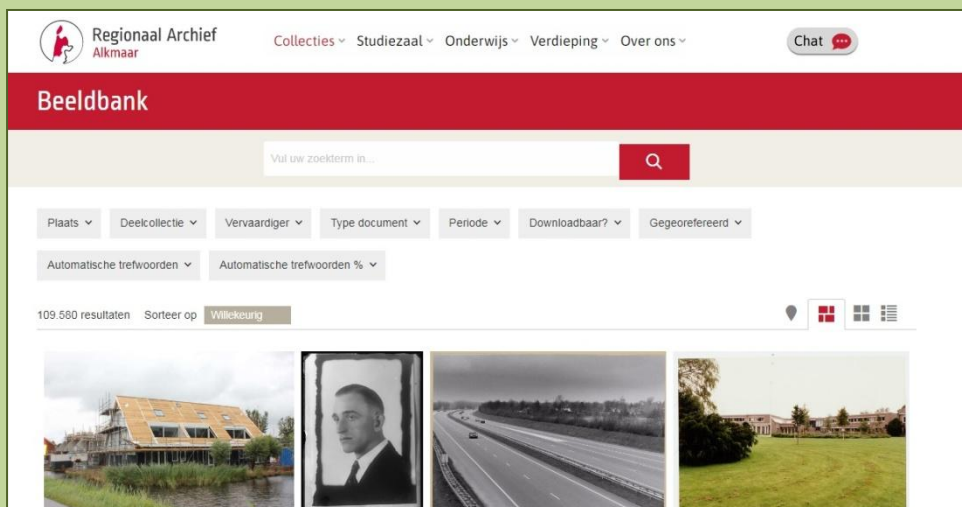
Omdat we op zoek zijn naar beeldmateriaal, klikken we op 'Beelden'. Je komt dan op de volgende overzichtspagina terecht:

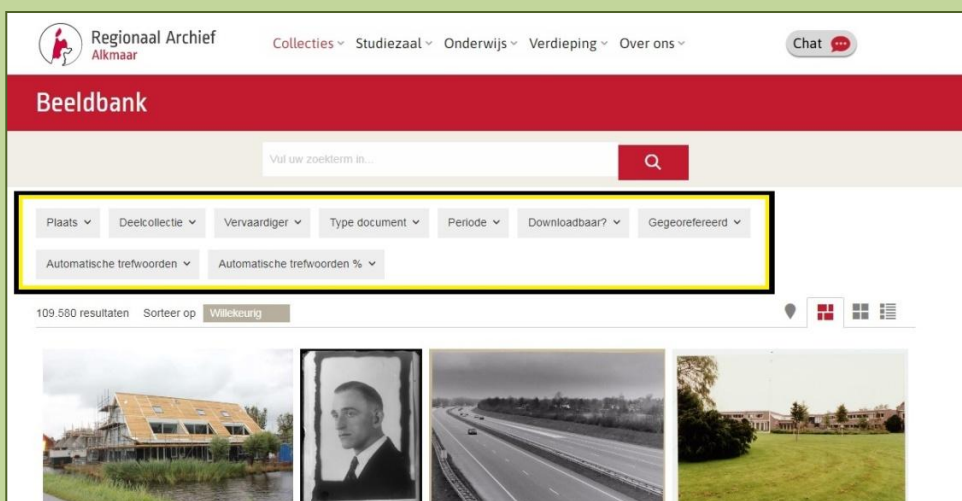
Op deze pagina vind je meer informatie over de typen beeldmateriaal die het archief in huis heeft. Om door dit materiaal te zoeken, klik je op de knop 'Zoek in de beeldbank' (rechts):

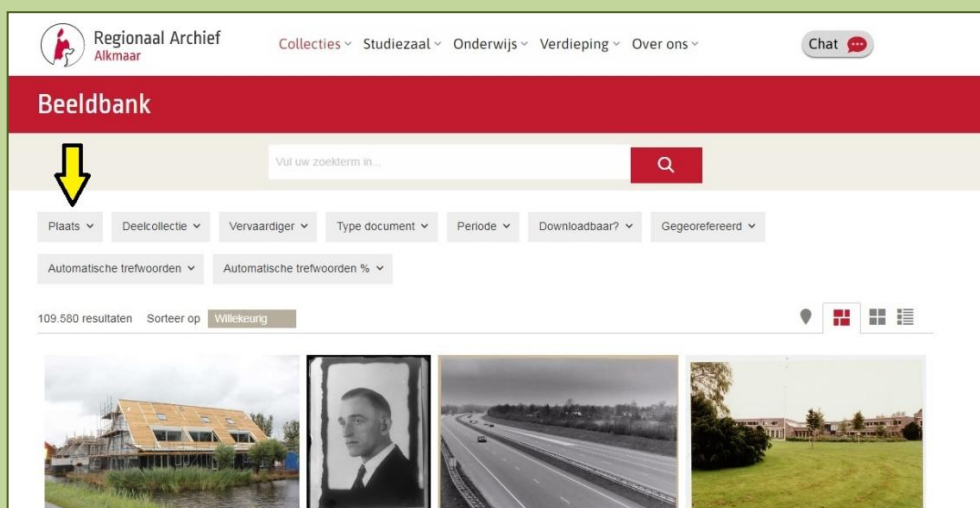
We komen dan op de volgende pagina. Let op: de foto's die je op deze pagina ziet, zijn willekeurig en zullen dus bij iedere zoekopdracht anders zijn:

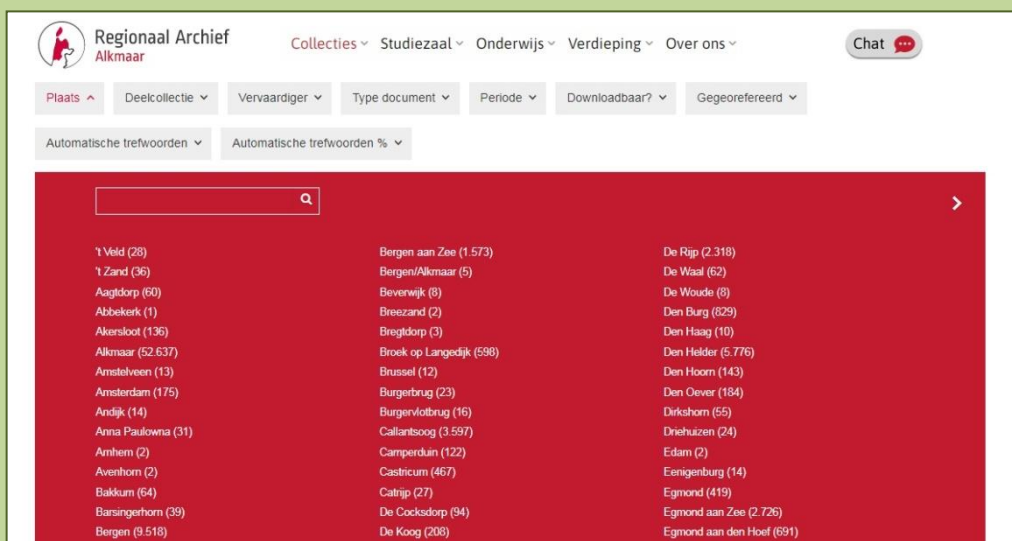

Om gericht te zoeken, kun je een aantal filters toepassen. Deze zie je bovenaan als grijze knoppen:

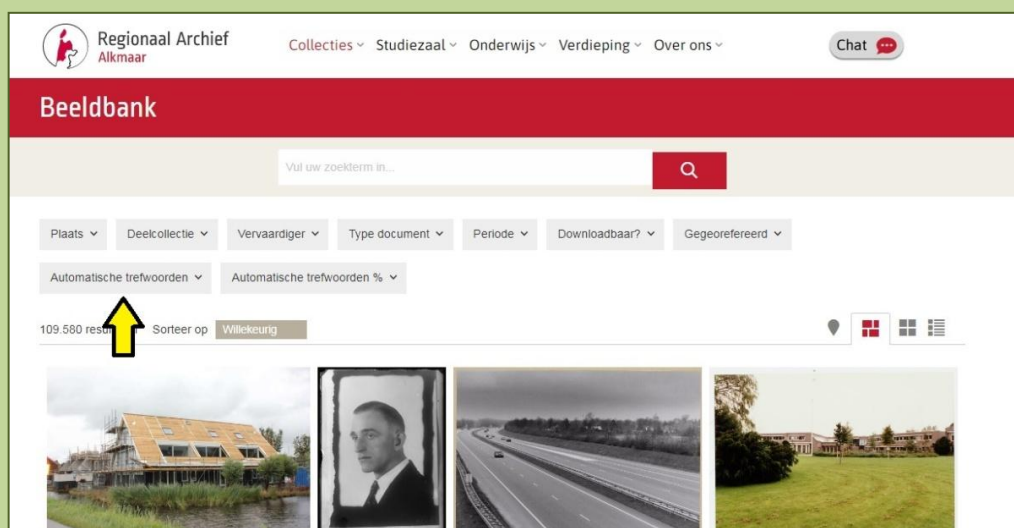

We zoeken naar beeldmateriaal van de Alkmaarse Waag en de Alkmaarse kaasmarkt, dus bij het onderdeel 'Plaats' selecteren we 'Alkmaar':

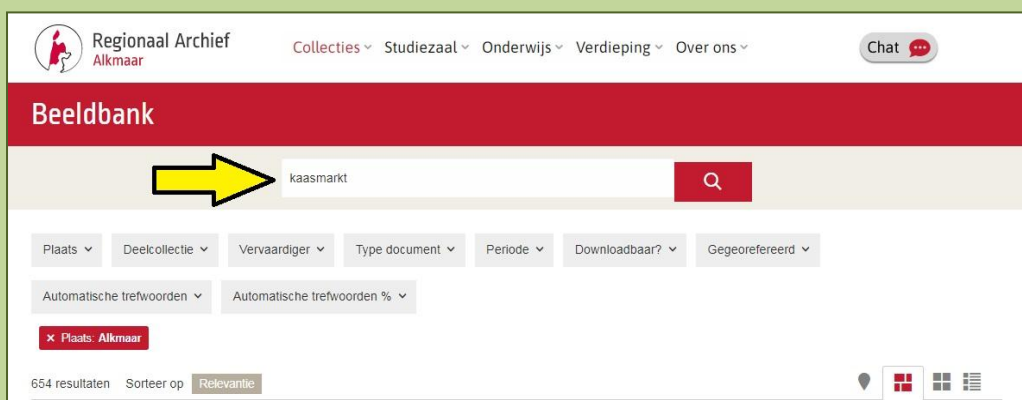

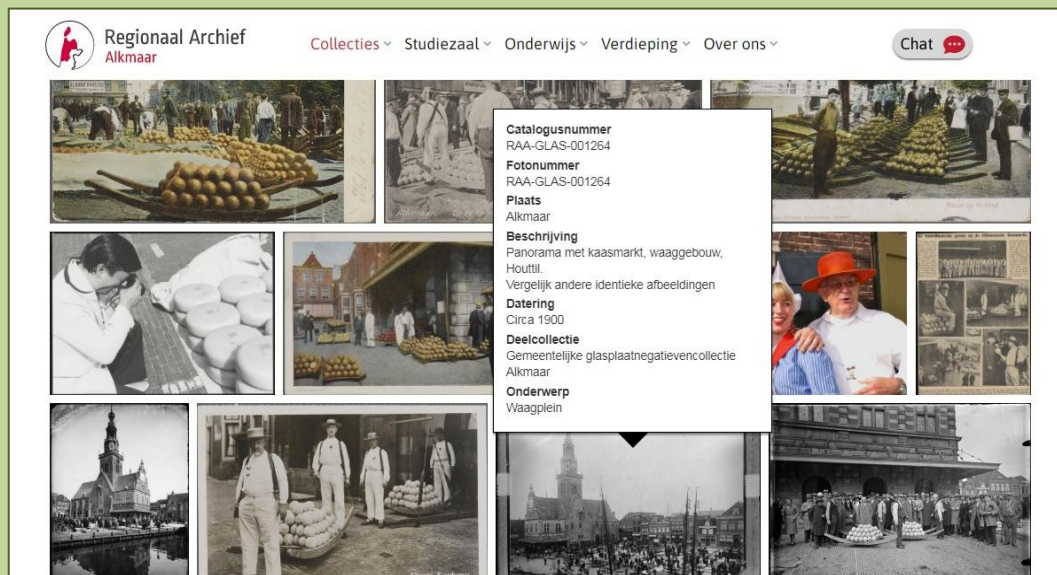
De resultaten die je te zien krijgt, zullen vanaf nu alleen uit Alkmaar komen. Vervolgens wil je specifiek zoeken naar materiaal van de Waag of de kaasmarkt. Je moet daarvoor een trefwoord invoeren, maar dit doe je **niet** door te klikken op 'Automatische trefwoorden':

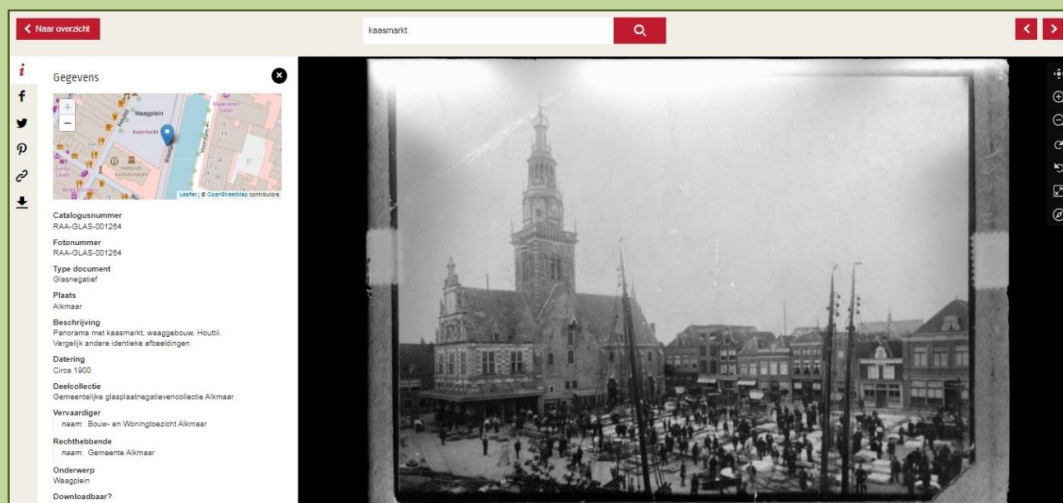
Dit is een automatische functie die we, om foutjes te voorkomen, **niet** willen gebruiken. Je typt in plaats daarvan een trefwoord in de balk met het rode vergrootglas:

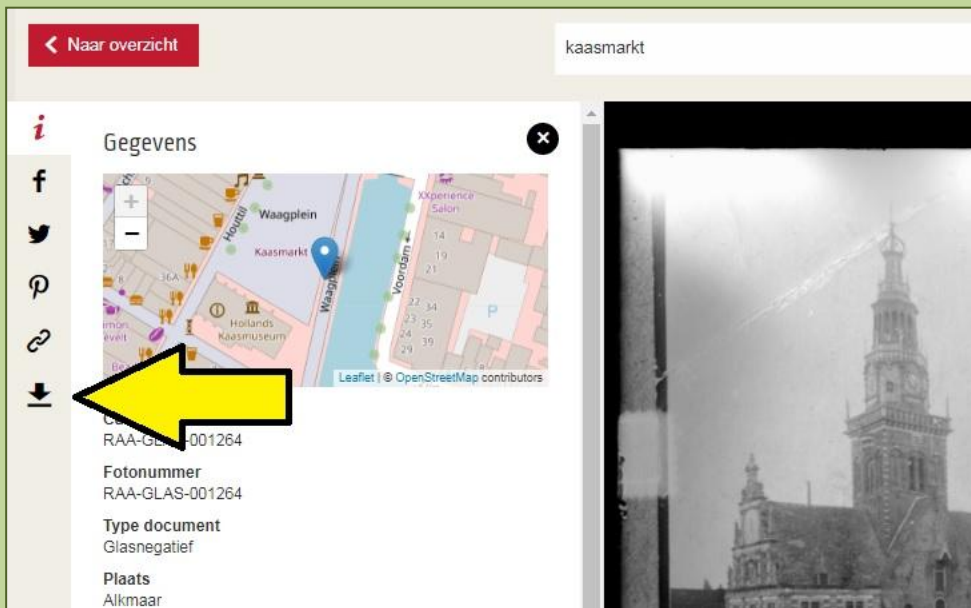
Als je nu op enter drukt, krijg je de resultaten te zien. Je kunt door de pagina scrollen totdat je een beeld ziet dat er relevant, bruikbaar of aantrekkelijk uitziet voor jouw onderzoek. Als je met je muis op een foto of tekening gaat staan (zonder er echt op te klikken), zie je alvast wat details:

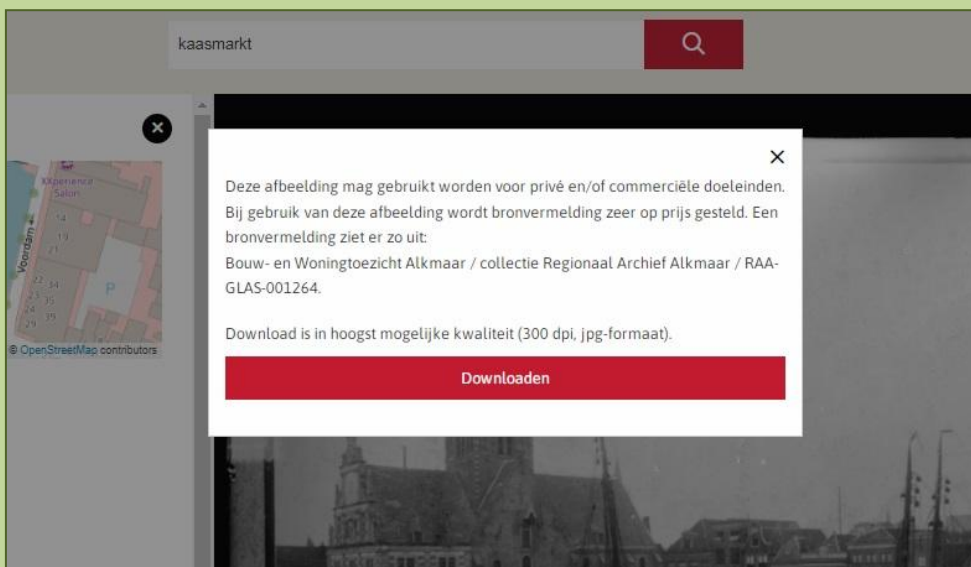
Op die manier kun je snel controleren of het beeld uit de gewenste tijd komt (afhankelijk van jouw onderzoek natuurlijk) en kun je bepalen of je het beeld wilt gaan gebruiken. Als je op een beeld klikt, kom je op de volgende pagina:

Linksboven zie je op een kaartje waar het beeld gemaakt is of waar de foto genomen is. Verder staat er aan de linkerkant om wat voor document het gaat, wat er op het beeld te zien is (de beschrijving), wat de datum van het beeld is, wie de maker (de vervaardiger) is en tot welke collectie het beeld behoort. Al deze informatie is handig voor jouw bronvermelding, dus vergeet dit vooral niet te noteren of te kopiëren. Aan de rechterkant vind je in het zwarte kader nog wat knoppen waarmee je kunt inzoomen of het beeld kunt draaien. Als je het beeld wilt opslaan (wilt downloaden), klik je op de knop met het pijltje naar beneden (helemaal links):

Wanneer je hierop klikt, komt er automatisch een handige bronvermelding in beeld:

Noteer de bronvermelding voor je eigen PWS-bronvermelding en klik vervolgens op de rode knop 'Downloaden' om het beeld op te slaan op je eigen computer of device.

Oefenopdracht

Ga naar de website van het Regionaal Archief Alkmaar.

Zoek in de Beeldbank naar tekeningen of foto's van het raadhuis van het dorpje De Rijk.

6. Uit welk jaar komt de oudste beeldbron die je van dit gebouw kunt vinden?

.....

Als het goed is, heb je twee bronnen gevonden die beide het oudste zijn (met dezelfde datering).

7. Wat voor type document zijn deze bronnen?

.....

In 2014 kwamen er beroemdheden langs in De Rijk. Zij werden gefotografeerd vlakbij het raadhuis.

8. Wie waren dit en waarom bezochten zij De Rijk?

.....

.....

9. Wat is de oudste beeldbron die te maken heeft met het dorpje De Rijk en wat staat hierop afgebeeld?

.....

.....

Hoofdstuk 4: Zoeken naar bronnen in fysieke archieven

Algemene aandachtspunten

Het kan voorkomen dat je een collectie bronnen wilt bekijken die (nog) niet online beschikbaar is. Je zult dit materiaal dan op locatie (dus in het archief zelf) moeten opvragen en bestuderen. Als je daartoe in de gelegenheid bent, moet je dat zeker eens proberen. Onderzoek doen in een archief is een hele leuke ervaring. Wanneer je door eeuwenoude, authentieke bronnen bladert en snuffelt, reis je echt terug in de tijd. Het kan zijn dat je even moet wennen aan het handschrift of het taalgebruik dat je in sommige bronnen tegenkomt. En het gebeurt ook weleens dat je een oud document helemaal niet kunt lezen omdat het simpelweg te onduidelijk is. Maar het gebeurt veel vaker dat je via een collectie bronmateriaal een uniek kijkje kan nemen in het leven van mensen uit het verleden.

In de meeste gevallen mag je gratis bij een archief naar binnen. En in de meeste gevallen is het ook helemaal gratis om materiaal aan te vragen. Zeker voor scholieren en studenten! Het enige waar je rekening mee moet houden, is dat het soms geld kost om een scan, kopietje of foto te maken van bronmateriaal. Maar ook daarbij geldt dat je meestal wel (kosteloos) een paar foto's mag maken met je mobiele telefoon of fotocamera **voor eigen gebruik**. Dan moet je dus beloven dat je de foto's niet gaat doorverkopen of verspreiden. De foto's mag je dan alleen thuis (dus voor jezelf) gebruiken tijdens je onderzoek, bijvoorbeeld omdat er voor jou belangrijke informatie op staat. Maar je mag deze foto's dan niet in je profielwerkstuk plakken of op social media plaatsen. Kortom: je betaalt alleen wanneer je van plan bent om de foto's of scans van het archiefmateriaal te publiceren, dus te gaan delen met de buitenwereld. Je moet dan denken aan €0,05 tot €0,50 per foto, scan of kopietje. Maar als je bijvoorbeeld een hele spannende brief, bijzondere foto of zeldzame Ansichtkaart gevonden hebt die je heel graag aan je profielwerkstuk wilt toevoegen, dan kun je natuurlijk altijd bepalen of je daar een paar euro voor over hebt. Het kan zeker de moeite waard zijn!

In een archief blijft het materiaal het beste bewaard wanneer de temperatuur en het licht nauwkeurig geregeld worden. Over het algemeen is het in archieven koel en donker.

Vergeet ook niet dat er in ieder archief personeel aanwezig is dat jou graag wil helpen. Het is altijd een goed idee om van tevoren aan de werknemers te vragen of je foto's van het materiaal mag maken of niet. Dan weet je dat tenminste alvast en hoef je niet bang te zijn dat je na afloop moet betalen. De sfeer in (de studiezaal van) een archief is vaak rustig, maar je mag gerust je telefoon meenemen en oordopjes indoen om muziek te luisteren. Je bepaalt zelf hoe lang je blijft en wanneer je pauze neemt. En je mag gerust een praatje maken met de andere bezoekers of met het personeel. Er is dus eigenlijk niks dat je tegenhoudt!

Zoeken naar bronmateriaal in fysieke archieven, doe je op dezelfde manier als in online archieven. Maar in plaats van een website, gebruik je een **archiefcatalogus** of een **register**. Heel vaak zijn die digitaal en kun je dus iets typen in plaats van schrijven. Het komt nog maar zelden voor dat je alfabetisch moet zoeken in een papieren register, zoals je vroeger naar telefoonnummers zocht in een ouderwets telefoonboek. Vergelijk het maar met de digitale contactenlijst op je mobiele telefoon; daarin kun je direct namen en nummers vinden door een paar letters in te typen.

Je historische inlevingsvermogen wordt meteen geactiveerd als je de mappen vastpakt. Hoe ouder het materiaal, hoe 'historischer' de geur van het papier!

Anders dan bij online archiefonderzoek, krijg je echter niet direct een bron te zien. Je zoekt namelijk naar de plek waar de bron in het archief ligt opgeslagen. Het 'zoekresultaat' dat je krijgt, is dan een kastnummer of de naam (of code) van een bepaalde collectie bronmateriaal. Met deze informatie ga je naar een archiefmedewerker. De medewerker duikt dan het archief in, loopt naar het kastnummer dat jij hebt doorgegeven en pakt daar de doos van de plank waar het materiaal in zit. Jij wacht ondertussen in de studiezaal. Als de juiste doos of map gevonden is, wordt het materiaal naar je toe gebracht. Vervolgens kun je zelf de doos openen en de documenten die erin zitten bekijken. De archiefmedewerker gaat daarna weer iemand anders helpen. Je kunt de inhoud van de doos dus rustig in je eigen tempo bekijken. Uiteraard zorg je ervoor dat het materiaal precies weer op dezelfde manier teruggaat in de doos zoals het eruit kwam. Let er dus op dat je de volgorde van de documenten laat zoals deze is. Pak bijvoorbeeld geen stapeltje papieren, maar bekijk de papieren één voor één zodat je met twee stapels werkt (nog niet bekeken – al bekeken). Als je klaar bent met het materiaal, geef je het weer terug aan een archiefmedewerker. Je hoeft je niet schuldig te voelen als je een collectie al snel weer terug wilt geven omdat deze niet blijkt te zijn wat je verwachtte. De medewerkers zijn dat wel gewend.

Waar je rekening mee moet houden bij fysieke archieven:

Bij aankomst in het archiefgebouw moet je een ID-kaart of paspoort laten zien.

Het zoeken met behulp van de archiefcatalogi en registers kan lastig zijn. Om tijd te besparen in het archief zelf, kun je het beste een archiefmedewerker om hulp bij het zoeken vragen. Van tevoren kun jij alvast bedenken welk type materiaal je wilt zien, of welke collectie (welk onderwerp). Ook helpt het enorm als je al weet welke steekwoorden relevant zijn voor jouw onderzoek. Vertel de medewerkers alles wat je zelf weet over het onderwerp; zij kunnen dan bepaalde collecties aanraden.

Het is niet toegestaan om eten of drinken mee naar binnen te nemen in de studiezaal. Archieven doen er alles aan om het kwetsbare archiefmateriaal te beschermen. Ze willen voorkomen dat er vlekken of natte kringen op het materiaal komen. Elders in het archief kun je uiteraard wel iets eten of drinken, bijvoorbeeld in de hal of in een aparte zaal. Grote archieven hebben zelfs caféruimtes waar je iets kunt kopen.

In de meeste gevallen mag je geen laptops of tablets mee naar binnen nemen in de studiezaal. De reden hiervoor is dat de hitte van grote apparaten het kwetsbare archiefmateriaal kunnen beschadigen. Als dit het geval is, zijn er kluisjes beschikbaar om je spullen in op te bergen terwijl je in de studiezaal werkt.

Om dezelfde reden, is het meestal ook niet toegestaan om pennen, stiften of potloden mee naar binnen te nemen in de studiezaal. Het kan dus zo zijn dat je meegebrachte pennen en aantekeningenboekjes ook in een kluisje moet stoppen. Als dit het geval is, is er in de studiezaal speciaal (zuurvrij) papier beschikbaar waar je met een potlood van het archief aantekeningen op kunt maken. Je mag zoveel papier pakken als je nodig hebt en de aantekeningen mag je mee naar huis nemen. Zorg er dan wel voor dat je ze niet kwijtraakt!

Lijst met archieven in Nederland

Hieronder staan voor iedere provincie de grootste fysieke archieven in een tabel. Deze organisaties kun je dus bezoeken, maar nog belangrijker: ze hebben ook allemaal een online archief. Onthoud dat heel veel andere plaatsen in Nederland óók eigen archieven hebben. Als het om dorpen of kleine steden gaat, worden deze archieven meestal beheerd door een historische vereniging. Zulke verenigingen hebben websites zodat je eventueel contact met hen kunt opnemen, maar zij hebben zelden goed georganiseerde *online* archieven. Toch kan het de moeite waard zijn om de historische vereniging van jouw dorp een mailtje te sturen of eens te bellen wanneer je op zoek bent naar heel specifiek regionaal of lokaal materiaal. De mensen binnen zo'n vereniging zijn altijd blij om jou te helpen en willen hun kennis over de plaatselijke geschiedenis graag met je delen.

Let op! Deze tabel helpt je op weg, maar bevat dus lang niet *alle* archieven die er in Nederland zijn.

Provincie	Namen van grote archieven
Drenthe	Drents Archief (Assen) Drentse Historische Vereniging (Assen) Kamp Westerbork (Westerbork; Assen; tevens online) Midden-Drenthe (Beilen; Smilde; Westerbork)
Flevoland	Flevolands Archief (Lelystad) Stadsarchief Almere (Almere) Stichting Kijken (Lelystad)
Friesland	Archief Stadsbestuur Harlingen (Harlingen) Fries Museum (Leeuwarden; tevens online) Fries Scheepvaartmuseum en Sneker Oudheidkamer (Sneek) Gemeente Súdwest Fryslân (Sneek) Genealysk Wurkferbân fan de Fryske Akademy (Leeuwarden) Historisch Centrum Leeuwarden (Leeuwarden) Historisch Informatiecentrum Noordoost Fryslân (Dokkum) Tresoar (Leeuwarden)
Gelderland	Arend Datema Instituut (Kesteren) Documentatiecentrum Historische Vereniging Tweestromenland (Wijchen) Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers (Doetinchem) Gelders Archief (Arnhem) Gemeentearchief Apeldoorn - CODA (Apeldoorn) Gemeentearchief Wageningen - Beeldbank (Wageningen) Herderewich Oudheidkundige Vereniging (Harderwijk) Katholiek Documentatiecentrum (Nijmegen) Oudheidkundige Werkgemeenschap Aalten-Dinxperlo-Wisch (Varsseveld) Regionaal Archief Nijmegen (Nijmegen) Regionaal Archief Rivierenland (Tiel) Regionaal Archief Zutphen (Zutphen) Stichting Burger-Oorlogsgetroffenen (Apeldoorn) Streekarchief Bommelerwaard (Tiel) Streekarchief Epe, Hattem, Heerde (Epe) Streekarchivariaat Noordwest-Veluwe (Elburg) Vereniging Veluwse Geslachten (Barneveld)

Groningen	<p> Archief en Documentatiecentrum Nederlandse Psychologie (Groningen) Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (Groningen) Historisch Archief Midden-Groningen (Muntendam) Museum Stad Appingedam (Appingedam) Nederlands Agronomisch-Historisch Instituut (Groningen) Noordelijk Scheepvaartmuseum (Groningen) Openluchtmuseum Het Hoogeland (Warffum) Regionaal Historisch Centrum Groninger Archieven (Groningen) Stichting Gronings Audiovisueel Archief (Groningen) Stichting 't Grunneger Bouk (Scheemda) Stichting Oorlogs- en Verzetscentrum Groningen (Groningen) Streekarchivariaat Noordoost-Groningen (Appingedam) Streekhistorisch Centrum Stadskanaal (Stadskanaal) Universiteitsmuseum en -bibliotheek (Groningen) Veenkoloniaal Museum (Veendam) </p>
Limburg	<p> Bisdom Limburg-Roermond (Roermond) Euregionaal Historisch Centrum Sittard-Geleen (Sittard) Limburgs Film en Video Archief (Venlo) Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap (Maastricht) Museum de Kantfabriek (Horst) Regionaal Historisch Centrum Limburg (Maastricht) Rijkheyt Centrum voor Regionale Geschiedenis (Heerlen) Sociaal Historisch Centrum voor Limburg (Maastricht) Streekmuseum van de Heemkundevereniging Roerstreek (St. Odilienberg) </p>
Noord-Brabant	<p> Archief van de Nederlandse Provincie v.d. Congregatie der Redemptoristen (Roosendaal) Archief van de Nederlandse Provincie v.d. Orde der Minderbroeders (Den Bosch) Bisdom 's-Hertogenbosch (Den Bosch) Brabant Collectie - Universiteitsbibliotheek Tilburg (Tilburg) Brabants Historisch Informatiecentrum (Den Bosch) Erfgoed Brabant (Den Bosch) Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven (Sint Agatha) Regionaal Archief Tilburg (Tilburg) Regionaal Historisch Centrum Eindhoven (Eindhoven) Stadsarchief Breda (Breda) Stadsarchief Den Bosch (Den Bosch) Stichting De Oude Schoenendoos (Overloon) Streekarchief Land van Heusden en Altena (Heusden) West-Brabants Archief (Bergen op Zoom) Zouavenmuseum (Oudenbosch) </p>

Noord-Holland	<p>Allard Pierson (Amsterdam) Bedrijfsarchieven Register Nederland (Amsterdam) Beeld & Geluid (Hilversum) Documentatiecentrum Nederlands Protestantisme (Amsterdam) Gemeentearchief Zaanstad-Zaanstreek (Zaandam) Heimans & Thijsse Stichting (Amsterdam) Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies (Amsterdam) Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (Amsterdam) Koninklijk Instituut voor de Tropen (Amsterdam) Meertens Instituut (Amsterdam) Nederlands Archief Grafisch Ontwerpers (Amsterdam) Nederlands Economisch Historisch Archief (Amsterdam) Nederlands Persmuseum (Amsterdam) Noord-Hollands Archief (Haarlem) Regionaal Archief Alkmaar (Alkmaar) Rijksmuseum (Amsterdam; tevens online) Scheepvaartmuseum (Amsterdam) Stadsarchief Amsterdam (Amsterdam) Stichting Molendocumentatie (Amsterdam) Stichting Westfriese Families (Hensbroek) Streekarchief Gooi en de Vechtstreek (Hilversum) Theaterinstituut Nederland (Amsterdam) Universiteitsbibliotheek UvA (Amsterdam) Universiteitsbibliotheek VU (Amsterdam) Waterlands Archief (Purmerend) Westfries Archief (Hoorn)</p>
Overijssel	<p>Archief Gereformeerde Kerken Nederland (Kampen) Erfgoed Overijssel Dinkelland (Denekamp) Erfgoed Rijssen-Holten (Rijssen) Frans Walkate Archief (Kampen) Genealogisch Informatiecentrum Twente (Enschede) Historisch Centrum Overijssel (Deventer) Huisarchief Twickel (Ambt Delden) IJsselacademie (Kampen) Oudheidkamer IJsselstreek (Wijhe) Stadsarchief Enschede (Enschede) Stichting Archiveriaat Bentinck-Schoonheten (Heeten) Twents Streekarchief (Delden) Vereniging De Dree Marken (De Lutte)</p>

Utrecht	<p>Aartsbisdom Utrecht (Utrecht) Archief Eemland (Amersfoort) Archieven Nederlandse Spoorwegen en Voorgangers (Utrecht) Humanistisch Archief (Utrecht) Infocentrum Nieuwegein (Nieuwegein) Oudheidkamer Doorn (Doorn) Regionaal Historisch Centrum Rijnstreek en Lopikerwaard (Woerden) Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen (Breukelen) Regionaal Historisch Centrum Zuidoost Utrecht (Wijk bij Duurstede) Stichting In De Voetsporen (Mijdrecht) Universiteitsbibliotheek Utrecht (Utrecht) Utrechts Archief (Utrecht)</p>
Zeeland	<p>Gemeentearchief Noord-Beveland (Wissenkerke) Gemeentearchief Sluis (Oostburg) Gemeentearchief Vlissingen (Vlissingen) Historie van Goes (Goes) Regionale Geschiedbeoefening Zeeland (Middelburg) Stichting Genealogisch Centrum Zeeland (Middelburg) Zeeuws Archief - Archief Deltawerken (Middelburg) Zeeuws Archief Zierikzee (Zierikzee) Zeeuws Documentatiecentrum (Middelburg)</p>
Zuid-Holland	<p>Centraal Bureau voor Genealogie (Den Haag) DordtenaZoeker (Dordrecht) Ehrenfest Archief - Museum Boerhaave (Leiden) Gemeentearchief Delft (Delft) Genealogische Vereniging De Stamboom (Sliedrecht) Historisch Archief Westland (Naaldwijk) Historische Kring Nieuwpoort (Nieuwpoort) Hollandse Genealogische Databank (Rotterdam) Instituut voor Maritieme Historie (Den Haag) Instituut voor Nederlandse Geschiedenis (Den Haag) Kanselarij der Nederlandse Orden (Den Haag) Koninklijk Huisarchief (Den Haag) Maritiem Museum (Rotterdam) Mauritshuis (Den Haag; tevens online) Museum voor Communicatie (Den Haag) Nationaal Archief (Den Haag) Nationale Bibliotheek - Delpher (Den Haag) Oorlogsgravenstichting (Den Haag) Pilgrim Archives - Erfgoed Leiden en Omstreken (Leiden) Sectie Militaire Geschiedenis (Den Haag) Stadsarchief Rotterdam (Rotterdam) Stichting Afrika-Studiecentrum (Leiden) Stichting Indisch Familiearchief (Den Haag) Stichting Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (Den Haag) Streekmuseum Oudheidkamer Reeuwijk (Reeuwijk) Universiteitsbibliotheek Leiden (Leiden)</p>

En hieronder volgt voor het gemak nog een overzicht aan de hand van specifieke thema's:

Thema	Welk archief?
Dagelijks leven (middeleeuwen tot nu)	Alle hierboven genoemde archieven
Emigratie en immigratie	Vooral het Nationaal Archief, Stichting In De Voetsporen (Mijdrecht) en het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (Amsterdam)
Koloniale geschiedenis	Vooral het Nationaal Archief, het Koninklijk Instituut voor de Tropen (Amsterdam) en de Stichting Indisch Familiearchief (Den Haag)
Koningshuis	Vooral het Nationaal Archief en het Koninklijk Huisarchief (Den Haag)
Kunst	Alle hierboven genoemde archieven, maar vooral de (online) archieven van musea, de Stichting Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (Den Haag), het Nederlands Archief Grafisch Ontwerpers (Amsterdam) en het Theaterinstituut Nederland (Amsterdam)
Landbouw en molens	Vooral het Nederlands Agronomisch-Historisch Instituut (Groningen) en de Stichting Molendocumentatie (Amsterdam)
Media	Alle hierboven genoemde archieven, maar vooral Delpher, Beeld & Geluid (Hilversum), het Nederlands Permuseum (Amsterdam) en het Museum voor Communicatie (Den Haag)
Oorlog	Alle hierboven genoemde archieven, maar vooral de Stichting Oorlogs- en Verzetscentrum Groningen (Groningen), het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies (Amsterdam), het Instituut voor Maritieme Historie (Den Haag), de Sectie Militaire Geschiedenis (Den Haag), de Stichting Burger-Oorlogsgetroffenen (Apeldoorn), de Oorlogsgravenstichting (Den Haag) en de Stichting De Oude Schoenendoos (Overloon)
Rechtspraak en politiek	Alle hierboven genoemde archieven, maar vooral het Nationaal Archief en het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (Groningen)

Religie, godsdienst en kerkwezen	Alle hierboven genoemde archieven en zeker ook kleine (dorps)archieven; het Katholiek Documentatiecentrum (Nijmegen), het Documentatiecentrum Nederlands Protestantisme (Amsterdam), het Archief Gereformeerde Kerken Nederland (Kampen), het Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven (Sint Agatha) en verder voor het katholieke geloof vooral archieven in de provincies Utrecht, Noord-Brabant en Limburg; voor het protestantse geloof vooral archieven in Noord-Holland (Amsterdam) en Zuid-Holland
Scheepvaart	Alle hierboven genoemde archieven, maar vooral het Noordelijk Scheepvaartmuseum (Groningen), het Fries Scheepvaartmuseum en Sneker Oudheidkamer (Sneek), het Scheepvaartmuseum (Amsterdam) en het Maritiem Museum (Rotterdam)
Slavernij	Vooraf het Nationaal Archief, het Regionaal Archief Alkmaar en de Collectie Overijssel
Sport	Vooraf het Nationaal Archief, maar zeker ook de archieven van de steden en dorpen waar de sportclub vandaan komt
Stambomen en families (genealogie)	Alle hierboven genoemde archieven (let op het woord 'genealogie' in de naam), ook kleine (dorps)archieven, maar vooral in de provincies Zuid-Holland, Gelderland, Overijssel en Limburg beschikken veel archieven over uitgebreide (adellijke) stambomen
Vervoersmiddelen	Vooraf de Archieven Nederlandse Spoorwegen en Voorgangers (Utrecht); voor openbaar vervoer in de grote steden de stadsarchieven
Wetenschap, psychologie en natuur	Vooraf het Ehrenfest Archief - Museum Boerhaave (Leiden), het Archief en Documentatiecentrum Nederlandse Psychologie (Groningen) en de Heimans & Thijssen Stichting (Amsterdam)

Hoofdstuk 5: Tips & tricks

Algemene tips

Waar je rekening mee moet houden bij archiefonderzoek (online en fysiek):

Voor beeldmateriaal (zoals foto's, afbeeldingen, tekeningen of schilderijen) hebben de meeste online archieven een speciale pagina. Deze heet mogelijk 'Beeldbank' of 'Beeldarchief'. Kijk hier niet overheen!

Je hebt dit waarschijnlijk al van je profielwerkstukbegeleider gehoord, maar het helpt enorm om voor jezelf een checklist te maken. Zet helder op papier wat jouw hoofdvraag en deelvragen zijn. Bedenk dan welke informatie je nodig hebt om deze vragen te beantwoorden. In welke bronnen verwacht je deze informatie te vinden? Schrijf dit als een stappenplan op en gebruik het steeds als een soort to-do lijst.

Nadat je bruikbare informatie gevonden hebt en hier goede aantekeningen van gemaakt hebt, moet je voor jezelf bedenken of je nu alle informatie hebt die je zocht. Heb je genoeg voorbeelden verzameld? Heb je genoeg bewijs om jouw standpunt te verdedigen? Heb je ook informatie over de andere kant van het verhaal verzameld? Het is frustrerend om er thuis (of te laat) pas achter te komen dat je nog bepaalde details mist.

Het gebeurt al snel dat je zoveel interessant materiaal gevonden hebt, dat je het overzicht een beetje kwijtraakt. Zeker als je in een fysiek archief werkt, zul je waarschijnlijk zoveel mogelijk bronnen willen verzamelen. Blijf steeds het doel in de gaten houden: Welke bronnen zoek je? Welke informatie zoek je? Vraag jezelf af of de bronnen die je bestudeert echt nuttig zijn voor jouw onderzoek. Dwaal niet te ver af!

Tricks voor zoekmachines

Als je online naar informatie zoekt, kun je gebruik maken van zogeheten **operatoren**. Dit zijn tekens of woorden die je toevoegt aan de zoekterm die je invult in een zoekbalk op het internet. Ze zitten automatisch op ieder toetsenbord. Als je een operator toevoegt en op enter drukt, worden de zoekresultaten veel specifieker. Je zult dus minder resultaten te zien krijgen dan wanneer je geen operatoren gebruikt (dus wanneer je alleen één woord of meerdere woorden invult als zoekterm). Er zijn veel zoekoperatoren, maar vooral de volgende zijn handig voor het profielwerkstuk:

Dubbele aanhalingstekens: "zoekterm"

Zo krijg je alléén zoekresultaten waarin de precieze zoekterm voorkomt zoals jij die invult. Je krijgt bijvoorbeeld geen resultaten te zien waarbij de zoekterm net iets anders gespeld is.

Minteken: eerste zoekterm - tweede zoekterm

Zo krijg je geen resultaten te zien waarin de tweede zoekterm voorkomt. Zoek je bijvoorbeeld naar Romeinse keizers, maar wil je geen resultaten over keizer Nero zien, dan typ je in de zoekbalk: "Romeinse keizer" - Nero

Het woord 'related' toevoegen: related:

Zo krijg je ook resultaten te zien van gerelateerde websites, wat handig kan zijn om reclame of nepwebsites uit je zoekresultaten te filteren. Je typt je zoekterm meteen achter de dubbele punt, zonder spatie. Voor onderzoek naar Maarten Luther typ je bijvoorbeeld in de zoekbalk: related:Luther

Het woord 'intext' toevoegen: intext:

Zo krijg je alléén resultaten te zien waarbij jouw zoekterm in de tekst van de website (of van het artikel) voorkomt. Je weet dan dus zeker dat jouw zoekterm op de website te vinden is. Je typt je zoekterm wederom meteen achter de dubbele punt, dus je typt bijvoorbeeld in de zoekbalk: intext:Luther

Het woord 'map' toevoegen: map:

Als je dan op enter drukt, krijg je resultaten te zien op de wereldkaart. Dit kan handig zijn als je zoekt naar de relatie tussen jouw PWS-onderwerp en bepaalde locaties. Je typt je zoekterm direct achter de dubbele punt, bijvoorbeeld: map:Luther

Het woord 'movie' toevoegen: movie:

Als je dan op enter drukt, krijg je resultaten te zien die te maken hebben met films over jouw zoekterm. Dat is natuurlijk handig als je op zoek bent naar beeldmateriaal, of als je wilt weten of er überhaupt weleens een film over jouw PWS-onderwerp gemaakt is. Je typt jouw zoekterm nogmaals meteen achter de dubbele punt. Als je onderzoek doet naar de geschiedenis van Suriname, dan typ je in de zoekbalk: movie:Suriname (of in het Engels ↗ movie:Surinam)

En er zijn drie **Boleaanse operatoren**: AND, OR en NOT. Probeer het maar eens uit!

Het woord 'AND' toevoegen: eerste zoekterm AND tweede zoekterm

Dit doe je als je resultaten wilt zien waarin zowel jouw eerste zoekterm voorkomt, als jouw tweede zoekterm. Tussen de zoektermen gebruik je een spatie. Als je onderzoek doet naar armoede in Noord-Holland, kun je bijvoorbeeld in de zoekbalk typen: armoede AND Alkmaar

Het woord 'OR' toevoegen: eerste zoekterm OR tweede zoekterm

Dit doe je als je resultaten wilt zien waarin óf jouw eerste zoekterm voorkomt, óf jouw tweede zoekterm. Dit is handig als je onderzoek doet naar een onderwerp dat je op veel manieren kunt beschrijven. Zo kun je het woord 'arbeid' ook beschrijven als 'werk' of 'baan'. Als je onderzoek doet naar arbeid in het Romeinse Rijk, kun je bijvoorbeeld in de zoekbalk typen: Romeins AND arbeid OR werk OR baan

Het woord 'NOT' toevoegen: eerste zoekterm NOT tweede zoekterm

Dit doe je als je een bepaald woord of een bepaald persoon niet wilt meenemen in je zoekresultaten. Dit geeft hetzelfde effect als het toevoegen van een minteken (zie hierboven). Een ander voorbeeld is dat je onderzoek doet naar de ontwikkeling van kunst in de Renaissance, maar de werken van Rafaël niet wilt zien omdat je op zoek bent naar minder bekende kunstenaars. Dan typ je in de zoekbalk: Renaissance NOT Rafaël

Handige websites

Voor het profielwerkstuk in het algemeen:

- www.profielwerkstuk.nl

Voor archiefonderzoek (online en fysiek) in het algemeen:

- www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/hoe-doe-ik-onderzoek-in-archieven

Voor de (APA-)bronvermelding:

- www.pwshandleiding.weebly.com/bronvermelding.html
- www.rug.nl/sciencelinx/leerlingen/betasteunpunt/pwsmaken/bronvermelding/bronvermelding
- www.universiteitleiden.nl/loket-profielwerkstukken/aanbod/pws-schrijven/bronnenwijzer/stap-3-gebruiken
- www.student.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/sociale-wetenschappen/politieke-wetenschap/studie-informatie/verwijzen-volgens-apa-vademecum-2015.pdf

Onderzoeken en onderwerpen ter inspiratie:

- www.profielwerkstuk.nl/inspiratie

Historische bronnen ter inspiratie (gesorteerd per tijdvak en met kant-en-klare informatie):

- www.geschiedenislokaal.nl

Voor als je denkt dat je met jouw profielwerkstuk een geldprijs kan winnen (voor havo en/of vwo):

- www.khmw.nl/profielwerkstukprijzen
- www.knaw.nl/fondsen-en-prijzen/knaw-onderwijsprijs

Verantwoording en bronvermelding

Deze gids is tot stand gekomen met hulp van Hanneke Tuithof (vakdidacticus geschiedenis aan de Universiteit Utrecht) en Roy Dielemans (vakdidactisch wetenschapper aan de Radboud Universiteit Nijmegen, tevens docent Nederlands en docent geschiedenis). Zij hebben gezorgd voor de nodige vakdidactische bijschaving van de gids. De bruikbaarheid van de stappenplannen is door Lisette Blokker van het Regionaal Archief Alkmaar beoordeeld. De leerlingengids is ter verbetering van de praktische bruikbaarheid voorgelegd aan een aantal leerlingen uit relevante klassen, die zich in verschillende stadia van hun profielwerkstukken bevonden. Ook heeft een aantal geschiedenisdocenten van het Jac.P.Thijssen College in Castricum het product van feedback voorzien. Zonder hun bijdragen en suggesties zou de gids niet zo compleet en navolgbaar zijn geweest.

De afbeeldingen op de kaft en in deze gids komen uit het publieke domein en hebben geen copyrightrestricties. Beschrijving van de afbeeldingen op de kaft (met de klok mee):

- Vintage advertentie voor de Empire Radio Microphone (uit Popular Science Magazine, 1948)
- Bul van paus Alexander III voor de Abdij van Rijnsburg (oudste archiefstuk Nationaal Archief, 1179)
- Eerste pagina van een brief die de schrijver Franz Kafka aan zijn vader schreef (1919)
- Illustratie van Alfred Pearse voor 'The Thirsty Sword' - A Story of the Norse Invasion of Scotland 1262-1263 door Robert Leighton (1892, eigendom van de British Library)
- Foto van een Britse Land Army Girl met een kip (gedateerd tussen 1939 en 1945, eigendom van The Imperial War Museums of the United Kingdom)

Alfabetische woordenlijst

Akte	Document met officiële informatie
Notariële akte	Document met officiële informatie dat door een notaris gemaakt is en wat daarmee vaak een overeenkomst tussen twee partijen is, waarbij de notaris als onafhankelijke derde partij gegevens en afspraken heeft opgeschreven
Archeoloog	Iemand die het verleden bestudeert aan de hand van materiële overblijfselen (objecten of sporen in het landschap)
Archief	Een bewaarplaats van (fysieke) documenten en objecten en/of van (digitale) bestanden
Fysiek archief	Een bewaarplaats in een gebouw dat je kunt bezoeken, waar fysieke documenten en objecten liggen
Online archief	Een bewaarplaats op het internet, waar digitale bestanden opgeslagen zijn
Archiefinventaris	Zie inventaris
Archiveren	Het opslaan en behouden van informatiebronnen, zodat deze informatie in de toekomst bewaard en beschikbaar blijft
Audiovisueel	Met beeld en geluid
Authentiek	Origineel, niet nagemaakt of vervalst
Betrokkenheid	Of een persoon een historische gebeurtenis wel of niet heeft meegemaakt
Directe betrokkenheid	Wanneer een persoon een historische gebeurtenis heeft meegemaakt op de plek waar het gebeurde en op het moment dat het gebeurde (de persoon was er zelf bij en heeft de gebeurtenis gezien of gehoord)
Indirecte betrokkenheid	Wanneer een persoon wel leefde op het moment van een historische gebeurtenis en ook ongeveer op de plek waar het gebeurde, maar het niet met eigen ogen gezien of met eigen oren gehoord heeft (de persoon was er zelf niet bij)
Betrouwbaarheid	De mate waarin een bron antwoord kan geven op een bepaalde vraag (waarom de bron hier wel of niet geschikt voor is)
Bron	Een plek van informatie
Fysieke bron	Een plek van informatie die je in je handen kunt vasthouden; bijvoorbeeld een stuk papier (document) of een object
Online bron	Een plek van informatie die op een website bestaat en die je wel kunt horen of zien, maar niet direct kunt aanraken (meestal bestaat hiervan ook een fysieke originele bron, maar niet altijd)
Primaire bron	Een historische bron met (directe) informatie uit de eerste hand
Secundaire bron	Een historische bron met (indirecte) informatie uit de tweede hand
Bronnenkritiek	Het beoordelen van bronnen op betrouwbaarheid en representativiteit
Bronvermelding	Een lijst met een overzicht van alle bronnen die je voor je onderzoek gebruikt hebt; hiermee kunnen andere mensen deze bronnen terugvinden en kan gecontroleerd worden of jij geen informatie zelf verzonnen hebt
Catalogus (meervoud catalogi)	Lijsten waarop zaken logisch op een rijtje staan; in een archief worden catalogi gebruikt om materiaal te sorteren en terug te vinden (vergelijkbaar met een register)
Categoriseren	Sorteren en toevoegen aan een bestaand systeem van collecties; dus ervoor zorgen dat materiaal over hetzelfde onderwerp allemaal bij elkaar in één collectie komt
Censuur	Wanneer een regering, het leger of de politie haar macht gebruikt om informatie in het eigen voordeel aan te passen (manipuleren) en andere informatie bewust achter te houden, zodat burgers in het land beperkt worden in hun informatievoorziening
Conserveren	Bewaren en netjes houden
Deelvraag	Eén van de kleinere vragen die helpen om de hoofdvraag te beantwoorden
Digitalisering	Online en/of digitaal publiceren en beschikbaar maken
Erfgoed	Tastbare en ontastbare sporen van het verleden
Gecensureerd	Wanneer er in de samenleving sprake is van censuur
Genealogie	Onderzoek naar stambomen van families
Handschrift	De manier waarop iemand schrijft of een geschreven (historisch) document
Historicus (meervoud historici)	Persoon die het verleden bestudeert om vraagstukken op te lossen
Stadshistoricus	Historicus die zich specialiseert in de geschiedenis van een bepaalde stad
Hoofdvraag	De belangrijkste (grootste) vraag van het profielwerkstuk
Index	Alfabetische lijsten gebaseerd op bepaalde steekwoorden (zoals 'Binnenlandse

	Politiek' of 'Briefuitwisselingen'); in de index staat dan waar archiefmateriaal gevonden kan worden dat met deze steekwoorden te maken heeft (een index is een handig hulpmiddel voor het zoeken naar archiefmateriaal)
Informatievoorziening	Het door de overheid verschaffen van (online) informatie aan burgers
Inventaris	Een soort inhoudsopgave voor archieven, waarin staat welke (typen) documenten er in een bepaalde collectie van een archief zitten (ook wel 'toegang' genoemd)
Instelling	Een organisatie met een bepaalde taak, waarbinnen kennis, vaardigheden en kracht bewust gebundeld worden om aan bepaalde doelen of behoeften te voldoen
Instituut	Een organisatie met een politiek, cultureel, maatschappelijk of economisch doel
Kroniek	Een boek waarin belangrijke gebeurtenissen chronologisch (van vroeg naar laat) geordend zijn, zonder dat er een verhaal van gemaakt is; dus een opsomming van historische feiten of evenementen
Kroniekschrijver	Persoon die een kroniek schrijft en bijhoudt
Media	Communicatiekanalen om informatie over te brengen (media is het meervoud van medium)
Traditionele media	De typen media waar burgers informatie uit kunnen halen die als eerste ontwikkeld werden, zoals kranten en tijdschriften (pers), fotografie, televisie en films
Sociale media	De typen media waar burgers informatie uit kunnen halen die pas ontwikkeld werden met de digitalisering van de samenleving en die meestal op een smartphone gebruikt worden, zoals Facebook, Instagram, LinkedIn, Pinterest, Snapchat, TikTok, Twitter en YouTube
Nuance	Een subtiel onderscheid aanbrengen, dat je begrijpt en aantoont dat er ook andere zienswijzen of conclusies mogelijk zijn
Open samenleving	Een maatschappij waarin wetten, organisaties en (culturele) gewoonten eventueel aangepast kunnen worden indien daar behoefte aan of noodzaak toe is; dus een maatschappij waarin burgers kritiek mogen leveren op officiële instanties
Operatoren	Trucs die je in een online zoekmachine kunt toepassen om effectiever online te zoeken (tekens of woorden die je invult in de zoekbalk)
Boleaanse operatoren	De toevoegingen AND, OR of NOT aan je online zoekopdracht om resultaten te verfijnen
Ordenen	Logisch sorteren en opruimen (kan ook digitaal)
Origineel	Uit de tijd zelf, niet nagemaakt of vervalst
Particulier	Alles dat te maken heeft met privépersonen; een particuliere collectie bevat materiaal van (of gemaakt door) normale mensen (dus geen officiële documenten van gemeenten of instanties)
Profielwerkstuk (PWS)	Het laatste, grote werkstuk dat op de middelbare school geschreven wordt; bij het PWS hoort altijd een zelfbedacht onderzoek waarbij onderzoeksvragen beantwoord worden
Privaat	Alles wat mensen voor zichzelf doen (dus niet voor officiële organisaties); bijna hetzelfde als particulier; een privécollectie kan echter ook afgeschermd zijn, zodat deze letterlijk privé blijft en alleen voor een klein aantal mensen beschikbaar is
Publiceren	Delen met de buitenwereld
Radiobulletins	Beknopt (nieuws)verslag dat op de radio werd voorgelezen
Rechtenvrij	Als een bron rechtenvrij is, dan mag je de bron gebruiken zoals je zelf wilt en dus ook aan je profielwerkstuk toevoegen en delen met de buitenwereld
Register	Lijsten waarop zaken logisch op een rijtje staan; in een archief worden registers gebruikt om materiaal te sorteren en terug te vinden (vergelijkbaar met een catalogus)
Representativiteit	De mate waarin één ding een voorbeeld of afspiegeling is van meerdere dingen (van dezelfde soort); of de mate waarin een uitspraak over één ding ook geldt voor andere dingen (van dezelfde soort)
Studiezaal (van archief)	Aparte ruimte in een archiefgebouw waar bezoekers het archiefmateriaal kunnen onderzoeken; doet vaak denken aan een klaslokaal met grote tafels en een aangename temperatuur (niet zo koud als in het archief zelf)
Voor eigen gebruik	Wanneer je (thuis) iets voor jezelf doet of gebruikt, zonder het met de buitenwereld te delen
Vrij beschikbaar	Bronnen of informatie die je gratis kunt openen, lezen, zien en opslaan
Zoekhulp	Tips, overzichtspagina's of software (bijvoorbeeld een pop-up op een website) die je kunt gebruiken om effectiever online te zoeken

Bijlagen

I. Antwoorden oefenopdrachten

Alle Amsterdamse Akten

1. 24 januari 1903
2. Marco Polostraat 66
3. Arbeidsbureau Roermond
4. Algemeen arbeider ('Einsatzman') voor een bijzondere opdracht ('Sonderaktion')

Collectie Overijssel

1. Plantage Mariënburg
2. Suiker
3. Magazijnmeester en winkelchef
4. Adèle Elise Lincklaen Westenberg
5. Nee, je komt dan weer terecht bij de collectie van de familie Van Ittersum

Delpher

1. Boeken (basiscollectie en Google collectie), krantenartikelen, externe krantenpagina's, tijdschriften en radiobulletins
2. Jan van Diepenbeek
3. De Oprechte Haerlemse Courant
4. 25-09-1685
5. Nee, dit artikel gaat over Griekse Goden en niet over de in 1900 opgerichte voetbalclub

Nationaal Archief

1. Een conduitestaat, ofwel conduitelijst, is een lijst waarop het gedrag van de militair werd bijgehouden
2. Bij de Gardes Holland
3. 1792 en 1793
4. Nee, deze bron is niet online beschikbaar
5. Als je deze bron wilt zien, moet je hem aanvragen bij het Nationaal Archief (door de juiste bronlocatie aan een medewerker van het archief door te geven; nummertoeegang 1.01.19 en inventarisnummer 1945) en vervolgens moet je het archiefgebouw in Den Haag bezoeken (de leerlingen zullen zien dat je via de website een scan kunt bestellen of de bron kunt reserveren ter inzage op locatie indien je een account hebt)

Regionaal Archief Alkmaar

1. Er zijn twee prentbriefkaarten gedateerd op 'circa 1900'. De eerste heeft het catalogusnummer 25012 (fotonummer RAA-KAP-00012) en de tweede heeft het catalogusnummer 25005 (fotonummer RAA-KAP-00005)
2. Prentbriefkaarten
3. Koning Willem-Alexander en koningin Maxima, ter ere van Koningsdag in 2014
4. Dat is een tekening van de 'Gereformeerde en Mennonietenkerk' in het dorp, gedateerd op 1728 (catalogusnummer PR 1003118; fotonummer PR 1003118)

II. Leeg stappenplan primaire bron - secundaire bron

Leeg stappenplan om eventueel te kopiëren en uit te delen:

Stappenplan om te bepalen of een gevonden bron primair of secundair is

1. Welke vraag ga ik beantwoorden?

.....

.....

2. Heb ik hiervoor de authentieke, eerste informatie over het onderwerp nodig, of juist de latere, bewerkte informatie die iemand anders al voor mij onderzocht heeft? Of beide?

.....

3. Ik ga op zoek naar bronmateriaal met informatie over mijn onderzoeksonderwerp.

4. Van welk type materiaal is de bron die ik gevonden heb? Uit welk jaartal of welke periode komt de bron? Wie heeft de bron geschreven of gemaakt? Met welke reden of welk doel is de bron geschreven of gemaakt?

.....

.....

.....

5. Geeft de bron direct of indirect antwoord op mijn onderzoeksvraag?

.....

.....

.....

III. Ingevuld stappenplan primaire bron - secundaire bron

Stappenplan om te bepalen of een gevonden bron primair of secundair is

1. Welke vraag ga ik beantwoorden?

Wat vond de lokale bevolking van Frans-Guyana van de verplichte
.....

Franse taallessen op school in de periode tussen 1814 en 1946?
.....

2. Heb ik hiervoor de authentieke, eerste informatie over het onderwerp nodig, of juist de latere, bewerkte informatie die iemand anders al voor mij onderzocht heeft? Of beide?

Beide, want ik kan zowel brieven en dagboeken als geschiedenisboeken gebruiken
.....

3. Ik ga op zoek naar bronmateriaal met informatie over mijn onderzoeksonderwerp.

4. Van welk type materiaal is de bron die ik gevonden heb? Uit welk jaartal of welke periode komt de bron? Wie heeft de bron geschreven of gemaakt? Met welke reden of welk doel is de bron geschreven of gemaakt?

Ik heb een dagboekfragment gevonden van een jongen van 13 jaar oud, die in 1909 geboren was in de hoofdstad Cayenne. Ik lees hierin dat de jongen op maandag Franse les kreeg en de rest van de week zijn vader moest helpen op hun vissersboot. De jongen had niet echt een doel met zijn dagboek, behalve misschien het opschrijven van zijn gevoelens.
.....

5. Geeft de bron direct of indirect antwoord op mijn onderzoeksvraag?

De bron geeft direct antwoord op mijn onderzoeksvraag, omdat de jongen opschrijft dat hij de Franse taallessen niet leuk vond. Hij schrijft dat hij thuis met zijn familie geen Frans sprak en daarom geen Frans wilde leren. Dit dagboekfragment is dus een primaire bron. Ik ga nu op zoek naar andere bronnen zodat ik kan ontdekken of er meer mensen waren die er zo over dachten, of dat er ook mensen waren die de taallessen wel leuk en nuttig vonden.
.....

IV. Lege MDA-lesplannen

MDA-lesplan: Les 1 – Prikkelen en informeren → HINK

Docent	
Datum	
Tijd	
Klas	
Aantal leerlingen	

Lesonderwerp	Kennismaking met archieven en historische bronnen
Beginsituatie	
Leskern	
Leer- en lesdoelen	
Docentdoelen	
Relevante hoofdstukken van de gids	Hoofdstuk 1, hoofdstuk 2
Media, spullen, hulp	

Tijdsplanning

Tijd	Lesfase	Doelen	Wat de docent doet en zegt	Wat de leerlingen doen (werkvorm)	Leeractiviteit
	1	/	Leerlingen verwelkomen, plan van vandaag uitleggen	Leerlingen nemen plaats en luisteren	/

MDA-lesplan: Les 2 – Modeling, scaffolding en oefening → STAP

Docent	
Datum	
Tijd	
Klas	
Aantal leerlingen	

Lesonderwerp	Navigeren door online archieven
Beginsituatie	
Leskern	
Leer- en lesdoelen	
Docentdoelen	
Relevante hoofdstukken van de gids	Hoofdstuk 3, hoofdstuk 4, hoofdstuk 5
Media, spullen, hulp	

Tijdsplanning

Tijd	Lesfase	Doelen	Wat de docent doet en zegt	Wat de leerlingen doen (werkvorm)	Leeractiviteit
	1	/	Leerlingen verwelkomen, plan van vandaag uitleggen	Leerlingen nemen plaats, luisteren en pakken hun spullen	/

MDA-lesplan: Les 3 – Zelf online zoeken naar bronnen → SPRONG

Docent	
Datum	
Tijd	
Klas	
Aantal leerlingen	

Lesonderwerp	Online zoeken naar bronnen
Beginsituatie	
Leskern	
Leer- en lesdoelen	
Docentdoelen	
Relevante hoofdstukken van de gids	Alle hoofdstukken, maar vooral de lijst met archieven uit hoofdstuk 4 en hoofdstuk 5
Media, spullen, hulp	

Tijdsplanning

Tijd	Lesfase	Doelen	Wat de docent doet en zegt	Wat de leerlingen doen (werkvorm)	Leeractiviteit
	1	/	Leerlingen verwelkomen, plan van vandaag uitleggen	Leerlingen nemen plaats, luisteren en pakken hun spullen	/

V. Ingevulde MDA-lesplannen (ter inspiratie)

MDA-lesplan: Les 1 – Prikkelen en informeren → HINK

Docent	<i>Manon Schouten</i>
Datum	<i>01-09-2023</i>
Tijd	<i>09:00 - 10:30 uur</i>
Klas	<i>5-vwo en 4-havo</i>
Aantal leerlingen	<i>Respectievelijk 3 en 5 (8 in totaal)</i>

Lesonderwerp	<i>Kennismaking met archieven en historische bronnen</i>
Beginsituatie	<i>De leerlingen uit 5-vwo en 4-havo hebben aan het einde van het vorige schooljaar gezamenlijk een algemene introductieles gekregen waarin het profielwerkstuk uitgelegd werd. Aansluitend hebben alle leerlingen tijdens het (eigen) mentoruur een onderwerp en een begeleider gekozen. De leerlingen hebben hun onderwerp en ideeën één keer individueel met hun begeleider besproken. Er staan al (voorlopige) hoofdvragen en deelvragen op papier en de deadlines zijn aan de leerlingen duidelijk gemaakt. Nu, aan het begin van het nieuwe schooljaar, beginnen de leerlingen aan hun onderzoeken. Sommige leerlingen werken in duo's, anderen werken zelfstandig. Bij deze bijeenkomst is er één duo uit 5-vwo en zijn er twee duo's uit 4-havo. Er is zowel uit 5-vwo als uit 4-havo één leerling die zelfstandig werkt. Dat betekent dat er vijf verschillende onderwerpen onderzocht worden.</i>
Leskern	<i>In deze eerste les maken de leerlingen kennis met het archief als instituut en met het scala aan historische bronnen dat fysiek en online in archieven beschikbaar is voor onderzoek. Er is een archiefmedewerker aanwezig van het Regionaal Archief Alkmaar, die de leerlingen gaat enthousiasmeren. De les wordt ingeleid door de vakdocent die uitlegt over historische bronnen, over wat een archief is en doet, waarom mensen archieven aanleggen en welke soorten bronmateriaal daar te vinden zijn. De docent deelt de leerlingengids uit en vertelt hoe historische bronnen gebruikt kunnen worden, waardoor de relevantie hiervan voor de leerlingen duidelijk wordt. Na deze introductie vertelt de archiefmedewerker over de voorzieningen en het materiaal van het Regionaal Archief Alkmaar. De medewerker brengt een lespakket mee en voert dit uit met de leerlingen. Het lespakket bevat een online speurtocht, waarbij de leerlingen bijzondere bronnen te zien krijgen. De medewerker heeft ook bijzondere fysieke bronnen meegebracht om de leerlingen te prikkelen. De les wordt gezamenlijk afgesloten. De leerlingen worden aangespoord om na te denken over relevant bronmateriaal voor hun eigen onderzoek en krijgen de gelegenheid om vragen te stellen aan de archiefmedewerker.</i>
Leer- en lesdoelen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>De leerlingen kunnen een reden noemen waarom mensen archieven aanleggen (L1)</i> ▪ <i>De leerlingen kunnen minstens drie verschillende soorten historische bronnen noemen die in een archief bewaard worden (L2)</i> ▪ <i>De leerlingen volbrengen de taken uit het lespakket van het archief (L3)</i>
Docentdoelen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>De docent heeft vóór de les contact opgenomen met een archief in de buurt, heeft een gastles aangevraagd en heeft het lespakket van het archief met de archiefmedewerker besproken om dit te laten aansluiten op de wensen en behoeften van de eigen school (D1)</i> ▪ <i>De docent vertelt kort en bondig aan de leerlingen welke functies een archief heeft, welke verschillende soorten bronmateriaal er bestaan en waarvoor historische bronnen gebruikt kunnen worden (D2)</i> ▪ <i>De docent inventariseert gedurende de les met welke onderwerpen de leerlingen bezig zijn (op papier of in een online document) (D3)</i>
Relevante hoofdstukken van de gids	<i>Hoofdstuk 1, hoofdstuk 2</i>
Media, spullen, hulp	<i>Beter met bronnen (leerlingengids en docentengids), laptop en smartboard, PowerPoint ter toelichting, lespakket van archief, materiaal om notities te maken</i>

Tijdsplanning

Tijd	Lesfase	Doelen	Wat de docent doet en zegt	Wat de leerlingen doen (werkvorm)	Leeractiviteit
09:00-09:05	1	/	<i>Leerlingen verwelkomen, plan van vandaag uitleggen</i>	<i>Leerlingen nemen plaats en luisteren</i>	/
09:05-09:30	1, 2, 3	L1, L2, D1, D2, D3	<i>Uitleg over historische bronnen, over wat een archief is en doet, waarom mensen archieven aanleggen en welke verschillende soorten bronmateriaal daar te vinden zijn; docent deelt de leerlingengids uit en neemt de inhoudsopgave klassikaal door; docent slaat een brug naar de gastles van de archiefmedewerker door te vertellen hoe historische bronnen gebruikt kunnen worden</i>	<i>Luisteren naar de uitleg en voorbeelden, aantekeningen maken, controlevragen beantwoorden, indien nodig eigen vragen stellen</i>	<i>Herkennen, benoemen, controlevragen beantwoorden, notities maken, verwerken van de uitleg</i>
09:30-10:20	2, 3, 4, 5	L3, D1, D3	<i>De archiefmedewerker neemt het woord over en vertelt over de voorzieningen en het materiaal van het Regionaal Archief Alkmaar; de medewerker brengt een lespakket van het archief mee (online speurtocht langs bijzondere bronnen) en voert dit uit met de leerlingen; ondertussen zorgt de docent voor orde door de leerlingen aan te sporen en te helpen waar nodig; de medewerker prikkelt de leerlingen door fysieke bronnen te tonen en de docent helpt daarbij door enthousiast te reageren en de leerlingen te stimuleren vragen te stellen</i>	<i>Luisteren naar de uitleg en voorbeelden van de archiefmedewerker, aantekeningen maken, indien relevant controlevragen beantwoorden, indien nodig eigen vragen stellen, opdrachten maken uit het lespakket van het archief (speurtocht voltooien)</i>	<i>Herkennen, benoemen, beschrijven, vragen beantwoorden, beargumenteren, analyseren, inleven in historische personen, creëren</i>
10:20-10:30	6	L1, L2, D3	<i>Afronden van de les in samenwerking met de archiefmedewerker (maar de docent houdt de regie); docent vraagt leerlingen na te denken over relevant bronmateriaal voor hun eigen onderzoek; docent en archiefmedewerker beantwoorden laatste vragen van leerlingen</i>	<i>Nadenken over (en verwerken van) de aangeboden informatie, nieuwe kennis verbinden aan eigen ideeën voor het PWS, in duo's sparren over de eigen onderzoeken, vragen stellen</i>	<i>Beschrijven, vragen beantwoorden, vragen stellen, beargumenteren, analyseren, overleggen, creëren</i>

MDA-lesplan: Les 2 – Modeling, scaffolding en oefening → STAP

Docent	<i>Manon Schouten</i>
Datum	<i>08-09-2023</i>
Tijd	<i>09:00 - 10:00 uur</i>
Klas	<i>5-vwo en 4-havo</i>
Aantal leerlingen	<i>Respectievelijk 3 en 5 (8 in totaal)</i>

Lesonderwerp	<i>Navigeren door online archieven</i>
Beginsituatie	<i>Tijdens de vorige les hebben de leerlingen kennisgemaakt met archieven en het scala aan historische bronnen dat in archieven bewaard wordt. De leerlingen hebben inspirerend en verrassend bronmateriaal gezien en dit geëxploreerd middels het lespakket van het archief (de gastles van de archiefmedewerker). Dit was een overwegend passieve introductie. Vandaag laat de docent de leerlingen zien hoe je zelf online naar bronnen zoekt en gaan de leerlingen hier actief mee oefenen.</i>
Leskern	<i>De docent laat de leerlingen zien hoe je online naar bronmateriaal kunt (moet) zoeken, dus hoe de zoekmachines van online archieven precies werken. Op het bord wordt klassikaal (stap voor stap) genavigeerd door twee voorbeeldarchieven: Delpher en het Regionaal Archief Alkmaar. De leerlingen kunnen deze stappen ook in de leerlingengids volgen (modeling door de docent met behulp van de gids). Aansluitend maken de leerlingen oefenopdrachten om te checken of ze zelf ook de juiste stappen nemen bij het zoeken. Hierbij worden de leerlingen geholpen door de docent (scaffolding), die ze aanwijzingen geeft die relevant zijn voor de betreffende oefenopdracht of de specifieke hindernis waar de leerling tegenaan loopt. Differentiatie is mogelijk door de leerlingen die als eerste klaar zijn een derde (of vierde) voorbeeldarchief te laten exploreren. Als klassikale afsluiting worden de antwoorden van de oefenopdrachten besproken en worden de ervaringen van de leerlingen middels een rondvraag geïnventariseerd. Als huiswerkopdracht moeten de leerlingen opschrijven welk bronmateriaal en welke archieven relevant (kunnen) zijn voor hun eigen onderzoeken.</i>
Leer- en lesdoelen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>De leerlingen kunnen de modeling door de docent en de instructies uit de leerlingengids volgen om online door een aantal voorbeeldarchieven te navigeren en op de juiste pagina's terecht te komen (L1)</i> ▪ <i>De leerlingen kunnen zonder stapsgewijze instructie (maar op basis van de eerder doorlopen stappenplannen) zelf door de voorbeeldarchieven navigeren om de oefenopdrachten te voltooien (L2)</i> ▪ <i>De leerlingen kunnen hun ervaringen met (het oefenen met) online zoeken naar bronmateriaal beschrijven en met de groep delen (L3)</i>
Docentdoelen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>De docent bepaalt vóór de les op basis van de geïnventariseerde onderzoeksideeën van de leerlingen, welke voorbeeldarchieven het meest relevant zijn om klassikaal te behandelen (D1)</i> ▪ <i>De docent modelleert (met behulp van de docentengids) stap voor stap hoe de leerlingen door de gekozen voorbeeldarchieven moeten navigeren en hoe ze op de juiste pagina's terechtkomen (D2)</i> ▪ <i>De docent overziet hoe de leerlingen oefenen met het zoeken naar bronmateriaal en geeft hen daarbij relevante tips en aanwijzingen (scaffolding; D3)</i> ▪ <i>De docent leidt het afsluitende klassengesprek in goede banen en reageert op de ervaringen van de leerlingen (D4)</i>
Relevante hoofdstukken van de gids	<i>Hoofdstuk 3, hoofdstuk 4, hoofdstuk 5</i>
Media, spullen, hulp	<i>Beter met bronnen (leerlingengids en docentengids), laptop en smartboard voor het modelleren van de stappenplannen, PowerPoint ter toelichting (optioneel), materiaal om notities te maken</i>

Tijdsplanning

Tijd	Lesfase	Doelen	Wat de docent doet en zegt	Wat de leerlingen doen (werkvorm)	Leeractiviteit
09:00-09:05	1	/	Leerlingen verwelkomen, plan van vandaag uitleggen	Leerlingen nemen plaats, luisteren en pakken hun spullen	/
09:05-09:10	1	Doelen uit vorige les	De kern van de vorige les herhalen (eventueel met een PowerPoint) en vragen of er nog onduidelijkheden zijn	Luisteren, vragen stellen indien nodig	Verwerken van de herhaling, bedenken of ze alles snappen
09:10-09:30	2, 3	L1, D1, D2	Hoofdstuk 3 van de gids introduceren; leerlingen aansporen de gids te openen op de juiste pagina; op de eigen laptop de stappenplannen van twee voorbeeldarchieven doorlopen (klassikaal zichtbaar op smartboard), continu controlevragen aan de leerlingen stellen en checken of ze het kunnen volgen	Luisteren naar de uitleg van de stappenplannen; aantekeningen maken; op de eigen laptops de stappen die de docent modelleert nadoen; vragen stellen indien nodig	Verwerken van de uitleg, herkennen en benoemen van de verschillende stappen, docent-handelingen imiteren, notities maken, overleggen
09:30-09:50	4, 5	L2, D3	De leerlingen wijzen op de oefenopdrachten, hen vragen deze zelfstandig te maken en verwachtingen uitspreken over de werkhouding en tijdsplanning, ondertussen aanwijzingen geven en ondersteunen (scaffolding)	De oefenopdrachten uit de gids maken door zelf online naar bronmateriaal te zoeken (zelfstandig), vragen stellen indien nodig	Herkennen, benoemen, beschrijven, vragen beantwoorden, eventueel vragen stellen, beargumenteren, zoeken, toepassen
09:50-10:00	6	L3, D3, D4	Klassikaal afsluiten door de juiste antwoorden van de oefenopdrachten te projecteren en te bespreken; de rondvraag in goede banen leiden (iedere leerling komt aan bod); ervaringen inventariseren en hier bemoedigend op reageren; huiswerkopdracht uitleggen en deadline afspreken	Het eigen werk nakijken; nagaan of alles duidelijk is; nagaan of er nog vragen zijn; de eigen ervaringen met het zoeken naar bronnen beschrijven en met de klas delen; luisteren naar de andere leerlingen en hierop reageren	Controleren, benoemen, beschrijven, beargumenteren, respectvol luisteren, creëren (ervaringen in woorden vatten)

MDA-lesplan: Les 3 – Zelf online zoeken naar bronnen → SPRONG

Docent	<i>Manon Schouten</i>
Datum	<i>15-09-2023</i>
Tijd	<i>09:00 - 10:30 uur</i>
Klas	<i>5-vwo en 4-havo</i>
Aantal leerlingen	<i>Respectievelijk 3 en 5 (8 in totaal)</i>

Lesonderwerp	Online zoeken naar bronnen
Beginsituatie	<i>Tijdens de vorige lessen hebben de leerlingen respectievelijk kennism gemaakt met archieven en verschillende soorten historische bronnen en hebben ze aan de hand van gemodelleerde instructie door de docent online naar bronnen gezocht. Aansluitend hebben ze met oefenopdrachten zelf genavigeerd door een aantal voorbeeldarchieven. Dit waren afgebakende opdrachten en vragen, die niet direct met het onderwerp van hun profielwerkstukken te maken hadden (het ging om de vaardigheden). Vandaag gaan de leerlingen aan de slag met hun eigen onderzoeken.</i>
Leskern	<i>De leerlingen hebben thuis nagedacht over welk bronmateriaal en welke archieven relevant (kunnen) zijn voor hun eigen onderzoeken. Ze delen deze ideeën met de klas en de docent reageert hierop. Het voordeel daarvan is dat er van elkaar geleerd kan worden, ook al lijken de onderwerpen van de profielstukken aanvankelijk zeer van elkaar te verschillen. Na een klassengesprek gaan de leerlingen zelfstandig zoeken naar bronnen in archieven die voor hen relevant zijn. Ze houden de leerlingengids bij de hand als naslagwerk en gebruiken de algemene tips en tricks. De werksfeer is zodanig dat de leerlingen aangemoedigd worden om elkaar te helpen en tips uit te wisselen. De docent loopt rond en ondersteunt waar nodig. Ook kunnen mooie vondsten of handige aanwijzingen doorlopend klassikaal behandeld worden. Differentiatie is mogelijk door de leerlingen in hun eigen tempo aan hun eigen onderzoeken te laten werken. Als lesafsluiting vraagt de docent naar de ervaringen van de leerlingen. Deze les vormt, na de 'hink' en de 'stap', de laatste sprong naar het verbeteren van de vaardigheid online zoeken naar historisch bronmateriaal.</i>
Leer- en lesdoelen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>De leerlingen kunnen mondeling beargumenteren welk bronmateriaal en welke archieven zij relevant vinden voor hun onderzoeken (L1)</i> ▪ <i>De leerlingen kunnen (op basis van de modeling en scaffolding uit de voorgaande lessen) zelfstandig door zelfgekozen online archieven navigeren om bronmateriaal voor hun profielwerkstukken te vinden (L2)</i> ▪ <i>De leerlingen kunnen hun ervaringen met het zelfstandig online zoeken naar bronmateriaal beschrijven en met de groep delen (L3)</i>
Docentdoelen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>De docent heeft de docentengids vóór de les nauwkeurig doorgenomen om voor zichzelf helder te krijgen welke Nederlandse online archieven er bestaan en welk type bronmateriaal deze archieven huisvesten (D1)</i> ▪ <i>De docent overziet hoe de leerlingen zelfstandig zoeken naar bronmateriaal en geeft hen daarbij relevante tips en aanwijzingen (D2)</i> ▪ <i>De docent leidt het afsluitende klassengesprek in goede banen en reageert op de ervaringen van de leerlingen (D3)</i>
Relevante hoofdstukken van de gids	<i>Alle hoofdstukken, maar vooral de lijst met archieven uit hoofdstuk 4 en hoofdstuk 5</i>
Media, spullen, hulp	<i>Beter met bronnen (leerlingengids en docentengids), laptop en smartboard voor het tonen van mooie vondsten of het delen van aanwijzingen (optioneel), PowerPoint ter toelichting (optioneel), materiaal om notities te maken, eigen onderzoeksmateriaal van de leerlingen, voltooide huiswerkopdracht (digitaal of op papier)</i>

Tijdsplanning

Tijd	Lesfase	Doelen	Wat de docent doet en zegt	Wat de leerlingen doen (werkvorm)	Leeractiviteit
09:00-09:05	1	/	Leerlingen verwelkomen, plan van vandaag uitleggen	Leerlingen nemen plaats, luisteren en pakken hun spullen	/
09:05-09:10	1	Doelen uit vorige les	De kern van de vorige les herhalen (eventueel met een PowerPoint) en vragen of er nog onduidelijkheden zijn	Luisteren, vragen stellen indien nodig	Verwerken van de herhaling, bedenken of de kern van de vorige les helder is
09:10-09:20			Resultaten van de huiswerkopdracht bespreken middels een klassengesprek; de leerlingen stimuleren om te bedenken of tips voor een ander ook relevant kunnen zijn voor hen (van elkaar leren); docent geeft alle leerlingen aanwijzingen en beoordeelt of de bedachte archieven inderdaad relevant zijn voor hun onderzoeken (vult aan of corrigeert indien nodig)	De leerlingen delen hun huiswerkopdracht met de klas en beargumenteren hardop welk bronmateriaal en welke archieven relevant (kunnen) zijn voor hun onderzoek; ze bedenken al luisterend welke opties er nog meer zijn	Benoemen, beschrijven, beargumenteren, creëren, presenteren, naar elkaar luisteren, analyseren
09:20-09:25			Hoofdstuk 3 van de gids nogmaals tonen; de leerlingen aansporen de gids erbij te pakken en instrueren om vandaag zelfstandig op zoek te gaan naar bronmateriaal in online archieven (op dezelfde manier als waarmee in de vorige les geoefend is); verwachtingen uitspreken over de werksfeer (elkaar helpen en tips uitwisselen aanmoedigen), ook duidelijk maken dat de docent rondloopt om te helpen	De leerlingen luisteren naar de instructie en pakken hun eigen onderzoeksmateriaal en de leerlingengids erbij; ze stellen vragen indien nodig	Luisteren, verwerken van de instructie, vragen stellen
09:25-10:20			Het zelfstandig werken overzien, rondlopen om te helpen waar nodig, leuke of handige bevindingen van leerlingen klassikaal delen	De leerlingen zoeken zelfstandig naar bronnen in online archieven en gebruiken de leerlingengids daarbij als naslagwerk; ze helpen elkaar en wisselen tips en gedachten uit; ze delen mooie vondsten of handige aanwijzingen met de docent (die deze eventueel klassikaal behandelt); ze stellen vragen aan de docent indien nodig	Benoemen, herkennen, zoeken, onderzoeken, analyseren, notities maken, beschrijven, beargumenteren, samenwerken, vragen stellen

10:20-10:30			<i>Klassikaal afsluiten door de ervaringen en vondsten van de leerlingen middels een rondvraag te inventariseren (iedere leerling komt aan bod); leerlingen complimenten geven op hun (arbeid aan hun) profielwerkstukken; indien relevant een korte vooruitblik op de komende deadlines voor het profielwerkstuk bespreken</i>	<i>De eigen ervaringen in woorden vatten en met de klas delen; reageren op elkaar; afsluitend nagaan of ze (thuis) zelfstandig verder kunnen zoeken naar bronnen; vragen stellen indien nodig</i>	<i>Beschrijven, beargumenteren, naar elkaar luisteren, notities maken, vragen stellen</i>
-------------	--	--	---	---	---